

universa docendo repetere, dicens: In die, Fili, A qua secundum tuam humanitatem resurrexisti a mortuis, postulasti a me omnipotente Patre tuo, omnipotens Fili, mihi per omnia coequalis, et consubstantialis, et dei tibi gentes in hereditatem. Et nunc vides quomodo quos redemisti te deserunt, et contra te, qui te cognoverunt et adorare didicerunt, arma tyrannica cum sacramento militari partis adversae sumere non sunt veriti. Ego quidem, Fili, multas inducias, te volente, ut ab hac nequitia penitendo resipiscerent, pro eis me aequae et te, ac Spiritum nostrum a te meque aequae procedentem, nobisque per omnia coequum et consubstantialem, exorantibus sanctis tuis illis concessi: quas neglexerunt, et in superbia omnia haec pro nihilo duxerunt. Auxeruntque potius sibi opera nequitiae, et absque B

ulla poenitentia in eis perdurant. Cumque in hoc crebro ab illis dispectus afficerer taedio, evaginavi gladium meum ut interficerem eos, et quantae infelicitatis essent, ac quantae apud me dejectionis, ostendens, diem sanctissimum et celeberrimum Paschae ritu pagano in medio eorum apud urbem Parisiacam maculari permisi; ut vel sic experirentur mortem sibi instare viciniam, qui Pascha sacrum in celeberrimis suorum locorum basilicis digni celebrare minime viderentur. Sed illi mente superba in suis sceleribus obstinatissime obduruerunt, et ego exurrexi in ira ut delerem eos omnes. Sed tu continuisti me, et has decennes inducias voluisti illis mecum inseparabilis voluntas ad poenitentiam adhuc dare, etc.

ANNO DOMINI DCCCLVI.

ALDRICUS CENOMANENSIS EPISCOPUS.

Le Mans

GESTA ALDRICI

A DISCIPULIS EJUS SCRIPTA.

(Apud Baluz., Miscellanea historica, tom. I.)

I.

Domnus Aldricus Cenomanicae urbis episcopus, natione patris ex parte Francus sive Saxo, matris quoque ex parte Alamannus atque Bajuvarius. Pater ejus nominabatur Sion, mater quoque ejus Gerildis. Praedictus ergo episcopus regia ex progenie ortus atque aliis nobilissimis parentibus est procreatus. Ab infantia autem cum episcopis enutritus atque ab eis nobiliter et sapienter est instructus; ecclesiasticis quoque disciplinis voluntarie se submitbens, ordinabiliter congruenterque est inconnexus. Jam enim duodecim annos habens, a jam dicto patre suo ad palatium deductus est, et glorioso Carolo Francorum regi atque domino Ludovico ejus filio honorifice commendatus, et ab eo est decenter susceptus. Ipse videlicet omnibus bonis moribusque dulcibus ornatus, omnia omnibus factus est, et tam regi quam omnibus ejus optimatibus et regi famulantibus, Domino annuente, placere meruit. Per diem itaque regi et fidelibus suis amabiliter militans, Domino autem nocte et secrete totis nisibus et vigiliis atque orationibus serviens, gratiam divinam meruit assequi. Sed sollicitate evenerat ut quandocunque locus ei eveniret, in ecclesia Sanctae Mariae quae est constructa in Aquisgrani palatio secrete psalmos decantaret et orationes faceret. Quadam autem die in praedicta ecclesia Sanctae Mariae in sinistra parte altaris

C secrete psalmos suos cantans, instinctu divino corde admonitus est ut militiam saecularem dimitteret et Domino solummodo famulari studeret. Ipse quoque adhuc tenerae aetatis erat atque pube tenus. Tunc primo is. se incipiebat, timens valde ne hoc illi diabolica ex parte suggereretur, obnixè Deum deprecatus est ut, intercessione beatae Mariae, in cujus ecclesia orabat, si divinitus jam dicta voluntas in ejus corde versaretur, manifestum ei pro sua misericordia faceret; sin autem diabolica immissio esset, similiter et hoc illi notum faceret. Totis itaque nisibus et flectendo genua, pectusque tundendo, ante praedictae sanctae Mariae aram deprecatus est ut Domini ex hoc meruisset facere voluntatem, ut diabolus eum seducendi nullum locum haberet. Ipse enim divinitus in antedicta bona voluntate confortatus et firmiter subjugatus est et plenius corroboratus. Deinde coepit toto corde rogare Deum ut si diaboli esset exhortatio, recederet ab eo, et si divina esset gratia, pleniter eam secundum Dei voluntatem adimplere meruisset. In hac autem intentione ferme dimidium annum corde angens, angelica et divina confortatione suffultus, ad regem deprecaturus accessit ut saecularem militiam dimittere ei liceret et militiam spirituali se conjungere atque eum Domino famulari permitteret. Nullo tamen nisi tantummodo uno Deum timenti amico suo et charissimo familiari hoc confessus est, timens quippe

ne si hoc sui intelligerent parentes et amici, ei hoc facere minime permitterent. Rex autem, hæcaudiens, oppido tristatus est, promittensque ei duodecim et amplius comitatus se daturum si hoc dimitteret et in sua militia perseveraret. Ipse vero a rege hoc audiens ait, etiamsi dimidium suum regnum ei daret, ipsam voluntatem propter hoc non dimitteret. Videns autem rex se illum a sua intentione non posse avertere, concessit ei licentiam et locum ubicunque eligeret in suo regno. Tunc ergo ipse, inspirante divina gratia, petivit locum sibi dari in quadam civitate cujus vocabulum est Mediomatricis, quæ et alio nomine Mettis vocatur; sibi que cum duobus clericis tantummodo postulavit dari præbendam. Rex autem et hoc concessit, et quantum volebat sibi dare spondit. Tali enim conditione licentia accepta, a rege osculatus est, et ad jam dictam urbem festinando profectus est; ibique amabiliter et devote ab omnibus susceptus, et clericus ab episcopo ejusdem civitatis et cuncto clero divinis benedictionibus decantantibus et hymnis spiritualibus modulantibus confortatus est, et vestimentis clericalibus indutus, et manuum impositionibus ab episcopo et a cunctis sacerdotibus clericali benedictione consecratus, inter seniores fratres est collocatus. Deo igitur ibi totis nisibus die noctuque deserviens, factum est ut multos Domino lucrificeret. Cantum quippe Romanum atque Grammaticam sive divinæ Scripturæ seriem humiliter discere meruit, quibus et donante omnium Domino pleniter atque doctissime instructus est. Post duos quoque clericatus sui annos ab episcopo ejusdem civitatis nomine Gundulfo in ecclesia Sancti Stephani diaconus est ordinatus. In ipso igitur gradu tres ferme annos militans mirabiliter et docte quotidie diaconatus sui adimplere certavit officium. Mortuo quoque jam dicto Gundulfo prædicto ordinatore suo, alius episcopus in eadem civitate nomine Drogo, filius Caroli piissimi imperatoris, subrogatus et ordinatus est: qui videns prædicti Aldrici levitæ intentionem et studium bonum, quod tam in ministerio suo quam et erga omnes habebat, cœpit eum exhortari ut sacerdos efficeretur. Noluisset autem jam dictus diaconus Aldricus neque ausus est divinam repellere benedictionem, ad quam sæpissime vocabatur a Drogone ejusdem civitatis episcopo et successore jam dicto ordinatore suo, dum nobiliter degerebat in diaconatus officio, eligente eum clero et populo presbyter est ordinatus. Ipse autem melius ac melius virtutum pollens actibus, multosque erudiens suis prædicationibus sive bonis exhortationibus, multos et innumerabiles Deo et sanctæ Ecclesiæ lucrari meruit. Demum quoque eligentibus fratribus, et suadepte sive exhortante episcopo suo Drogone, licet coacte, senior cantor ibi sublimatur. In scholis vero in quibus jam magister erat constitutus sapienter multos et innumerabiles in supradictis artibus erudiens, magnum lucrum in sancta Dei Ecclesia facere meruit, imo innumerabiles in jam

A dictis artibus doctissime erudit. Videntes igitur eum antedictus pontifex domnus Drogo et cunctus clerus sive populus in jam dictis ministeriis et doctis magnum habere studium et multos doctores et magistros nobiles fecisse, in majus eum ministerium, quamvis coacte sublimaverunt et primicerium secundum Romanum ordinem eum esse constituerunt, totumque clerum tam civitatis quam et monasteriorum, sive totius illius civitatis parochiæ, ei subditum esse præceperunt, et magistrum omnium eum constituerunt. Ille enim in his studiosissime Domino serviens, omnibus bonis hominibus amabiliter famulari meruit; eumque cuncti boni ita amabant quasi semetipsos; et quidquid eis imperabat, libenter faciebant. Audiens autem Ludovicus imperator Francorum ejus opinionem, ad se eum vocavit, et in suo palatio, volente vel nolente, eum senioreni sacerdotem suumque confessorum præesse constituit. Qui et ibi omnibus palatinis bonis placens, ut solitus erat, omnibus omnia factus, ab omnibus honorabatur atque venerabatur. Ita quoque omnes eum diligebant, si fieri potest, quasi semetipsos, ejusque jussionibus in omnibus quasi senioris voluntarie et bono animo obtemperantes erant. Quatuor autem menses cum imperatore in suo palatio nobiliter degens, eique amabiliter serviens, nec ad unum diem licentiam exinde evadendi et in patriam pergenđi impetrare valebat. Episcopatum ei quippe quoddam, cujus vocabulum est Cenomanis, eligente eum ejusdem provinciæ archiepiscopo Landramno atque comite ejusdem parochiæ Rorigone, sive omnibus præfixæ parochiæ nobilibus hominibus, atque cunctis palatinis, et clero et populo, per baculum Landramni Turonicæ civitatis et prædictæ parochiæ metropolitani jam dictum episcopatum in sua præsentia et eo instigante a Ludovico gloriosissimo imperatore, orantibus cunctis, cura pastoralis est commissum; qui et hoc refugiens, et nolens prædictum episcopatum suscipere, omnibus tamen, licet coactus, hortantibus, ipsum sacrum suscepit ministerium. Ordinatus quoque a suo prædicto metropolitano et cæteris nobilibus et sapientibus episcopis in idipsum convenientibus, eligente eum clero et populo in prædicta civitate et in ipsa matre Ecclesia die 11 Cal. Januarii est, anno igitur incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo trigesimo et secundo, episcopus est consecratus.^a Tertio autem die post ordinationem suam jam dictus domnus imperator in suam adveniens civitatem, gratias agens Dominum laudavit quod jam ordinatus erat episcopus. Prædictus ergo pontifex domnus Ludovicus imperatorem cum psallente et hymnis et canticis sive crucibus et cæteris divinis oraculis benigne et sapienter suscipiens, eumque ad ecclesiam manu tenens et deducens per altaria orando, suis precibus, eum Domino commendavit. Suprascripto igitur imperatori omnibusque suis nobiliter et dulciter famulari studuit, ibique domnus imperator Ludovicus

^a Vide Annales Bertinianos, an. 832.

nativitatem Domini nostri Jesu Christi, præfato Aldrico episcopo et suo clero sapientissime et honorifice officium peragente, solemniter celebravit. Octo quoque dies in eadem civitate dominus imperator residens, villam quamdam quæ Brogilus et Novavilla nuncupatur cum omnibus ad se pertinentibus, quæ dudum inde abstracta et in beneficium data fuerat, per suum præceptum ei atque Ecclesiæ suæ sedis sive clericis et domini servis inibi Domino famulantibus jure firmissimo perpetuis temporibus possidendam reddidit.

II.

Prædictus quoque pontifex, in primo pontificatus sui anno, aquam per aquæductum in prædictam civitatem Cenomanicam, quam nullus hominum ibi antea venire viderat, suo opere et honore ingenio adducere meruit, omnibusque qui antea valde aqua indigebant, nec eam nisi per magnum laborem eatenus habere poterant, sufficientem, auxiliante Domino, habere fecit. Unum siquidem vel duo modia aquæ infra civitatem antea emere nemo valebat nisi unum denarium afferentibus eam de Sartha vel de aliquo fonte dedisset, quoniam nec puteum inibi aliquem habebant. Ideo tam chara erat. In ipso quoque anno claustrum ubi sui canonici conversari regulariter et canonicè possent ædificare cœpit, qui antea nunquam, ut fertur, claustrum habere meruerunt, sed per civitatem huc et illuc vagantes et dormientes et discurrentes, tam in nocte quam in die, per diversa domicilia manere solebant, et propter hoc impedimentum ad officium divinum occurrere, ut decebat, minime valebant; eisque suam domum, in qua manerent, et solarios sive cellaria et alia ædificia, quæ ad suum opus habebat, tradidit. Et non in hoc sufficiens erat, sed etiam alias domos per circuitum nobiliter, sicut ad hoc opus decebat construere curavit. Præfatus ergo pontifex fuit vir mitissimus et sapiens valde, lingua eruditus, psalmos omnes per ordinem memoriter retinens, et in eorum sensibus subtilissima exercitatione limatus, lingua quoque in lectione posita, et exhortator omnium bonorum operum, plebique florentissimæ salutaria prædicans fidei catholicæ et apostolicæ, immaculate conservare perenniter sua monita salutaria prædicans, corda fidelium corroborans, orthodoxæ fidei æmulator ac defensor fortissimus, paupertatis amator, erga inopes non solum mitis, sed etiam sollicitus, captivorum etiam redemptor, orphanorum quoque et viduarum largitor, necessaria tribuens, amator religiositatis Christianæ normæ, et religiose volentibus vivere et Dei timorem habere in suis præcordiis dilectio residens; vir vero erat mitissimus atque suavis omnique bonitate ornatus, amator cleri omnisque populi Christiani, tardus ad irascendum, et velox ad miserandum, nulli pro malo malum reddens, neque vindictam secundum meritum tribuens; sed pius et misericors erat omnibus, cunctos attrahens, neminemque dissipans. Magnum gregem adunare in unum et ingens lucrum, adminiculante Domino infra sinum sanctæ Dei Ec-

clesiæ tam infra suam parochiam quam et extra facere meruit, et multos Domino lucrari meruit. Fecit igitur prædictus Aldricus pontifex in præscripto claustrum recta nova et dupla, in quibus et diversas mansiones ad opus fratrum et ad eorum necessitates procurandas mirabiliter et nobiliter construxit. Insuper et in jam dicto claustrum fecit ecclesiam in honore sancti Stephani a novo, quam et in honore præfixi sancti Stephani et omnium sanctorum quinta Iduum Novembris solemniter consecravit; in qua et in ipsa die consecrationis ejus signum apparuit mirabile. Quidam enim sacerdos inibi suos wantos perdidit dum prædictum sacraretur templum; quos quidam clericus inveniens, furtim de ipsa ecclesia nova exportare cupiens, de prædicta Sancti Stephani et omnium sanctorum ecclesia exire non potuit, nec ipsos wantos secum deferre valuit, antequam eos in ipsa ecclesia videntibus multis ejecit, et fuga lapsus evasit. Fecit namque in prædicta ecclesia altaria sex; quorum unum sursum positum in media absida collocatum in honore sanctæ Sophiæ sacravit, et reliquias Domini nostri Jesu Christi, tam de spongia quam et de sandaliis ejus propriis, in confessione in eo facta collocavit. Fecit quoque atque sacravit jam dictus pontifex in superiori et in dextera parte ipsius ecclesiæ aliud altare in honore sancti Stephani, et sancti Vincentii, ac sancti Gervasii, sanctique Privati, sive sancti Quirini, atque sancti Naboris, necnon et sancti Nazarii martyrum Christi, et in eo decenter eorum reliquias collocavit. Fecit namque in superiori et in sinistra parte ipsius ecclesiæ tertium altare, atque sacravit in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ, sive sancti Clementis Romanæ Ecclesiæ episcopi et martyris, et sancti Albini, sancti Amantii ac sancti Arnulphi, seu sancti Martini, atque sancti Clementis primi Metensis urbis episcopi, atque sancti Audoeni, necnon et sancti Martialis, ac sancti Benedicti, et sancti Paterni, et sancti Silvestri, confessorum Domini, et in eo propriis manibus decenter prædictorum sanctorum reliquias in confessione ipsius altaris collocavit. In subteriori ergo parte et in absida ipsius ecclesiæ, fecit et consecravit quartum altare in honore sancti Stephani et omnium sanctorum, et in eo sancti Stephani atque aliorum multorum sanctorum reliquias propriis manibus decenter collocavit atque conclusit. In dextera igitur et subteriori parte ipsius ecclesiæ quintum fecit altare, quod et consecravit in honore sancti Pauli et sancti Jacobi apostoli et sancti Mathæi apostoli et evangelistæ, et in confessione ipsius altaris prædictorum sanctorum apostolorum reliquias propriis manibus decenter composuit atque conclusit. In sinistra et in subteriori parte ipsius ecclesiæ sextum fecit altare, quod et consecravit in honore sancti Theodori et sancti Juliani atque sancti Lamberti, martyrum Christi, et in confessione ipsius altaris eorum pignora propriis collocavit manibus.

III.

Anno siquidem incarnationis Domini nostri Jesu

Christi octingentesimo trigesimo et quarto, indictione vero tredecima, et anno imperii domni Ludovici piissimi imperatoris vigesimo et secundo, anno vero ordinationis præscripti Aldrici episcopi tertio, prædictam ecclesiam jam dictus pontifex solemniter et decenter dedicavit. In præscripto namque Calendarum die, Turonis metropolis civitate per consensum et electionem Landramni prædictæ Turonicæ urbis archiepiscopi, sive aliorum episcoporum atque multorum abbatum atque comitum necnon et aliorum innumerabilium prudentium virorum a Ludovico præscripto imperatore, cura Cenomanicæ urbis et sollicitudo totius populi ipsius urbis parochiæ Aldrico præfato episcopo commissa est; cui omnipotens Deus, suppliciter oramus, una nobiscum tribuat requiem sempiternam et vitam æternam. Præscripto videlicet anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi, undecimo quoque Calendarum Decembris die solemniter consecravit jam dictus Aldricus pontifex absidam matris et senioris civitatis ecclesiæ, quam a novo fundavit et mirabiliter ornavit atque fabricavit, in qua et altare mirabiliter fabricatum et compositum construxit. Jam dictam quippe absidam una cum præfato altari consecravit in honore sancti Salvatoris et sanctæ Dei genitricis Mariæ et sanctorum martyrum Gervasii et Protasii, sed et sancti Stephani; in quo et reliquias sancti Salvatoris et sanctæ ejusdem Dei genitricis Mariæ, atque de proprio corpore sanctorum martyrum Gervasii et Protasii, sive sancti Stephani in sæpedito altari, propriis manibus decenter collocavit et mirabiliter composuit. Aliam quoque partem præscriptæ matris et civitatis ecclesiæ, cujus consecrationis dies penitus ab omnibus ignorabatur, in prædicto Domini Salvatoris nostri Jesu Christi nomine et sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctorumque martyrum Gervasii et Protasii, atque sancti Stephani, reconciliavit atque solemniter dedicavit. In præfata namque ecclesia seniori altaria construxit et a novo fundavit, atque in supradicta die sacravit numero decem: et nomina super ea eorum sanctorum, in quorum memoriis ea consecravit, desuper ascribere jussit; quæ et adhuc per singula altaria inserta singillatim et distincte ac diligenter investigantibus reperiri hodierna die queunt. Deambulatoria siquidem sursum per totum in circuitu ipsius ecclesiæ fecit, in quibus et altaria quinque nobiliter construxit atque sacravit. Primum enim in dextera et in orientali parte altare in prædictis deambulatoriis positum sacravit in honore sancti Martini et sancti Hilarii, ac sancti Germani sanctique Vedasti, sive sancti Domnoli atque sancti Carilefi et sancti Rigomeri confessorum Christi, et pignora prædictorum sanctorum in eo propriis manibus decenter et ecclesiastico more collocavit. Aliud vero altare in supradicta dextera parte et in eodem deambulatorio in medio positum sacratum in honore sancti Petri et sancti Joannis apostoll et evangelistæ atque sancti Andree, necnon et omnium apostolorum, et reliquias eorum in ipso collocavit altari. In occiden-

A tali quippe parte ipsius ecclesiæ, in ipso solarario fecit atque sacravit altare in honore omnium sanctorum, in quo et multorum sanctorum pignora propriis collocavit manibus. In sinistra autem parte ipsius ecclesiæ et in sinistro deambulatorio in orientali parte fecit et consecravit altare in honore sancti Dionysii et sancti Laurentii, ac sancti Remigii sanctique Medardi, seu sancti Bonifacii et sancti Rustici, necnon et sancti Eleutherii martyrum et confessorum Christi, et eorum reliquias in ipso propriis manibus collocavit altari. In prædicto videlicet sinistro solari et deambulatorio in medio aliud fecit et sacravit altare in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ ac sanctæ Anastasiæ sanctæque Cæciliæ, necnon et omnium sanctorum virginum, et pignora sanctorum virginum in eo multa propriis collocavit manibus. Deorsum quoque et in dextera, sive orientali parte præfate ecclesiæ fecit et consecravit altare in honore sancti Ambrosii et sancti Benedicti, sanctique Gregorii, ac sancti Augustini sive sancti Juliani atque sancti Hieronymi, necnon et sancti Vigoris Christi confessorum, et eorum in eo decenter et ecclesiastico more collocavit reliquias. Extra chorum scilicet et in dextera parte ipsius ecclesiæ fecit et consecravit altare in honore sancti Georgii et sancti Felicis, ac sancti Symphoriani sive sancti Sixti atque sancti Tiburtii, sanctorum quippe Marcellini et Petri, et eorum in eo decenter collocavit reliquias. In sinistra namque et in orientali parte ipsius ecclesiæ fecit et sacravit altare in honore sanctæ Scholasticæ et sanctæ Agnetis ac sanctæ Lucie, atque sanctæ Lodesindæ, sive sanctæ Afræ, sanctæque Gertrudis et sanctæ Aldegundis, virginum Christi, et in eo earum reliquias propriis decenter collocavit manibus. Extra chorum autem in sinistra parte ipsius ecclesiæ fecit et consecravit altare in honore sanctæ Agathæ et sanctæ Felicitatis ac sanctæ Sabinæ sanctæque Eupheniæ sive sanctæ Perpetuæ atque sanctæ Brigidæ, necnon et sanctæ Genovefæ, virginum Christi, et earum in eo decenter propriis manibus collocavit reliquias. In media quoque Ecclesia fecit altare in quo et crucifixum Domini nostri Jesu Christi auro et argento mirabiliter fabricatum erexit, et ipsum altare in media ecclesia positum in honore sanctissimæ Trinitatis in eo decenter propriis collocavit manibus. Antedictus igitur Aldricus Cenomanicæ præfate urbis episcopus anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo trigesimo et quinto, et anno imperii piissimi Ludovici imperatoris vigesimo et tertio, anno siquidem ordinationis suæ tertio, indictione quatuordecima, undecimo vero Calendarum Juliarum die solemniter consecravit occidentalem partem sæpeditæ matris et Cenomanicæ civitatis senioris ecclesiæ, quam et a novo fundavit et mirabiliter ornavit, ad effectum quoque usque perduxit: in qua et altare fecit in honore sancti Joannis Baptistæ, quod et insuper dicto Calendarum die in honore sancti Joannis Baptistæ solemniter consecravit, et prædicti sancti Joannis Baptistæ sive alio-

rum multorum sanctorum reliquias propriis manibus in eo decenter collocavit. Aliud ergo in dextera parte ipsius occidentalis partis ecclesie fecit altare et in prescripto die consecravit in honore sancti Christophori et sancti Hippolyti atque sancti Saturnini, martyrum Christi, et eorum reliquias in confessione ipsius altari propriis decenter collocavit manibus. In sinistra namque parte ipsius occidentalis partis senioris ecclesie in suprascripto Calendarum die tertium consecravit altare in honore sancti Victorii et sancti Victuri, ac sancti Brixii, sanctique Arvei, atque sancti Baumadi, seu sancti Almiri, seu sancti Ulfacii et sancti Juliani primi ipsius urbis episcopi, atque sancti Turibii et sancti Pavacii, necnon et sancti Liborii, confessorum Christi, et eorum reliquias propriis manibus decenter in supradicto collocavit altari. Prescripto namque undecimo Calendarum Juliarum die, antedictus Aldricus pontifex est de utero matris sue natus, cui omnipotens Deus assidua intercessione predictorum sive omnium sanctorum tribuat vita æternaliter una cum eis frui sempiterna. Amen.

IV.

Dedit quippe prefatus Aldricus pontifex villam quamdam canonicis suis, cujus vocabulum est Buxarias, cum omnibus ad se pertinentibus, una cum silva cujus vocabulum est Felicionis, de qua et plenius predicti canonici eorum mererentur habere stipendia, et delectabilius Domino famulari, sive pro imperatore antedicto Ludovico et conjuge sua Judith, sed et pro liberis regalibus, sive pro universo exercitu eorum, atque pro sæpedito Aldrico ipsius urbis episcopo orare certatim studerent, et delectabilius sive studiosius eis Domino militare delectaret. De prefata videlicet villa censuit, atque suis successoribus contestando in suo privilegio quod de eadem villa predictis canonicis suis fecit adjuravit ut fratres et canonici Cenomanica in urbe degentes haberent plenam refectionem in undecimo Calendarum Januariarum die, quando mater et civitatis ecclesia senior Cenomanica in honore sancti Salvatoris et sanctæ ejusdem Dei genitricis Mariæ et sancti Gervasii et Protasii sive sancti Stephani est a jam dicto Aldrico episcopo solemniter dedicata. Similiter censuit ut de prefata villa plena predictis fratribus et canonicis undecimo Calendarum Januariarum die fieret plena refectio; in quo die et sæpeditus Aldricus in prescripta civitate et in prefata ecclesia est canonicus et solemniter a nobilissimis et doctissimis atque sanctissimis episcopis pontifex ordinatus. Similiter censuit ut in undecimo Calendarum Juliarum antedictis canonicis et Dei servis de prefata villa fieret plena et optima refectio, in quo die et prefatus Aldricus episcopus est de utero matris sue natus, atque occidentalis pars prescriptæ matris et civitatis ecclesie ab eodem pontifice est solemniter dedicata. Similiter in assumptione sanctæ Dei genitricis Mariæ, quæ est decimo octavo Calendar. Septemb. die, in cujus honore prefata ecclesia a sancto Juliano

A sacra fuit, cujus consecrationis dies ab omnibus penitus ignorabatur, sed modo renovata et reconciliata sive consecrata est in honore predictæ sanctæ Dei genitricis Mariæ seu sanctorum Gervasii et Protasii sive sancti Stephani solemniter et canonicè in prescripto Calendarum die a prefato Aldrico episcopo, constituit fieri et plenam refectionem jam dictis Dei servis ministrari. In his quoque predictis quinque festivitibus censuit ut predicti canonici et Dei servi acciperent de prefata villa de pane optimo per singulos predictarum festivitatum dies modios quatuor, arietes optimos sex, et de vino optimo modios duos, et de potionem optima modium unum, et cætera, sicut in ejus testamento quod de eadem re fecit, continentur inserta.

V.

B In ipso ergo ordinationis atque consecrationis prescriptæ matris et Cenomanicæ civitatis ecclesie anno primo virtutes in supradicta ecclesia apparuerunt multæ, videntibus Domino insigniter tribuente multis. Quidam enim claudus et utrisque pedibus debilis in prefata ecclesia ad vespertinalem synaxin adveniens, dum fratres Domino vota persolverent et officia vespertina peragerent, utrisque pedibus restauratus ac sanatus multis videntibus fuit, ita vero pristinum recipere meruit gressum quasi nunquam claudus ac debilis fuisset. Alius siquidem ad matutinalem synaxin veniens, qui mutus ab ortu nativitatis sue et surdus erat, dum canonici ac Dei servi in jam dicta sancti Salvatoris et sanctæ Dei genitricis Mariæ, et sanctorum martyrum Gervasii et Protasii, atque sancti Stephani ecclesia devotissime matutinalem peragerent synaxin, tam auditum quam et locutionem inibi pleniter recepit, et ita loqui ac audire meruit ceu nunquam surdus ac mutus fuisset. Sequenti namque tempore quidam cæcus veniens in jam dictam ecclesiam, dum missa a sæpedito Aldrico episcopo et a suis sacerdotibus sive reliquis ministris devotissime peragebatur, visum Domino largiente recipere in supradicta ecclesia meruit plenum et ita videre veluti nunquam cæcus fuisset. Alius ergo plenus dæmonio, qui graviter a diabolo vexabatur, et sæpe tam in ignem quam et in aquam sive in reliqua pericula se demergere volebat, qui et multis fimbis constrictus atque colligatus erat ne aliquem lædere posset, in supradictam ecclesiam ad matutinalem synaxin adveniens, dum ibi a Dei servis ibidem constitutis et a jam dicto episcopo divina peragebantur intensissime officia, a dæmonio curatus et pleniter sanatus est ceu nunquam a dæmonio vexatus esset. Alia quoque innumerabilia signa in suprascripta ecclesia et in antedicto primo ordinationis, consecrationis, sive reconciliationis sue anno, necnon et in subsequentibus annis, innumerabilia multis apparuerunt videntibus signa, quæ propter prolixitatem sive propter tædium lectoris atque auditoris hic non inseruimus; quæ tamen tanta sunt in efficiendis dæmoniis, in recipiendis gressibus, in reddendis auditibus,

et reparandis visibus, sive in reliquis Dei beneficiis quanta, ut reor, duo vel tres quaterniones minime capere valerent. Alii autem infirmi tam de febribus quam de aliis infirmitatibus in suprascripta ecclesia innumerabiliter multi, Domino largiente, sunt sanati, atque pristinam sanitatem recipere et plenam meruerunt adipisci salutem.

VI.

Antedictus enim dominus Aldricus, præfatae urbis episcopus, quando in prædicto quinto Iduum Nov. die a largitione domni Ludovici piissimi imperatoris, per consensum et electionem multorum nobilium virorum, sicut supra dictum est, accepit jam dictum episcopatum, quidam æmuli sanctæ Dei Ecclesiæ et sui intinaverunt atque firmiter protestati sunt præfixo domno Ludovico imperatori quod abbatia Sancti Vincentii non esset de jure antedicti episcopi, sed fiscus sæpediti domni Ludovici imperatoris esse debebat. Dominus igitur Ludovicus imperator ad hoc inquirendum atque veraciter investigandum suos strenuos et fideles misit missos, qui hoc inquirerent si fiscus esse debebat, an de jure et dominatione antedicti episcopi esse deberet. Aldricus vero in hoc valde angebatur, tristabaturque, quod tali occasione a jure et dominatione sæpediti episcopii jam dicta abbatia sancti Vincentii perdita et injuste ablata fieret. Non enim habebat ibi cognitos homines, nec ipsam rem cognoscebat; sed Dominum obnixè deprecabatur ut sua negligentia ipsa abbatia Sancti Vincentii de jure prædictæ Ecclesiæ perdita nec alienata fieret. Quem nempe Dominus in hoc exaudivit, et oppido illum consolatus est; et ipsas res adminiculante Domino evindicare meruit, et ad jus suæ sedis ecclesiæ jure firmissimo retinere, licet in ipso die introitus sui, quando primo in festivitate sancti Martini in ipsam civitatem Cenomanicam est ingressus, ipsa inquisitio facta fuisset, ubi et testes habuit qui ad jus sui præfixi episcopatus ipsam abbatiam testificaverunt atque confirmantes dixerunt quod sub dominatione et jure præfati episcopatus esse deberet. Privilegium ergo quod dominus Domnolus de præfata abbatia fecit quando præfatum monasteriolum et jam dictam Ecclesiam de rebus suæ sedis Ecclesiæ ditavit, ipso tempore minime invenire quivit, quod ei tunc absconditum fuit. Sed posteaquam illud jam evindicatum et per præceptum confirmatum monasteriolum habuit, ipsum privilegium Domino adminiculante invenire et adipisci meruit. Idcirco in hoc opusculo prædictum privilegium nobis inserere placuit; ut si, quod absit, futuris temporibus de sæpe jam dicta abbatia aliqua quæstio orta fuerit, et præfatum privilegium aliqua machinatione aut malo ingenio aliquis occultare vellet, in hoc opusculo exemplar ejus inveniretur, cum quo et solatium fideles ejusdem sanctæ Dei ecclesiæ haberent, qualiter ipsa abbatia nunquam a jure et dominatione præfatae ecclesiæ perdita fieret. Similiter et privilegium quod jam dictus dominus Domnolus de colonica ad ecclesiam Sancti Vincentii

A et ad opus fratrum ibi degentium cum consensu suorum canonicorum atque aliorum tam episcoporum quam et aliorum nobilium virorum fecit hic inserere placuit.

VII.

Exemplar privilegii et traditionis quam dominus Domnolus de villa Tricione et de Frazimido, sive villula nomine Debuc, atque de aliis villulis sive rebus ac territoriis suæ sedis ecclesiæ in die dedicationis sæpeditæ Sancti Vincentii ecclesiæ ad ipsam ecclesiam fecit.

Domino venerabili Ecclesiæ Cenomanicæ clero Domnolus episcopus.

Congruum nobis fuit ut votum desiderabile in charitatis vestræ notitiam poneremus; quia si consensus vester desiderium cordis nostri decreta adverterit, credimus nullius nullo unquam tempore contrarietate a nobis pariter firmata posse convelli, cum pro salute populi, velut custodiam civitatis, reliquias domni ac venerabilis sancti Vincentii martyris intercedente præsumptione ausi fuerimus deferre, cum Dei adjutorio et vestro, eidem loco dignitatis ereximus in culmine, ita petimus ut nostro pariter ditetur et munere; et si sensus vester in nos contulerit claritatem, hanc paginola donationis vestro quæsumus ut firmetur robore. Dono ergo in ipsius domni Vincentii honore donatumque esse volumus villa cognominante Tricione, quam Abundantius visus est quondam tenuisse, per loca designata ad Confluentes usque Bucias defluit in Indua usque termino Proliacense, subjungente ad se adjacentia Saturniacinse, inde pervia Saturniacinse pervenit ad vuacta usque campo Daulfo, deinde a broialo Censurio usque ad domum Meræ, inde ad campum Locogiacinse pervenit ab ipso Tricione, cum id quidquid Maljaricus Diaconus noster tempore vitæ suæ usufructuario possidere videtur, cum agris, pratis, pascuis, silvis, aquis aquarumque decursibus, cum mancipiis his nominibus, Leudomado cum uxore Leudomalla et infantulum Litomeri, Leudolfo, item Leudolfo, Chariobandi, Vinoflede, et Mogiane, gregi equino quem Allomeris intra terminum ipsum commanens custodire videretur. Idemque et villa Fraxeneto, quam bonæ memoriæ Ap. Presbyter tenuit, cum broialis Marcelliacensis, cum vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, cum accolis decem commanentibus in rem Ecclesiæ. Quicumque opportuni ad domum ipsam fuerint, quos per ad signationem Leudorico defensore perceperit possidendos, cum mancipiis his nominibus Lanvone, Fredulo cum uxore Taligia, Sesulfo, Castino cum uxore Leudomalla et filio Leudoghisilo, cum filia Childegunde, Puppa cum filio suo Populonio, cum Leudomundo et Leudomanda cum libertis omnibus prædicti presbyteri. Pari modo et locello ad Buccis, quem de Eutelio presbytero accepimus, cum mancipia qui ibidem excolere videntur, pratium intra vinarium supra ripa Sarthæ secum quem Abundantius vel actores Ecclesiæ visi sunt tenuisse, Chyldigisilo puero, cum armento pecorum quem ipse

custodire videtur, et campo adjacente ad memorato A prato quem nostro opere fecimus, Sescismundo cum uxore sua Wiliare. Hæc omnia quidem per hanc paginam donationis, quam Aunulfo diacono præ-rato unanimiter rogavimus conscribendam, constat delegasse, nuncupata basilica habeat, teneat, possideat, quicumque loci ipsius dignitatem perceperit, jure hæreditario perpetualiter sibimet vendicet possidendum. Si ullo unquam tempore aut pontifex civitatis aut quælibet persona a nobis donata vel tradita de dominatione basilicæ ipsius abstrahere voluerit, induat maledictionem pro benedictione, et Domini nostri Jesu Christi vel omnium sanctorum martyrum incurrat offensam, et voluntas nostra perpetim, auxiliante Domino, capiat firmitatem, Anſ Juliani legis indetamentonem.

Actum Cenomanis civitate, anno xi regnante domini nostri Chilperici regis pridie Nonas Martias. † Domnolus peccator subscripsit. Germanus peccator, rogante clero Cenomanis, subscripsit. Dinamus peccator consensit et subscripsit. Drauscio presbyter subscripsit. Injurious peccator subscripsit. Meterius presbyter consensum nostrum subscripsit. Populinius presbyter consensit et subscripsit. Alloveus presbyter consensum nostrum subscripsit. Setrius peccator consensit et subscripsit. Leudoveus presbyter subscripsit. Daunaredus presbyter consensum nostrum subscripsit. Frigimodus presbyter, Ursicinus diaconus consensum nostrum subscripsimus. Census diaconus consensum nostrum subscripsit. Romolus diaconus consensit et subscripsit. Daddus diaconus consensum nostrum subscripsit. Noxus diaconus subscripsit. Seuvovechus diaconus consensit et subscripsit.

VIII.

Item exemplar quod dominus Domnolus de villa Cannon per consensum canonicorum suorum ad ecclesiam Sancti Vincentii fecit.

Anno xx regni Domini nostri Chilperici gloriosissimi regis, pridie Nonas Septembris, ego Domnolus in Christi nomine episcopus cum evocassem domno et fratri meo Audoveo episcopo Andegavæ civitatis visitare sanctis liminibus patroni peculiaris mei Victorii episcopi imo et solemniter ipsius celebrassem, cum consensu omnium fratrum meorum presbyterorum, quia ante tempus testamentum meum condidi et in ipsam voluntatem meam adhuc non complevi, quod meum conscriptum videtur volo in omnibus conservetur, et hæc paginola plenum capiat opto robur. Dono basilicæ sanctorum Vincentii et Laurentii, quam meo opere construxi et ædificavi pro salvatione civitatis et populi collocavi coloniam cognominatam Cannon, cum agris, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, et mancipiolo duo Waldardo cum uxore sua vel infantibus eorum qui ibidem nunc commanere videntur, ab hodierno die prædictus Abbas antedicti loci ad stipendia fratrum nuncupatæ basilicæ faciat revocare, et tamen post obitum meum, quando Deus jusserit,

PATROL. CXV.

qui præsens fuerit ordinatus de loco præfato commemorationem meam annis singulis adimplere procuret. Ideo tibi, Niviarde diacone, ac defensor nostræ ecclesiæ, indicio atque jubeo ut hoc tua traditione, sicuti nunc a dicta ecclesia possidetur, cum omni soliditate vel adjacentia Suolevo abbati facias consignari. Hoc vero inserendum rogavi, ut qui voluntati meæ obvius esse voluerit, maledictionem illam incurrat quem Propheta in psalmo CIX decantavit, et præsens pagina maneat inconvulsa, quam pro rei veritate manu propria subscripsi et domnis et fratribus meis muniendam rogavi Domnolus peccator subscripsit. Audoveus peccator subscripsit rogante domno Domnolo episcopo. Theodulfus peccator subscripsit. Aimulfus presbyter subscripsit. Leudoricus presbyter subscripsit.

IX.

Placuit etiam in hoc opusculo exemplar præcepti quod jam dictus Aldricus a domno Ludovico piissimo imperatore, quando res de sæpe dicta sancti Vincentii abbatia et ipsam abbatiam adjudicare et adipisci meruit.

Hoc præceptum (Vide Patrologiæ tomo CIV, col. 1217, inter Ludovici Pii Diplomata).

X.

Similiter in hac scedula vel in hoc libello inserere placuit exemplar præcepti quod supradictus domnus Aldricus de villa quæ Brogilus vel Novavilla nominatur cum omnibus ad se pertinentibus tam villulis quam manicipiis, sive reiculis atque forestibus, necnon et omnibus ad eas juste pertinentibus accipere meruit; ut, si necesse fuerit, hoc exemplar futuris appareat fidelibus præscriptæ Ecclesiæ, qualiter omnibus notum sit supradicta causatio.

(Vide ubi supra, col. 1218.)

XI.

Insuper in hoc opusculo inscribere libuit exemplar præcepti quod sæpeditus Aldricus de nonis et decimis vel restorationibus ecclesiarum sive de censibus tam monasteriorum quam cellularum et villarum quæ largitione regia vassalli dominici adipisci, licet injuste et contra canonicam auctoritatem, meruerunt. Nam oblatio fidelium ab episcopis et ministris eorum secundum canonicam institutionem dispensanda et gubernanda est, non a laicis et sæcularibus hominibus; quoniam qui hoc facere ex sæcularibus vel laicis hominibus præsumperint, sub anathematis nomine a sanctis Patribus districtè feriuntur. Illis quoque hoc valde cavendum est, ne pro temporalibus hujus sæculi a deliciis cælestis regni perpetuo alienati, quod absit, fiant.

(Præceptum de quo agitur vide ubi supra, col. 1219.)

XII.

Placuit etiam in hoc scripto inserere exemplaria præceptorum quæ præfatus domnus Aldricus, sæpeditæ urbis episcopus, de monasteriolo Sanctæ Mariæ quod est situm intra murum civitatis et fluvium

Sarthæ accepit, quod etiam dominus Ludovicus A piissimus imperator propter amorem Dei et reverentiam sanctorum sive propter dilectionem et amorem prædicti Aldrici suprascriptæ urbis episcopi ad matrem et civitatis seniore[m] ecclesiam potestative et legaliter tradidit. Quam antedictus dominus Aldricus in honore Domini nostri Salvatoris Jesu Christi et ejusdem genitricis Mariæ sive sanctorum martyrum Gervasii et Protasii atque sancti Stephani renovavit, solemniterque consecravit atque reconciliavit, congregatis scilicet episcopis atque sacerdotibus multis nobilibus sive reliquis Christi et sanctæ Dei Ecclesiæ ministris, cum consensu videlicet absentium multorum et innumerabilium nobilium episcoporum prædictam matrem ecclesiam in supradictorum memoriis consecrare solemniter ac studiosissime meruit. Primo siquidem hoc accepit præceptum, quoniam putabat quod prædictum monasteriolum donatio regum et fiscus esset imperatorum. Sed postquam invenit traditiones et precarias sive privilegia et strumenta multarum chartarum investigario sive armario prædictæ ecclesiæ, qualiter præfatum monasteriolum Sanctæ Mariæ ad jam dictam matrem et civitatis ecclesiam a Deo devotis et liberis atque nobilibus utriusque sexus hominibus traditum fuerat, aliud inde accepit præceptum, sicuti in eo continetur insertum. Idcirco hoc facere studuit ut si, quod absit, futuris temporibus aliqua ex hoc causatio orta fuerit, et prædicta præcepta aliquo ingenio ablata vel perditæ fuerint, exemplaria amborum in his reperiantur schedulis præceptorum, et in hoc inveniantur inserta libello, quatenus ex hoc procuratores jam dictæ sedis ecclesiæ, si necessitas fuerit, adiutorium et recuperationem habere valeant.

(Vide ubi supra, col. 1255 et 1256.)

XIII.

Hic est inserendum item exemplar præcepti quod sæpedictus dominus Aldricus de rebus et de monasteriis sive cellulis atque vicis, necnon et villulis sigillatim nominatis sub emunitatis tuitione et gubernatione suæ sedis ecclesiæ, quam reedificavit, et quasi a novo restruxit atque immelioravit, immajoravitque, et in honore sancti Domini Salvatoris et beatæ ejusdem Dei genitricis Mariæ atque sanctorum martyrum Gervasii et Protasii sive sancti Stephani solemniter consecravit, et præceptum istius exemplaris a domno Ludovico piissimo imperatore percipere meruit, sicuti in eo continetur insertum. Ita etenim in eo habetur scriptum.

(Vide ubi supra, col. 1257.)

XIV.

Prædicta quoque præcepta in hoc opusculo ideo inserere placuit ut, sicut dictum est, si futuris aut modernis de supradictis rebus aliqua quæstio orta fuerit, exemplaria antedictorum in hoc libello inveniantur inserta præceptorum; quatenus per ea fideles suprascriptæ ecclesiæ et rectores atque gubernatores ejusdem ex his exemplariis adiutorium ha-

bere queant. Nonnulla etenim alia præcepta præfatus dominus Aldricus jam dictæ urbis episcopus accipere pro firmitatis causa studuit, quæ in his schedulis propter prolixitatem vel fastidium audientium vel legentium, sive lædium scribentium, inserere minime libuit.

XV.

Prædictus quoque Aldricus, sæpedictæ urbis episcopus, collegit quædam capitula canonum valde utilia et necessaria, quæ a suis consacerdotibus sæpissime legenda sive memoriæ commendanda tribuit. Ex quibus enim canonibus atque edictis Patrum præfata capitula strictim colligere curavit, in suo præmio continetur insertum. Primo vero collegit capitula nonnulla ex duodecim conciliis sive ex decretis Romanæ sedis episcoporum, quorum præfationem in prima fronte prædicti operis valde utilem posuit. Demum quoque quæ sequuntur ex aliis collegit canonibus atque dictis Patrum diversarum provinciarum, atque nonnulla ex his cum aliis sanctissimis et doctissimis episcopis in synodis pariter sanxit, sive ex capitulis Christianissimorum imperatorum, in synodis episcoporum decretis tam tempore Pippini quam et Caroli sive Ludovici, sicut in præfationibus ipsius libelli a diligenter investigantibus inveniri potest. Sæpedictus quoque Aldricus episcopus fecit turgurium, quod et ciborium nominatur, super altare seniori, quod est sacratum, ut præfixum est, in honore Domini Salvatoris et sanctæ Dei genitricis Mariæ atque sanctorum martyrum Gervasii et Protasii sive sancti Stephani necnon et simul in veneratione et honore omnium sanctorum. Ipsum enim ciborium auro et argento mirifice, sicut hodie apparet, fabricare studuit; in quo et cennas argenteas et deauratas desuper configere præcepit, sicut hæctenus a conspicientibus prædictum opus videtur. Hinc namque fecit in loco in quo olim canes et metretices sive latrones habitare solebant monasterium supra fluvium Sarthæ milliario et semis a jam dicta urbe distante in honore sancti Salvatoris et sanctæ Dei genitricis Mariæ et sanctorum martyrum Stephani, Gervasii, et Protasii, atque omnium sanctorum, in quo et dormitorium novum decenter compositum fecit, et in ipso dormitorio absidam in orientali parte mirifice construxit, et in ea altare construxit et erexit; ipsam vero absidam, una cum prædicto altare in die iv Iduum Septembris una cum suis reliquiis in honore sancti Benedicti confessoris præcipui solemniter consecravit; et ubi antea latratus canum et ululatus pauperum qui a latronibus inibi inhabitantibus exspoliabantur resonabant, ibi hymnos angelicos et propheticos sive cæterarum divinarum Scripturarum laudes decantare et resonare die noctuque Domino constituit. Fecit quoque in ipso monasterio refectorium novum et nobiliter compositum, et cætera officina fratrum, tam cellaria quam et alia officina mirabiliter et decenter construxit et regulariter ordinavit, monachisque ad inhabitandum contradidit. In ipso ergo loco Calend.

Maii fundamenta ecclesie et claustrum cepit ponere et construere; in quo opere mira et magna virtus Dei est declarata, quia quae in duos aut tres annos minime putabant esse consummata, in quatuor et quinto dimidio mensibus, Domino adminiculante, consummatum est, id est, a Cal. Maiis usque xv Cal. Octobris; in quo Calendarum die et ipsa ecclesia est consecrata, et ipsi monachi in dormitorio inibi novo cœperunt dormire, et in refectorio inibi novo manducare, quae nullo modo fieri potuissent nisi Domini misericordia et ejus magna virtus hoc operata esset. Unde et ipse laudatur, qui hoc præstare et concedere atque divinitus operari dignatus est; cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

XVI.

In prædicto itaque monasterio ecclesiam mirifice et ordinabiliter compositam a novo construxit, in qua et quatuordecim altaria erexit, et ea in memorias et nomina atque honores eorum sanctorum dedicavit et consecravit, et eorum pignora in eis collocavit, quorum nomina super ea hactenus adscripta esse videntur. Ipsam ergo ecclesiam, ut præfixum est, in honore Domini Salvatoris et sanctæ ejusdem Dei genitricis Mariæ, sive sanctorum martyrum Gervasii et Protasii atque sancti Stephani, necnon et simul in honore omnium sanctorum solemniter decenterque in die xvi Calend. Octob. consecravit. Dum ergo consecratio prædictæ ecclesie a jam dicto episcopo et a suis ministris præparabatur, mira res et minime celanda accidit. Venit quoque quidam homo, nemine movente hominum aut vocante, sed divina clementia inspirante compunctus, nomine Salahardus, nobilis genere, ad præfatum locum et ad jam dictum episcopum, et ad ipsam congregationem, qui dixit se velle suum tradere proprium ad eandem devotionem et ad præfixum locum et suos filios binos ad supradictam ecclesiam tradere servituti, ut et ibi, si Domino placuerit, monachi fierent, et cunctis diebus vite illorum inibi Domino deservirent. Quod ita post consecrationem supradictam peractam, Domino annuente, factum est. Tradidit itaque præfixus vir, multis nobilibus coram astantibus, præfixo episcopo una cum suis sacerdotibus et monachis supra præscriptum altare sancti Salvatoris votum ejus suscipientibus de proprio suo quantum, ut reor, cum mille solidis argenti pretiosi nemo emere poterat. Unde prædicto episcopo et suis sacerdotibus atque monachis inibi Domino famulantibus chartam legalem fecit, et fidejussores ex eodem proprio nobiles et electos condonavit. Ista igitur miracula nisi instinctu Dei nullo modo fieri possent. Idcirco et ea hic inseruimus, ut cuncti servi Dei pro eis qui hæc legerint orent qui suis votis Domini famulatum amplificare magnificareque atque adimplere cupiunt sive cupierint.

XVII.

Consecratione igitur solemniter et canonice peracta, ad ipsam ecclesiam sive ad ipsum altare quod

A in prædictorum honore sanctorum consecravit, et ad faciendam fratrum necessitatem ibidem Domino servientium, una cum suis consacerdotibus et clericis sancte viventibus, cum consulto et consensu videlicet universi cleri et populi, contradidit quatuor Evangelia mirifice conscripta et calicem aureum una cum patena sua. Etenim ipsum Evangelium et prædictum calicem aureum, Deoque sacratum, una cum cæteris episcopis et consacerdotibus manus eorum desuper imponentibus, et cunctis reliquis consentientibus ac exorantibus, ibidem de rebus sitæ sedis ecclesie cum consulto omnium contradidit, multis testibus circumstantibus nobilibus et liberis hominibus videntibus; id est: villam Apiacum, in qua sanctus Ulfacius confessor Christi requiescit in corpore, cum omni integritate, et villam Luciacum cum omni integritate, et medietatem de villa Can, et medietatem de villa Bernis, et illas culturas duas juxta præfatum monasterium infra illam silvam conjacentes, una cum prato ex alia parte monasterii consistente, sicut termini ipsorum monachorum dividunt, et illa molina duo juxta monasterium supra fluvium SARTHÆ constructum, et villam Salvariam cum aliis villulis juxta eam adjacentibus, cum manentibus triginta, et illam vineam indomincatam quæ juxta ipsum monasterium consistit. Hoc totum præfixæ ecclesie et prædicto altari in dotem monachis ibidem Domino famulantibus regulariter cum consensu piissimi Ludovici imperatoris et episcoporum multorum, maxime provincialium et consacerdotum suorum, monachis ibidem degentibus perpetualiter ad possidendum contradidit, deprecans et contestans humiliterque implorans ut nemo ea inde auferat, sed plura adaugeat, et sicut vult unusquisque ut sua pia facta stabilia permaneant, ita et nostra, licet pauca, perpetualiter manere inconvulsa permittat. In quo die et in qua solemnitate constituit ut monachi in ipso monasterio degentes et regulariter viventes fratribus canonicis matri et seniori civitatis ecclesie famulantibus dent plenam refectionem, quæ et in subsequentibus commemorabitur. Ipsam ergo refectionem clericis matri et seniori civitatis ecclesie famulantibus dare censuit; quæ etiam similiter in honore Domini Salvatoris et sanctæ ejusdem Dei genitricis Mariæ, sive sanctorum martyrum Gervasii et Protasii atque sancti Stephani necnon et simul in veneratione et nomine omnium sanctorum noscitur a prædicto Aldrico episcopo reconciliata et solemniter, ut præfixum est, sacrata esse, ad cujus similitudinem et imitationem et hanc ecclesiam in jam dicto monasterio consecravit. Quæ igitur quoniam subjecta est matri et seniori civitatis ecclesie, idcirco et in ipsorum memoria quorum prædicta mater ecclesia est consecrata et hanc consecrare disposuit. Quod et ita ordinabiliter et solemniter Domino adjuvante factum est.

XVIII.

In die namque consecrationis præscriptæ ecclesie, ut superius commemoratum est, censuit supradictis

canonicis et Dei servis matri et seniori civitatis ecclesie famulantibus dari de jam dicto monasterio sancti Salvatoris de pane optimo modios quatuor, et de vino optimo modios tres, et quarum de potione optima, frisingas vero vervecinas duas et porcinas similiter duas. Constituit etiam ut jam dicti canonici pleniter et decenter venirent cum psallentio, id est cum crucibus et reliquis divinis obsequiis et ornamentis, ut decet, nobilibus ad vespas et vigiliis jam dictae festivitatis et dedicationis Domini Salvatoris et ipsius monasterii ecclesiae, in qua tam vespertinale quam et matutinale seu missale officium dedicationis ecclesiae, sicut in sacramentario et lectionario sive antiphonario atque in caeteris sanctorum Patrum institutis et rationabiliter ordinatis a prudentibus sanctae Dei Ecclesiae cultoribus invenitur, agatur, et pleniter decenterque et rationabiliter atque solemniter una cum monachis ibidem degentibus et Domino famulantibus devotissime ab omnibus perficiantur, et post vespas in ipsius dedicationis vigilia praedicti canonici in refectorio cum ipsis monachis talem refectionem sicut ipsi monachi una cum eis habeant. Missa vero crastina in die ipsius solemnitatis canonice et solemniter peracta, faciant ipsi canonici utrum episcopus vel magistri eorum melius et rationabiliter judicaverint, aut in ipso monasterio reficiant pleniter, aut praedicta stipendia ad eorum refectorium famuli eorum deferant, in quo et ipsi pleniter et decenter reficiant, letantes quippe et gaudentes de praedicta solemnitate.

XIX.

Constituit etiam praedictus Aldricus, jam dictae civitatis episcopus, et humiliter deprecatus est, ut in praefixae solemnitatis die unusquisque tam civitatis sacerdos quam et suburbanus sive praefati monasterii presbyter unam decantaret, dum in praesenti peregrinatione vixerit, pro eo vivente missam, post obitum quoque ejus, quando Dominus voluerit, similiter constituit et suppliciter deprecatus est, atque una cum eis pariter sanxit ut pro anima ejus praedicti sacerdotes in jam dicta die decantent devotissime unusquisque missam unam, et reliquus clerus, cuncti videlicet monachi et canonici, unusquisque psalmos quinquaginta devotissime decantet, orantes namque Dominum caeli ut vitam habere praedictus Aldricus mereatur sempiternam. Porro similiter constituit ut in die xi Cal. Januar. dedicationis matris et senioris ecclesiae civitatis sacerdotes et clerici missas et psalmodia sicut et in dedicatione ecclesiae Sancti Salvatoris jam dicti monasterii pro Aldrico episcopo studiosissime decantent, id est, unusquisque sacerdos missam unam vel eo amplius, si libuerit, et unusquisque clericus psalmos quinquaginta et eo amplius, si placuerit, orantes et deprecantes Dominum caeli ut anima ipsius vita sempiterna perfrui et requie aeterna mereatur. Amen.

XX.

Similiter ergo et in dedicatione sancti Stephani

A ecclesiae, quam infra claustrum canonicorum jam dictus Aldricus episcopus a novo construxit, decretum est ut praedicti canonici et ipsius civitatis Dei servi et suburbani omnes presbyteri et clerici ad ipsam solemnitatem dedicationis ecclesiae sancti Stephani mane prima revestiti convenientes, unusquisque sacerdos in ipsa ecclesia pro anima praedicti Aldrici pontificis cantet missam unam; et si amplius voluerit, in ipsius erit benignitate et potestate ut faciat. Et unusquisque clericus psalmos quinquaginta; et si amplius voluerit, in ipsius erit benignitate et misericordia sine remuneratione et potestate, orantes et deprecantes Domini misericordiam obnixè ut anima ipsius Aldrici episcopi quiete aeterna frui valeat, et requiem sempiternam una cum sanctis et electis Dei habere mereatur. Amen.

XXI.

Sanxit quoque antedictus dominus Aldricus episcopus una cum fratribus et coepiscopis ac canonicis suae sedis ecclesiae, consideravit ut in die ordinationis ejus omnes presbyteri tam urbani quam et suburbani, sive monasteriales relisquunque clerus ad vespas et vigiliis ipsius festivitatis, sicut in natalitiis episcoporum constitutum est solemniter agere, pariter et solemniter convenirent, et in ipsa officia solemniter cum ipsis canonicis et devotissime peragerent, et post vespas peractas in refectorio una cum ipsius ecclesiae canonicis ter biberent, et ad nocturnas vel ad matutinas pleniter postea venirent, et matutinalem synaxim una cum ipsis canonicis solemniter et decenter peragerent. In ipsius quippe solemnitatis die constituit atque sanxit una cum sapientissimis episcopis atque sacerdotibus ut. mane prima omnes sacerdotes tam urbani quam et suburbani revestiti infra ipsam matrem et senioremem ecclesiam convenirent, et reliquus clerus una cum eis adveniat, et unusquisque presbyter pro jam dicto Aldrico pontifice missas devotissime decantet tres, et unusquisque clericus pro se psalterium decantet unum, aut simul omnis clerus versa vice unum decantet in choro psalterium; haec vero officia et missarum solemnia pro Aldrico venerabili episcopo devotissime completa, simul omnes ad legitimum et canonicum tempus in publicum et solemnem introeant officium, sicut in natalitiis pontificum facere constitutum est. Post actum quoque publicum atque solemnem officium, simul tam ipsi canonici quam et omnes clerici ad praedicta officia peragenda convenientes in refectorium pariter et sufficienter solemniterque reficiant de praebenda quae eis, ad praedicta officia peragenda et ad ipsam solemnitatem complendam, a praefixo Aldrico dare de villa cujus vocabulum est Buxarias decretum est, sicut in testamento de ipsa villa fratribus a jam dicto Aldrico episcopo praefato et in eo scripto atque firmato a multis episcopis constitutum est. Praedicta vero festivitas et antedicta refectio fratrum quae modo agitur in xii Calendarum Januariarum die, quae et una die anticipatur propter dedicationem praefixae matris et

senioris civitatis ecclesie, decretum et consideratum est a jandicto Aldrico episcopo et a predictis sanctis coepiscopis et suis sacerdotibus et canonicis universis ut transferatur in diem depositionis ejusdem, quando eum Dominus de hoc seculo vocare voluerit; et in ipsa die agatur tam reflectio predicta quam et antedicta solemnitatis, tantum enim ut hoc, quod modo pro vino in missis et psalmodiis et cæteris orationibus et cæremoniis agitur, tunc pro defuncto similiter, et predicto numero adimpleto, id est, unusquisque sacerdos missas tres, et unusquisque clericus psalterium unum, in die depositionis ejus agatur pro defuncto episcopo, et tunc unusquisque devotius et solemnius agere certet, quia major necessitas est tunc quam nunc; quoniam non est amicus in vita qui post mortem animam illius non diligit, et pro ea orare non certat; atque pro requie ejus orare et certare negligit et dedignatur. Est namque a præfixis sacerdotibus et Dei servis consideratum et decretum ut quisque hæc præterierit, aut cujus negligentia prætermisum fuerit, sive in danda predicta præbenda, seu in peragendis predictis officiis, ut ante tribunal districti iudicis reddat ex hoc rationem, et ibi sententiam suam accipiat. Videte, fratres et sancti successores antedicti episcopi, ut hoc decretum non negligatis, sed magis adimplere studeatis; qualiter non damnationis pœnam, sed retributionis præmium in æternum percipere valeatis. Amen.

Oremus, fratres, ut Dominus animæ predicti pontificis Aldrici tribuat primæ resurrectionis partem, et vitam ei habere concedat in cœlis, ubi et gloria æterna perfrui una cum sanctis Dei æternaliter mereatur, ipso dispensante et tribuente qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti per infinita sæculorum sæcula. Amen.

XXII.

Similiter etiam in festivitate dedicationis occidentalis partis matris et senioris civitatis ecclesie, in qua altare sancti Joannis construxit et alia altaria tria, facere censuit; id est ut unusquisque presbyter tam urbanus quam et suburbanus, sive cuncti monasteriales sacerdotes ad ipsam solemnitatem, quæ est xi Calend. Juliarum, mane prima revestiti conveniant, et ibi pro jam dicto pontifice Aldrico venerabili episcopo missam unam decantent, et si amplius voluerint, in eorum erit potestate et misericordia sine retributione, et unusquisque clericus psalmos quinquaginta, et eo amplius decantet pro anima Aldrici jam dicti episcopi, orantes quoque Dominum cœli et deprecantes misericordiam ejus ut anima predicti Aldrici episcopi vitam æternam habere valeat sive requiem sempiternam una cum sanctis, et electis Dei æternaliter frui mereatur per infinita sæculorum sæcula. Amen.

XXIII.

Constituit enim præfatus Aldricus venerabilis episcopus ut omnes presbyteri, tam urbani quam et

A suburbanus sive monasteriales juxta urbem degentes et omnes sacerdotes infra illam commanentes, ad predictas sex festivitates decenter et revestiti convenirent, id est xviii Calend. Septembrium, quando festivitas Assumptionis sanctæ Dei genitricis Mariæ celebratur, et in festivitate consecrationis occidentalis partis matris et senioris civitatis ecclesie, quæ est xi Cal. Juliarum, et in festivitate dedicationis ecclesie Sancti Salvatoris infra monasterium monachorum quod Aldricus supradictus episcopus supra fluvium Sarthæ a novo fundavit, et in quo monachos habitare et regulariter vivere constituit, et in festivitate sacrationis ecclesie Sancti Stephani quam jam dictus Aldricus episcopus intra claustrum canonicorum a novo fundavit, quæ est v Iduum Novembrium, et in festivitate natalitii præfati Aldrici episcopi, quæ est xii Cal. Januariarum propter anticipationem unius festi diei, id est, matris et senioris ecclesie consecrationis celebratur, et in festivitate consecrationis matris et senioris civitatis ecclesie, quæ est xii Cal. Januariarum. Ad has ergo festivitates consideratum et decretum est ut predicti sacerdotes revestiti mane prima conveniant, et in jam dictis ecclesiis oblatas et vinum a custodibus ipsarum ecclesiarum accipiant, et supradicta officia pro Aldrico episcopo mane prima ante horam tertiam faciant, orantes humiliter et supplicantes, flexisque poplitibus Domini misericordiam obsecrantes, tam sacerdotes cuncti quam et reliqui clerici omnes, ut absolva Dominus animam Aldrici predicti episcopi ab omni vinculo delictorum, quatenus in resurrectionis gloria inter sanctos et electos Dei resuscitari mereatur, et vita sempiterna una cum eis perfruatur per infinita sæcula sæculorum. Amen. Hæc ergo officia pro Aldrico predicto episcopo devotissime et bono animo peracta, hora tertia in publicum et solemne ipsius diei officium omnes introeant, et officium solemne decenter solemniterque peractum in refectorio una cum predictæ sanctæ matris ecclesie canonicis in predictis sex diebus et festivitatibus plenam et decentem refectionem sicut ipsi canonici habeant, gaudentes et lætantes plaudentesque in predictis festivitatibus persistent, laudantes et benedicentes Dominum qui eis tanta bona tribuere non dedignatus est; orantes quoque et supplicantes Dominum cœli precibus incumbant, ut hanc vitam pacifice et decenter sancteque et pie degere valeant, et postmodum, quando Deus voluerit, vita æterna in cœlestibus sedibus una cum sanctis Dei frui mereantur, quod ipse præstare dignetur, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen. Hanc quicumque cupit dissolvere, a membris Ecclesie dissociatus eat.

XXIV.

Fecit igitur antedictus Aldricus episcopus monasterium in loco ubi dudum monasterium fuerat in honore sanctæ Mariæ constructum, quod et ipse legibus et per instrumenta chartarum a domno imperatore Ludovico ad jus sæpeditæ ecclesie acquisivit, sed pene destructum atque dirutum et absque

Bruslondinse unum, in Brinnaico in Exominse quatuor, ad Cervias unum, ad Curt Cardrici unum, ad Piscosam unum, ad Gaure unum, in Sarcinaco super fluvium Meduanam unum, in Cambion unum, in Bolsingas unum, in Aulingua Saxoniz unum, in Alona unum, juxta campum Sigelaici unum, in Brisciola unum, in Molindareslingres unum, in Montmercantiu unum, in finibus Culturensibus juxta Tructo sursum in illo monte e contra Montcuc unum, in silva Carnida quinque, in Novavilla in Audecavo unum, in campo Seuidom una cum sua ecclesia unum, in cultura quæ Monasteriolus vocatur unum, in illo monte ad Archas unum, juxta Sabonarias unum, juxta Proliacum latronum unum, in Contiliaco unum, in Contidla unum, ad villam Hulduminum, ad Fraxino in finibus Balian unum.

Sunt in summa centum quinquaginta duo mansionia a novo fundata et reedificata non minima.

XXIX.

Placuit quoque in hoc opusculo inserere exemplaria privilegiorum præfati episcopi, et præceptorum ab imperatoribus et regibus supra ipsa privilegia firmitatis studio a præscripto domino Aldrico episcopo impetrata, ne aliqua machinatione præfata privilegia quassarentur, imperatorum et regum auctoritatibus confirmata, quæ suis monachis et canonicis de quibusdam rebus et villulis fecit, ut eorum stipendia pleniter haberent, et absque indigentia Domino servirent, et mater ecclesia suum privilegium pleniter retineret, sicut in subsequentibus hæc scire et investigare volentibus inveniri poterit.

Exemplar privilegii quod fecit memoratus pontifex fratribus suis de quinque festivitibus anni et de villa Buxariis.

In nomine sancti Salvatoris et veneratione sanctæ Dei genitricis Mariæ sanctorumque martyrum Stephani, Gervasii et Protasii, quorum ecclesiæ titularius, licet indigne, esse videor, ego Aldricus, Cenomanicæ urbis indignus et peccator episcopus, primo anno ordinationis meæ, oppido mœstus de conversatione fratrum et canonicorum nostrorum, quadam nocte in oratione positus, ut credo divinitus inspiratus, cœpi cogitare ut rationabilius et canonice viverent, atque quod multo seu, ut fertur, nullo transacto tempore habuere claustrum haberent, in quo canonicæ et regulariter conversarentur, et religiose ac canonicaliter Domino devote famulantes præsentibus scilicet atque futuris temporibus inhabitarent. Memorato ergo in tempore per consensum Landramni venerabilis nostri archiepiscopi, seu et per exorationem comprovincialium nostrorum omnium episcoporum, dedi prædictis canonicis nostris domum in dextera et australi parte constructam nostræ sedis et matris ecclesiæ, quæ est consecrata in honore sancti Salvatoris et in nomine ac veneratione prædictorum sanctorum, id est, sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctorum martyrum Gervasii et Protasii sive sancti Stephani, simulque in veneratione et

A nomine omnium sanctorum; qua etiam in domo ego et antecessores mei dudum inhabitare solebamus. Prædictam ergo domum nostram atque præfatum locum, cum omnibus ædificiis superpositis et ædificatis, dedi canonicis nostris secundum ordinem canonicum ad inhabitandum. Ipsum quoque locum demum in modum claustrum juxta virium mearum imbecillitatem restaurare curavi, et ibidem secundum canonicam institutionem ac sanctorum patrum ordinem canonicaliter Deo et prædictæ ecclesiæ servientes pariter institui degere vitam et ad canonicas parimodo cunctos devotissime concurrere horas, ac tempore refectionis, ut sanctus canonicus ordo docet, ad eorum refectionem nostri operis studio noviter ædificatum ad reficiendum occurrant, et omnia quæ ad corporis sustentationem pertinent, secundum ordinem canonicum pleniter percipiant. Hæc ergo ita peracta, accessi humiliter ad clementiam domni senioris nostri Ludovici piissimi imperatoris, petens ab eo ut pro sua largissima elemosyna aliquid de rebus nostræ sedis ac matris ecclesiæ quas vassi dominici per ejus beneficium tenebant mihi reddidisset. Quam petitionem, Domino annuente, non renuit, sed sicut deprecatus sum adimplevit, et per præceptum suum, suo quippe annulo sigillatum, confirmavit. Hæc autem taliter peracta et a sua elementia impetrata, petii ut mihi licentiam daret ut aliquid de ipsis rebus ad necessaria fratrum et canonicorum nostrorum quas mihi reddidit tribuerem. Quod ita et fecit. Tunc ergo gratulanti animo in C elemosyna et memoria jam dicti domni mei Ludovici piissimi Augusti, dedi sana mente et prompto animo præfixis fratribus et canonicis nostris, una cum consensu præfati domni Landramni Turonensis ecclesiæ archiepiscopi et aliorum omnium scilicet comprovincialium coepiscoporum nostrorum, ad supplementum memoratorum fratrum nostrorum atque canonicorum nostrorum, in pago Cenomanico infra quintam præfixæ civitatis villam unam nomine Buxarias cum omnibus ad se pertinentibus, et silvam aliquam quæ Follicionis vocatur cum omni integritate, atque futuris temporibus ad eorum supplementum augendum per hoc testamentum confirmavi. Ita sane hoc feci ut per singulos annos habeant memorati fratres de præfata villa in festivitate dedicationis occidentalis partis matris et senioris ecclesiæ, quæ undecimo Cal. Juliarum die, in qua etiam parte occidentali est in suprascripto die sacratum altare in honore sancti Joannis, et alia duo in honore aliorum sanctorum quorum nomina super ipsa altaria sunt conscripta et quartum altare desuper in solarium constructum in honore omnium sanctorum dignoscitur in jam dicto die a nobis esse sacratum. In memorato itaque undecimo Cal. Juliarum die, in veneratione jam dictæ dedicationis et solemnitate, de prædicta villa Buxarias statuentes per hoc testamentum censemus, et censentes consulto et exhortatione multorum episcoporum ac sacerdotum devotissime statuimus ut accipiant suprascripti canonici et fratres nostri

de frumento optimo modios sex et de vino optimo modios quatuor, et insuper potione quæ vulgo alixona dicitur modium unum, et arietes optimos quatuor, et porcos optimos duos. Et in dedicatione ecclesiæ Sancti Stephani, quæ est infra claustrum constructa, cujus festivitas dedicationis est quinto Idus Novembris, similiter habeant fratres de frumento optimo modios sex, et de vino optimo modios quatuor, et insuper de potione quæ dicitur silvia modium unum, et frisingas porcinas perbonas duas, et arietes quatuor. In anniversario etiam ordinationis nostræ, quæ colebatur duodecimo Cal. Januariæ, quæ tamen anticipatur una die propter dedicationem matris et senioris nostræ sedis ecclesiæ, quæ est undecimo Cal. Januariæ, habeant prædicti fratres ad eorum refectio-
B rectionem de frumento optimo modios sex, et de vino optimo modios quatuor, et insuper potionem de finiculo modium unum, et ad pisces emendos de argento solidos quinque, de caseo autem modium unum, et de legumine optimo similiter modium unum. In dedicatione vero absidæ matris et senioris nostræ urbis ecclesiæ et reconciliatione ipsius ecclesiæ quam noviter ædificavi atque reædificare studui, quam et in honore sancti Salvatoris et in nomine sanctæ Dei genitricis Mariæ sanctorumque martyrum Stephani, Gervasii et Protasii, simulque in honore et veneratione omnium sanctorum undecimo Cal. Januariarum die, cum aliis episcopis et sacerdotibus multis solemniter dedicavi, et multorum sanctorum reliquias in ea propriis manibus collocavi, sive de corpore proprio sanctorum martyrum Gervasii et Protasii in confessione senioris altaris reliquias dedicando, decenter composui. In ipsa ergo festivitate habeant jam dicti fratres de frumento optimo modios sex, de vino autem optimo modios quatuor, insuper et de costo optimo modium unum, et ad pisces emendos solidos quinque, de caseo vero modium unum, et de legumine similiter modium unum. Hæc autem omnia de præfata villa Buxarias memoratis fratribus, veluti præfixum est, devotissime ministrentur. Ea scilicet ratione hæc illis dare censuimus ut prædictas quinque festivitates sæpediti fratres solemniter et devotissime celebrent adjunctos sibi monasteriales omnes, sive suburbanos sacerdotes et reliquos clericos, qui in supradictas festivitatum vigiliis devotissime veniant, et tunc mane prima revestiti in ecclesia cujus festivitas celebratur devotissime adesse procurent, ministrante autem eis custode ipsius ecclesiæ oblatas et vinum sufficienter inibi per singula altaria pro me peccatore, dum advixero, unusquisque sacerdos missam decantet unam et amplius, si liberit et charitas ministraverit, et unusquisque clericus psalmos quinquaginta et amplius, quantum, dilectio et amor Dei instigaverit. Ipsos autem psalmos tam ipsi canonici quam et suburbanii vel monasteriales clerici alterius chori in præfata ecclesia vicissim decantare studeant. Post obitum vero meum, quando Deus voluerit, in prædictis festivitatibus futuris temporibus similiter pro defuncto fa-

ciant tam in missis quam et psalmodiis humiliter precamur. Hæc ergo omnia diligenter peracta, hora tertia in publicum introeant officium, ipsius diei festivam peragentes solemnitatem. Peracto autem solemniter prædictæ festivitatis officio, tunc in refectorio una cum prædictis monasterialibus et suburbanis sacerdotibus ac clericis religiose lectionem continuo audientes et intendentes religiosissime cum silentio reficiant. Hoc ergo summopere suppliciter obsecro sanctos successores meos et præpositos ac magistros seu ministros canonicorum prædictorum, sive ipsos canonicos præsentis scilicet et futuros, ut prædictos suburbanos seu monasteriales sacerdotes et clericos qui ad prædictam festivitatem venerint, et suprascriptas orationes pro me miserimo peccatore fecerint, a memorata refectio-
B rectione et ab eorum refectorio a se non excludant; sed si aliqua necessitate factum fuerit, tunc stantentes imploram ut unus canonicorum bene fidelis de prædictis stipendiis quæ de memorata villa Buxarias tribuuntur, accipiat unum modium panis et alterum vini, insuper et de jam dicta potione sextaria quatuor, et unam frisingam qualem meliorem invenerit, et ex his, illis præparet infra præfixum claustrum in optimo loco devote et religiose et refectio-
C nem plenam; sed magis opto et supplex deprecor ut cum sæpeditis canonicis nostris in refectorio cum illis religiosissime reficiant, solemniter quoque prædictas dies ducentes, et de tantis festivitibus lætantes, Deumque in omnibus laudantes ac deprecantes ut tranquillam hanc degere valeant vitam, et præmia æternæ vitæ percipere mereantur. Insuper de prædictis stipendiis deprecans sanctos successores meos atque ministros præfate matris ecclesiæ contestor, atque contestans humiliter deprecor, ut unum modium de præfixo pane per singulas jam dictas festivitates et alium de prædicto vino, et de præfatis frisingis unam quadraginta pauperibus in singulis memoratis festivitatibus tribuant, et in optimo loco ex his eis refectio-
D nem præparent; qui inde refectio-
 nem habentes Dominum Salvatorem mundi collaudent, et pro me miserimo peccatore vivo atque defuncto orare studeant, qualiter cum sanctis et electis Dei æternaliter lætari valeam, et vita frui perpetua merear. Amen. Quidquid autem in jam dicta villa amplius elaboratum et acquisitum quam superius in prædictis festivitatibus ministrandum insertum est de qualicumque justo ingenio vel arte, hoc ipsum veniat ad communem utilitatem prædictorum fratrum, et ad eorum refectio-
 num augmentum proficiat, et nihil eis de sumptibus præfate villæ a quoquam substractum vel minoratum fiat, ut magis ac magis Domini omnipotentis servitium adimplere valeant, et pro perpetuitate imperii et domni et senioris nostri Ludovici præscripti piissimique imperatoris et sospitate conjugis et prolis ejus atque invictissima sui exercitus victoria exorare humiliter delectetur, et quasi ad vestigia pedum eorum provolutus deprecor universos in hac sede succedentes ut hanc firmitatem quam

pro amore Domini Salvatoris et veneratione sanctæ Dei genitricis Mariæ sanctorumque martyrum Stephani, Gervasii et Protasii, atque omnium in veneratione sanctorum, et elemosyna sæpediti domini Ludovici imperatoris, ac per ejus licentiam pro pondere peccaminum meorum fieri decertavit, in perpetuum conservent esse mansuram. Quam devotionem si quispiam violare præsumperit, ante tribunal Christi, pro cuius amore hoc factum esse dignoscitur, tremebundam in iudicium deducat rationem. Ego Aldricus Cenomanicæ urbis indignus et peccator episcopus hoc testamentum a me factum subscripsi. Ursmarus indignus Turonicæ urbis archiepiscopus huic testamento annuens subscripsi. Dodo humilis Andecavensium antistes huic testamenti decreto assensum præbui et subscripsi. Jonas indignus episcopus huic testamento annuens subscripsi. Ego Autcarius Magonticæ urbis archiepiscopus subscripsi. Ebroinus indignus episcopus huic testamento annuens subscripsi. Guntardus indignus episcopus huic testamento annuens subscripsi. Ego Erchinradus Parisiacæ urbis episcopus hoc testamentum, deprecante Aldrico episcopo, subscripsi. Vyarnarius indignus episcopus huic testamento subscripsi. Ego Echardus episcopus hoc testamentum, deprecante Aldrico episcopo, subscripsi. Theodoricus Cameracensis urbis episcopus hoc testamentum subscripsi. David chorepiscopus subscripsi. Ansteus decanus subscripsi. Godenus archipresbyter subscripsi. Ricardus presbyter subscripsi. Dedivinus archipresbyter subscripsi. Eruardus, licet indignus, presbyter subscripsi. Geraldus subscripsi. Gansuinus presbyter subscripsi. Ascaricus presbyter subscripsi. Alexander presbyter subscripsi. Gerihanus presbyter subscripsi. Vineboldus presbyter subscripsi. Flodoinus presbyter subscripsi. Flodebertus presbyter subscripsi. Anisacharus diaconus subscripsi. Rodricus diaconus subscripsi. Regnogardus modicus subscripsi. Vivaldus subdiaconus subscripsi. Data Kalend. April. in die sancto Paschæ, anno incarnationis Dominicæ octingentesimo trigesimo et septimo, indictione vero quindecima, anno quoque vigesimo et tertio imperii domini nostri Ludovici gloriosissimi imperatoris, et anno ordinationis nostræ quinto. Actum ergo Cenomanica in urbe publica in Dei nomine feliciter. Amen.

XXX.

Exemplar præcepti domini Ludovici imperatoris super præscripto privilegio de villa Buxarias.

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Ego Ludovicus, divina repropitiante clementia, imperator Augustus. Omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris fidelibus præsentibus et futuris notum sit quia vir venerabilis Aldricus, Cenomanicæ urbis episcopus nostræ, suggestit mansuetudini eo quod primordiis ordinationis suæ confusum canonicorum matris ecclesiæ sibi commissorum ordinem statumque invenerit, et claustrum qui canonice vivere debent eateus nullum habuerant, sed ipse di-

A vini cultus amore fervens, ex domibus quas episcopi antecessores sui propriis usibus habere solebant, memoratorum canonicorum habitaculis ac variis usibus attribuerit, inique constructis et secundum opportunitatem cujusque usibus ædificatis ac decoratis, eos secundum auctoritatem canonicam fecerit habitare. Retulit etiam serenitati nostræ eo quod jam dictæ matris ecclesiæ quibusdam additis oratoriis aliisque forinsecus ecclesiis, solemniter religioseque eorum devotionem adimplere curaverit, easdem dedicationum festivitates propriis temporibus solemniter memorati canonici, convenientibus tam sacerdotibus quam religiosis laicis reliquoque populo solemniter celebrare valerent, eisdem canonicis quamdam ejusdem villam Buxarias vocabulo B per testamenti conscriptionem propria cæterorumque episcoporum venerabilium manibus roboratam proprie delegaverit, quatenus in sæpeditis dedicationum festivitatibus, præfixis etiam quibusdam conditionibus dignam ac necessariam refectionem habere valerent. Quæ sua institutio ut perennibus temporibus inviolabilis persistere possit nostræ, supplicavit celsitudini ut super idem devotissime religiose institutam nostram firmitatis gratia auctoritatem percipere mereretur, per quam futuris temporibus inconvulsa atque inviolabiliter permaneret. Cujus supplicationibus annuentes, per hoc nostræ auctoritatis scriptum statuentes, decernimus ut quod studio divini honoris et cultus religiose patrasse atque instituisse dignoscitur, et jam dicta inscriptionis suæ serie C conscribi ac roborare non distulit, cunctis temporibus maneat inconvulsam, nec quispiam successorum suorum de conditionibus in ea comprehensis quidquam audeat immutare aut memoratam villam a jure eorundem canonicorum abstrahere; sed quidquid de ea secundum institutionem ejus, ut dictum est, ordinare atque disponere voluerint sæpediti canonici, liberam in omnibus habeant potestatem; quatenus pro nobis, conjuge, proleque nostra, ac stabilitate totius imperii a Deo nobis concessi Domini misericordiam jupiter valeant exorare. Et ut hæc nostræ confirmationis auctoritas nostris successorumque nostrorum temporibus inconvulsa et inconvulsam obtineat firmitatem, de annulo nostro suhter eam jussimus sigillari.

D Hirminmarus notarius ad vicem Hugonis recognovi et subscripsi.

Datum quatuordecimo Calendas Jul. anno, Christo propitio, vigesimo et tertio imperii domini nostri Ludovici piissimi Augusti, Indictione quindecima.

Actum Theodonis villa, palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXXI.

Sequitur exemplar privilegii quod fecit prænomatus Aldricus, episcopus ecclesiæ Sancti Salvatoris, super fluvium Sarthæ, et monachis ibi Domino famulantibus.

In nomine sanctæ Trinitatis et unicæ Divinitatis. Ego Aldricus, Cenomanicæ urbis indignus et peccator episcopus, illustratione divinæ pietatis provoca-

tus, una cum consensu et licentia domini Ludovici piissimi imperatoris, seu omnium sanctorum com-provincialium episcoporum atque aliarum multarum provinciarum nobilium ac sapientium pontificum, sive cum omni nostræ curæ commissæ Deo devotæ congregationi matrique et nostræ sedis ecclesiæ famulanti, pertractans ego easum fragilitatis humanæ, pavescensque ultimum vocationis, diem, ne multa mole peccaminum oneratus, sine fructu aliquo, quod absit, boni operis repertus inveniar, confortatusque alloquio prædicatoris præcipui, Pauli scilicet apostoli, ubi ait: *Si cuius opus manserit, mercedem accipiat*; idcirco, ut dictum est, cum consensu et licentia suprascripti principis atque prædictorum sanctorum præsulum sive præfixorum servorum Dei promptissimo animo, divina inspirante clementia, nostræ devotionis decrevit compunctio, ut ad augendum cultam divinum sive matris et nostræ sedis ecclesiæ atque parochiæ nobis commissæ, ac cumulandum honorem atque lucrum multarum animarum, ut monasterium aliquod in nostra parochia nostro labore ad perpetuam omnipotentis Dei laudem fundare et construere deberemus, quod ita annuente Domino et facere studuimus, in quo et ecclesiam, prout valuimus, ad invocandum perpetualiter nomen Dei æterni in honore Domini Salvatoris et sanctæ ejusdem Dei genitricis Mariæ sive sanctorum martyrum Gervasii et Protasii atque sancti Stephani, necnon et in honore et memoria simul omnium sanctorum construere et solemniter xædecimo Cal. Octob. die cum aliis episcopis et sacerdotibus sive reliquis sanctæ Dei ecclesiæ ministris decenter et rationabiliter canonicæque atque insigniter, Domino auxiliante, curavimus consecrare, in qua et quindecim altaria erigere et in honoribus et memoriis eorum sanctorum quorum nomina super ea inserta esse præsentis temporis momento videntur, eorumque atque aliorum multorum sanctorum patrocinia et reliquias meis propriis manibus collocavi, solemniterque ea et decenter adjunctis nobis præfatis sanctissimis sociis ordinabiliter sanctificantes consecrare, Domino miserante, meruimus, quorum intercessionibus nos adjuvari misericorditer confidimus eorumque perpetuis tueri præsidis, largiente Domino, humiliter petimus. In memorato itaque Calendarum die et in dedicatione præfate ecclesiæ cum licentia et exhortatione jam dicti principis sive præscriptorum sanctorum patrum, videlicet episcoporum ac nobilium et sancte viventium sacerdotum, per librum quatuor Evangeliorum nobiliter ornatum et auro ex parte conscriptum, seu per calicem aureum unum cum patena sua desuper episcopis et sacerdotibus manus eorum imponentibus, multis scilicet nobilibus coram astantibus et videntibus, tradidimus simulque delegavimus una cum jam dicto Evangelio et memorato aureo calice de nostræ sanctæ sedis ecclesiæ rebus ad suprascriptum sanctum locum, qui vocatur monasterium Sancti Salvatoris, olim verè Brogilus a

præcis vocabatur; et ad opus monachorum inibi regulariter viventium et Domino famulantium, donatumque in perpetuum ibidem ob mercedem et stabilitatem prædicti domni nostri Ludovici piissimi imperatoris, cujus largitione et præfatum locum acquirere meruimus, sive futurorum dominorum, regum videlicet Francorum, seu et nimis pro pondere peccatorum nostrorum donamus et per hoc testamentum confirmamus confirmatumque futuris temporibus esse volumus, tam opportunitatem quam et pro stipendio fratrum ibidem Domino servientium, necnon et consolationem peregrinorum, atque hospitum advenientium receptionem. Primo vero omnium delegavimus ibidem villam Salvarias cum manentibus triginta et illas culturas duas juxta illud fluvium Sarthæ et inter prædictas culturas et præfatum monasterium consistit, atque illam vineam dominicam quæ inter Salvarias et jam dictum monasterium conjacet, et illa molina duo juxta illud monasterium supra fluvium Sarthæ sita, necnon et illud pratium ex alia parte præfati monasterii situm una cum silva, sicut termini prædictorum monachorum dividunt. Delegavimus etiam ibidem villam nostræ sedis ecclesiæ Apicum cum omni integritate, in qua sanctus Ulfacius, pretiosus Christi confessor, corpore requiescit; simulque tradidimus ibi medietatem de villa Canon; parique modo confirmamus ibidem villam Luciacum cura omni integritate; simulque inibi dedimus et medietatem de villa quæ Beruas vocatur de ratione Sanctæ Mariæ, quam redditione domni nostri Ludovici excellentissimi imperatoris acquisivimus; et illam precariam quam Friderardus per precariam de rebus Sanctæ Mariæ et Sancti Gervasii tenet, tradimus totam similiterque donamus, et in villa quæ vocatur villa Sancti Autleni manentes tres cum vineis tribus et campis aliis, et quantum pars Sanctæ Mariæ ibi habetur. Videlicet et illas res quas Salearius in die dedicationis ipsius ecclesiæ eidem sancto loco et nobis sive ipsis monachis legaliter tradidit inibi, per hoc testamentum confirmamus. Hæc autem omnia in pago Cenomanico sunt sita. Supradictas igitur villas omnes et res cunctas superius nominatas et ad prædictas villas jure pertinentes, una cum cæteris domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, farinariis, mobilibus et immobilibus, omnia et ex omnibus ad præfatum sanctum locum pro lucranda sancta mercede et augmento nostræ sanctæ sedis ecclesiæ atque nostræ congregationis ornatu donamus, tradimus, simulque delegavimus, et omnia quæ eidem sacrosancto loco et fratribus et monachis inibi Domino famulantibus et regulariter viventibus divina pietas deiiceps augeri voluerit et a bonis hominibus ibidem condonatum atque traditum fuerit, ita ut ab hac die ibidem perpetualiter, Domino auxiliante, in augmentis proficiant. Unde constitui ob hoc pie devotionis

amore veniente jam dictæ Sancti Salvatoris ecclesiæ A
 consecrationis festivitate, omni anno fratribus matri
 et nostræ sedis ecclesiæ famulantibus consolatio-
 nem ministrandam ab abbate et monachis in præfato
 monasterio Domino famulantibus, id est, de pane
 optimo modios sex, et frisingas porcinas tres, ber-
 bicinas vero similiter tres, et de vino optimo mo-
 dios quatuor, et de potione optima quinque. Ea vero
 ratione hæc illis dare censuimus ut supradictæ ma-
 tris ecclesiæ jam præfati canonici pleniter ad me-
 moratam dedicationis ecclesiæ cum silentio et cæ-
 teris divinis ornamentis veniant festivitatem cum
 cæteris suburbanis sacerdotibus et reliquis clericis,
 et tunc mane primâ inibi pro me peccatore, dum
 advixero, unusquisque sacerdos cantet unam mis-
 sam et amplius, si libuerit et charitas ministraverit,
 et unusquisque clericus psalmos quinquaginta et
 amplius, quantum dilectio et amor Dei instigaverit.
 Post obitum vero meum, in prædicta die similiter
 pro defuncto faciant. Hæc ergo omnia diligenter
 peracta, hora tertia in publicum introeant officium
 et una cum monachis ibidem Domino famulanti-
 bus solemniter ipsius diei festivam peragant solemn-
 itatem; et tunc utrum elegerint faciant, aut inibi
 cum ipsis monachis pariter reficiant, aut si ibi non
 refecerint, tunc accepta stipendia in refectorio infra
 domum et claustrum canonicorum una cum prædi-
 ctis suburbanis, clericis, et sacerdotibus reficiant.
 Hoc sane humiliter obsecro sanctos successores meos
 atque abbates vel monachos præfati monasterii, et
 præpositos ac magistròs seu ministros canonicorum
 nostrorum, sive ipsos canonicos præsentés scilicet at-
 que futuros, et prædictos suburbanos, seu monaste-
 riales sacerdotes et clericos, qui ad prædictam fe-
 stivitatem venerint, et suprascriptas orationes pro me
 miserimo peccatore fecerint, a memorata refectio-
 ne vel ab eorum refectorio a se non excludant; sed
 si aliqua necessitate factum fuerit, tunc statuentes
 imploramus ut unus canonicorum bene fidelis de
 prædictis stipendiis quæ jam dicti monachi tribue-
 rint, accipiat unum modium panis et alterum vini,
 insuper ex potione sextaria quatuor, et unam friscin-
 gam qualen meliorem invenerit, et ex his illis præ-
 paret devote et religiose refectionem. Sed magis opto
 et supplex deprecor ut cum sæpeditis canonicis nostris
 in refectorio cum illis religiosissime reficiant, sole-
 mniter quoque illum diem ducentes, et de tanta fe-
 stivitate lætantes, Dominumque in omnibus laudan-
 tes ac deprecantes ut tranquillam vitam hanc degere
 valeant et præmia æternæ vitæ percipere merean-
 tur. Insuper de prædictis stipendiis deprecans san-
 ctos successores meos contestor et contestans humi-
 liter deprecor atque ministros ejusdem Ecclesiæ ut
 unum modium de præfæto pane et alterum de jam
 dicto vino et de præfatis frisingis unam quadra-
 ginta pauperibus in memorata festivitate tribuant,
 qui inde refectionem habentes Dominum Salvatorem
 mundi collaudent et pro me miserimo peccatore
 orare studeant, qualiter cum sanctis et electis Dei

lætari æternaliter mereamur. Amen. Porro quod
 multas episcopales sedes et matres Ecclesias diversa
 monasteria sub se habere videmus constructa, quæ
 ne quidam superflue hoc me fecisse asserant, præ-
 sertim cum magis pro honore Ecclesiæ nobis com-
 missæ, et pro lucro animarum quam pro facinore hu-
 mano, hoc me fecisse profiteor. Nec mirum si præ-
 fatum locum de rebus nostræ sedis Ecclesiæ ditave-
 rim, cum multos sanctos episcopos jam talia fecisse
 et legimus et cognovimus. Idcirco precor cun-
 ctos fideles sanctæ Dei Ecclesiæ ut non hoc me su-
 perflue fecisse putent, sed magis pro me peccatore
 orare non dedignentur; ut si quam pro hoc merce-
 dem adipisci meruero, ejusdem fieri mereantur parti-
 cipes. Denique humiliter precor Dominum nostrum
 B Jesum Christum, beatum successorem meum mox
 futurum, et post eum in sede nobis commissa succe-
 dentes cunctos episcopos, atque quasi ad pedes eo-
 rum provolutus suppliciter flagito, omnesque prin-
 cipes ac nobiles et ignobiles, cunctosque Christianos
 obsecro, ut parvula a nobis facta ad divinam omni-
 potentis Dei laudem et incrementum prædicti mona-
 sterioli Sancti Salvatoris conservent, et in eorum
 eleemosyna sive ob prædicti Domini Salvatoris amo-
 rem, in cujus honore jam dictum monasteriolum
 ædificatum et dedicatum esse dignoscitur, augere
 inibi plura dignentur, et de eis quæ fecimus atque de-
 legavimus inibi imminuere aut subtrahere non præsu-
 mant; quatenus et bona illorum facta in præsentem et
 in futuro, sicuti et nostra fecerint, Deo auspice,
 C conserventur; quatenus si aliquam mercedem
 pro pio præfæto facto, Domino annuente, habere
 meruerimus, ipsius mercedis, auxiliante ipso Do-
 mino Salvatore nostro, pro cujus et amore hoc fe-
 cimus, effici mereamur consortes. Precor etiam
 cunctos sacerdotes ac Dei servos sive monachos
 omnes ut prædictas orationes in præfata die pro me
 peccatore pie et studiosissime adimplere procurent,
 qualiter absolutionem omnium peccatorum meorum
 eorum precibus adipisci valeam, et sanctorum consor-
 tio perpetualiter Domino largiente frui mereamur. Si-
 militer precor obnixè abbates et monachos cunctos
 in præfato sancti Salvatoris monasterio degentes,
 prædicta stipendia canonicis et fratribus nostris, sive
 suburbanis sacerdotibus et clericis ministrare in
 jam dicta die non negligant; quatenus ipsis mini-
 strantibus nobisque humiliter famulantibus et cæteris
 fratribus et Dei servis orantibus, per suffragia om-
 nium sanctorum nos et illos Jesus Christus Domi-
 nus noster in æterna lætitia una cum sanctis suis
 fovere dignetur. Amen. Porro ut hoc testamentum
 sive privilegium a me pia voluntate factum, per ra-
 tionem supradictam, omni tempore maneat illibatum
 atque firmissimum, manu propria illud pro firmitatis
 studio roboravimus, sive sanctos patres nostros
 episcopos, atque fratres nostros sacerdotes et levitas,
 seu reliquos clericos cæterasque personas quorum
 nomina subter habentur, inserta firmare humiliter
 postulavimus.

Ego Aldricus Cenomanicæ urbis indignus peccator episcopus hoc testamentum a me factum subscripsi. Ursmarus indignus Turonicæ urbis archiepiscopus huic testamento annuens subscripsi. Dodo humilis Andecavensium antistes huic testamento decreto assensum præbens subscripsi. Warnarius indignus episcopus huic testamento annuens subscripsi. Ebroinus indignus episcopus huic testamento annuens subscripsi. Ego Autcarius Magontizæ urbis archiepiscopus hoc testamentum, deprecante illo Aldrico prædictæ urbis episcopo, subscripsi. Guntardus indignus episcopus huic testamento annuens subscripsi. Ego Erchinradus episcopus hoc testamentum, deprecante Aldrico episcopo, subscripsi. Ego Hechardus episcopus hoc testamentum, deprecante Aldrico episcopo, subscripsi. Ego Theodoricus Cameracensis urbis episcopus hoc testamentum subscripsi. David chorepiscopus subscripsi. Austeus decanus subscripsi. Deduius archipresbyter subscripsi. Erauldus presbyter indignus subscripsi. Ricaudus presbyter subscripsi. Godenus archipresbyter subscripsi. Geraldus presbyter subscripsi. Floduinus, licet indignus, presbyter subscripsi. Gantzuius presbyter subscripsi. Ascaricus presbyter subscripsi. Flodebertus presbyter subscripsi. Alexander presbyter subscripsi. Ansbaldus presbyter subscripsi. Gerbaudus presbyter subscripsi. Anisacar diaconus subscripsi. Rodricus diaconus subscripsi. Vinaldus diaconus subscripsi. Reginhardus modicus subscripsi. Leodaldus diaconus subscripsi. Data Calend. Aprilis in die sancto Paschæ anno incarnationis Dominicæ 837, Indictione vero xv, anno quoque XXIII imperii domini nostri Ludovici gloriosissimi imperatoris, et anno ordinationis nostræ quinto. Actum ergo Cenomanica in urbe publice in Dei nomine feliciter. Amen.

XXXII.

Sequitur exemplar præcepti Domini Ludovici imperatoris, super memoratum privilegium Sancti Salvatoris et monachorum quod eis jam dictus Aldricus episcopus pio affectu fecit.

(Vide ubi supra, col. 1271.)

XXXIII.

Sequitur descriptio de eleemosyna præfati Aldrici, præfate Cenomanicæ urbi episcopi, qualiter sibi credita singillatim disposuit et discrete Christi famulis ejusque famulabus per hoc scriptum dare constituit.

In nomine sancti Salvatoris et veneratione sanctæ Dei genitricis Mariæ sanctorumque martyrum Gervasii et Protasii atque sancti Stephani, quorum ecclesiæ, licet indigne, titulatus esse videor, Aldricus Cenomanicæ urbis et prædictæ ecclesiæ indignus et peccator episcopus, omnibus in nostra diœcesi et parochia consistentibus, episcopis, sacerdotibus, diaconibus, subdiaconibus, et reliquis sanctæ Dei Ecclesiæ ministris, seu cunctis fidelibus notum esse cupio quia pertractans casum humanæ fragilitatis, una cum licentia domini Ludovici piissimi impera-

toris, et consensu etiam metropolitani Ursmari Turonicæ urbis archiepiscopi seu cæterorum com provincialium episcoporum atque multarum aliarum provinciarum sanctorum episcoporum, considerare cepi cum canonicis et cæteris parochianis nostris, tam sacerdotibus quam aliis divino cultui famulantibus, atque nobilibus laicis tam nostris quam et aliis liberis et bonis hominibus, qualiter mea faculticula et inibi commissa post meum obitum utiliter et rationabiliter foret in utilitatem sanctæ matris ecclesiæ et meam eleemosynam dispensata, ne forte (quod absit) aliquis sibi ea rapere aut furari aut in suos usus converti faciat, sicut in multis jam factum cognovimus, sed omnia in utilitatem sanctæ Ecclesiæ et sustentationes nobis famulantium, seu supplementa nostrorum clericorum tam monachorum quam et canonicorum, sive adminicula laicorum qui nostræ ecclesiæ et nobis famulari videntur, necne in alimonias pauperum, per consilium prædicti metropolitani et per manus fidelium sacerdotum sive diaconorum atque fidelium laicorum qui ad hoc peragendum a me denominati et constituti fuerint, fideliter et rationabiliter in supra nominatas utilitates et necessitates, sicut in subsequentibus dicemus, distribuantur, id est, quidquid tunc temporis in nostro ergastulo de pecuniis diversi generis et vestimentis inventum fuerit, tota decima pars distribuatur ecclesiæ quam fecimus super fluvium Sarthæ, in loco qui dudum Broilus Casalis nominabatur, quam et in honore Domini Salvatoris et sanctæ Dei genitricis Mariæ, sive sanctorum martyrum Gervasii et Protasii atque sancti Stephani indigni sacravimus, et monachis ibi Domino famulantibus fideliter et cum charitate tribuatur, nona vero pars ecclesiæ quam fecimus inter fluvium Sarthæ et murum civitatis, in qua et monachas collocavimus, et sub regula sancti Benedicti vivere decrevimus, quam et in honore prædicti Domini Salvatoris et sanctæ Mariæ ejusdem Dei et Domini genitricis sive sanctorum martyrum Gervasii et Protasii sed et sancti Stephani, quæ matri ecclesiæ subjecta esse videtur, indigni canonicè sacravimus, et monachis, sanctimonialibus, sive cunctæ congregationi ibidem Domino famulanti fideliter et cum charitate absque ulla dilatione aut prohibitione vel impedimento attribuatur. De reliquo vero, tantum quod in ergastulo inventum fuerit, juxta decreta canonum, quatuor portiones fiant tam de auro quam et de argento, sive de cæteris metallis vel suppellectilibus omnibus: una quæ remaneat ecclesiæ nobis commissæ, alia vero in nostra eleemosyna detur fidelibus pauperibus, tertia autem clericis capellanis et vassallis nostris, quarta presbyteris urbanis et monasterialibus sive suburbanis atque reliquis parochianis et diaconibus seu subdiaconibus necnon et reliquis ministris et clericis, ut melius fieri potuerit. Nam et hoc summopere videndum est, ut omnia cum charitate fiant. Similiter et de vino solummodo quod tam in civitate quam et in ejus ruis tunc in-

ventum fuerit faciendum est, id est, omnis decima prædicti vini detur monachis viris, et nona funditus detur monachis feminis in prædictis locis degentibus; reliquum autem in quatuor partes dividatur et, ut præscriptum est, partiatur fideliterque et cum charitate per præfixas turnias, ceu de pecuniis in nostro inventis ergastulo dictum est, rationabiliter distribuatur. De vino quoque quod in civitate et ejus ruis tunc temporis fuerit inventum fiat ut dictum est. De reliquo autem vino cuncto, et de annonis omnibus diversi generis, et leguminibus sive fenis per diversa loca et in omnibus villis nostris nobisque commissis reconditis, volumus atque præcipimus suppliciterque flagitamus ut decem partes fiant æqua lance divisas: una videlicet fideliter servetur matri ecclesie et beato successori nostro quem Dominus elegerit, et alia detur vassallis et capellanis sive servientibus qui Domino nobisque in nostra mansiuncula militare videntur, ut non ipsi quique, quod absit, in aliquo periclientur inopia, sed habeant unde sustentari queant usquequo se cum sancto successore nostro mox futuro collocare, Domino adjuvante, utiliter valeant. Tertia tribuatur canonicis et famulis sancte matris ecclesie et nonnanis quæ in ea quotidie oblationes Domino offerunt, ut et pro me peccatore futuris temporibus Domino offerre eis delectet eorum oblationes. Quarta largiatur monachis qui sunt in monasterio sancti Carilephi et ingressive in Savonariis atque sanctimonialibus monachis quæ sunt in Intramnis monasterio. Quinta detur monachis quæ sunt in monasterio sancti Salvatoris paulo minus milliario ab urbe distante super fluvium Sarthæ, et illis monachis quæ sunt in sancto Vincentio juxta urbem, seu sanctimonialibus monachis quæ sunt in monasterio Sancti Salvatoris et Sancte Mariæ sive Sancti Gervasii inter fluvium Sarthæ et murum civitatis collocato. Sexta congregationibus quæ per cætera diversa monasteria, tam in Cenomanica parochia quam et in pago Andecavo, sive Turonico atque Oxomense, et per cæteros pagos Domino militantibus fideliter, in quantum posse et esse facultas tribuerit, cum omni discretione rationabiliter tribuatur. Septima presbyteris et diaconibus ac reliquis clericis nostra in parochia Domino per diversitas ecclesias militantibus discrete et rationabiliter tribuetur, ut eis semper pro miserimo peccatore delectet orare et sacrificia Domino assidua offerre, et flexis poplitibus precor ut eis assidue agere suadeatur. Octava, ut diximus, tam de vino quam et de annona diversi generis et legumina sive feno, rationabiliter et discrete detur funditus familiis in nostris villis nobisque commissis commanentibus, quæ ea suis sudoribus laboraverunt, ut et eis pro me peccatore orare delectet; et hoc eis agere precor sæpissime suadeatur. Nona et decima pars omnis annonæ, vini et feni et leguminis pauperibus, viduis, et orphanis fideliter cum omni discretione et charitate funditus tribuatur. Omnes enim precor ut pro me orare dignemini, ut remissionem

A cunctorum valeam percipere peccatorum, et vitam habere, annuente Domino, merear sempiternam. Fiat, fiat. Greges autem jumentorum una cum eorum amissariis, et vaccarum ac boum seu porcorum, et ovium sive caprarum, qui sunt in Breim in condita Noviacense, et in Proliaco infra villam quintam, seu in Novavilla super fluvium Sarthæ, sive in Cavana, et in Cepeto supra Sartham, et in Bruonis villare in Belsa, et in altero Proliaco super fluvium Viduam, ecclesie nobis commissæ et nostro successori cum omni integritate possidendos et utiliter lucrandos et gubernandos relinquimus. Ego autem in toto episcopio non inveni viginti jumenta. Modo Deo gratias septem ei relinquo greges una cum eorum amissariis; neque in toto episcopio nobis commisso ex omnibus pecoribus vel pecudibus tantum inveni quantum modo, Domino auxiliante, in una ex supradictis villulis relinquo ex his quæ meo pretio comparavi et meo labore acquisivi. Ideo simplex flagito ne alicui durum aut contrarium sit si ea quæ meo sudore acquisivi, et meo pretio comparavi, meis benefactoribus tribuo et mihi servientibus dono, atque Domino offerendo in mea elemosyna fideliter distribui præcipio, et pro redemptione multorum et innumerabilium peccatorum meorum dari Dei servis et pauperibus humiliter supplico. Illi ergo greges jumentorum una cum eorum amissariis et vaccarum ac boum seu porcorum et ovium atque caprarum qui sunt in Alamaniscas, et illi greges jumentorum una cum eorum amissariis et boum utriusque sexus, et porcorum sive ovium atque caprarum qui sunt in Drimiaco juxta Mantulam, et in Paciaco, in villæ videlicet parte quam David modo providet, fratribus et canonicis nostris cum omni integritate absque ulla dilatione sive diminutione fideliter et cum omni charitate dentur. Illi namque greges jumentorum una cum eorum amissariis et boum utriusque generis, seu porcorum et ovium atque caprarum, qui sunt infra monasterium sancti Carilephi, et in villa Floriaco, et in Consentio, et in villa Mauri et in Comnis, et in villare Martis, et Rusciaco, et in campo Sigalaici, et in illa cella sive in Cantarnaco, atque in diversis mansionibus circa monasterium constructis, omnes integerrime monachis qui in monasterio sancti Carilephi et in cella quæ Savonarias vocatur Domino militanti absque ulla minoratione aut tarditate detur. Ternos autem greges jumentorum una cum eorum amissariis ac boum et vaccarum sive caprarum et ovium qui sunt in Haliau, et quatuor porcarias quæ in eadem villa, tam in mansionibus quam et in aliis locis esse videntur, et illos greges qui sunt in Curte Quadrici, in Saxonense, omnes tam jumentorum quam et boum et vaccarum seu porcorum et ovium atque caprarum illis monachis qui Domino in ecclesia sancti Salvatoris supra fluvium Sarthæ, ubi ille abbas præesse videtur, cum omni integritate et cum charitate absque ullo scrupulo aut contradictione sive dilatione fideliter tribuantur. Illi quoque greges ju-

mentorum una cum eorum amissariis et boum utriusque generis seu porcorum et ovium atque caprarum qui sunt in villa Colonica juxta urbem in illa curte quæ dicitur Villa, quam Gundoldus modo providet, et in Carrariis super fluvium Sarthæ, et in Canon, dentur monachis integerrime qui Domino in monasterio Sancti Vincentii militant. Illi ergo greges jumentorum una cum amissariis et boum utriusque generis seu porcorum et ovium qui sunt in Gres et in Fraxinido, in Belsa, et in Semmuro, monachis in Gres Domino in ecclesia Sanctæ Mariæ et Sancti Almiri militantibus funditus absque ulla tarditate aut mīnoratione tribuantur. Illi quoque greges una cum eorum amissariis jumentorum et vaccarum ac boum sive ovium et porcorum atque caprarum omnes qui sunt in Aviniaco, seu in Casiliaco, et in illa parte Paciaci quam Gundoldus providet, nostris sororibus sanctimonialibus monachis quas inter murum civitatis et fluvium Sarthæ in ecclesia Domini Salvatoris et sanctæ ejusdem Dei genitricis Mariæ semperque virginis sive sanctorum martyrum Geruasi et Protasii atque sancti Stephani sub monastico ordine et sub regula sancti Benedicti vivere collocavimus, cum summa charitate et omnium integritate absque ulla dilatione fideliter tribuantur. Illi quoque greges jumentorum una cum eorum amissariis et boum utriusque generis seu porcorum et ovium atque caprarum qui sunt in Rupiaco, integerrime fratri meo Isaac filioque ejus Rotgario absque ulla diminutione aut dilatione tribuantur. Illi autem greges jumentorum una cum eorum amissariis et boum utriusque generis seu porcorum et ovium atque caprarum qui sunt in Contrella, et in Varenis, in Vindosnense, et in Breuviaco, in Oxomense, et in Artinis super Liz, et in Lanciati ultra Ligerim, sive in Vodebris, vassallis qui nobis in nostra mansiuncula serviunt et clericis qui Domino in nostra capella famulantur cum omni integritate disposite et rationabiliter largiantur. Reliquos namque greges jumentorum et boum utriusque generis et ovium seu porcorum atque caprarum, omnes qui sunt in culturis et in silva Uvastina in diversis mansionibus et locis, tam super fluvium Liz quam et in silva Uvastina, et in Tricione in diversis mansionibus et in locis diversis, et in Tauriaco, et in Bajocassino, et in Vetusvico, sive in Celsiaco, ac in Nascas, seu in Cadarus, et in Colonica ultra Medanam, et in Culcamia ultra fluvium Ligeris, et in Callemarcio, sive in monte Sodeuris, in omnibus mansionibus in eo constructis, et in rivo petroso, et in villa nova in Belsa, et in villa Macunen, et in Bioca super fluvium Bricia, et in Villena in Parisiaco, in nostra elemosyna, presbyteris et Dei servis sive pauperibus fideliter et rationabiliter cum omni timore et reverentia distribui disposite imploramus atque rogamus, et omnia fieri cum charitate optamus. De equis namque nostris et secnariis sive mulis et asinis ac poledris, quibus adhuc fruimur, et sine quibus regale et commune servi-

atium explere nequimus, de illis qui antea dati minime fuerint, præcipimus duos, quales meliores inventi fuerint, prædicto domno metropolitano nostro bene paratos et ornatos dari; et alios duos, quales post hos meliores inventi fuerint, Didani Andecavensis urbis Episcopo bene ornatos tribui jubemus. Ipsos enim sanctos episcopos, si mihi superstites Domino miserante fuerint, ad obitum meum venire deprecor, et animam meam per eorum sanctas orationes Domino devotissime commendari suppliciter flagito, et ad corpusculum meum eorum precibus Domino una cum anima commendari et eum orationibus eorum sepeliri humiliter postulo; et in omnibus summo opere illos, et quasi ad pedes eorum provolutus, deprecor ut de me et pro me sic faciant sicut volunt ut de illis tam in vita quam et post obitum fiat. Insuper quatuor eques bonos meæ sepulturæ loco et fratribus inibi Domino famulantibus dari jubeo. De cæteris ergo equis volo ut causa benedictionis singulos accipiant singuli qui præscripti et præordiati ad nostram elemosynam faciendam fuerint, ut melius illis delectet pro me orare et commissum sibi negotium peragere. De reliquis quippe equis et poledris et mulis atque asinis tres jubemus fieri portiones: una pars remaneat ecclesiæ nobis commissæ et sancto successori nostro; alia vero largiatur disposite et rationabiliter clericis et vassallis et servientibus et ministerialibus nobis famulantibus. Tertia autem pars distribuatur fideliter et rationabiliter in nostram elemosynam prout melius scierint et potuerint quibus hoc commissum fuerit. Taliter quoque illis hoc præcipio et deprecor agere et tam fideliter et rationabiliter dispensare qualiter inde rationem non metuant reddere in conspectu Domini nostri Jesu Christi, et ex hoc non recipiant, quod absit, damnationem æternam, sed præmium sempiternum. Illa vero omnia quæ in præfato tempore, ut dictum est, in prædictis locis et agris tam internis quam externis inventa fuerint, Domino Deo, devota mente et sano corpore, pro ingenti et nimio pondere peccaminum meorum supplex et devotus offero, et per hanc chartulam, quam sana mente dictavi et supradicto prætextu scribere jussi, atque propria manu subter firmavi, ad supradicta et scripta, sicut hæc paginam testamenti commemorat, explenda et fideliter peragenda Domino Deo sponte et devote trado: ut si quis aliter, quod absit, ex præfatis rebus, in quantum melius prævaluerit ac poterit, agere præsumperit, ipso Domino Deo meo et Salvatore nostro Jesu Christo reddat inde rationes, cui hæc præscripta peragenda et explenda devote oblata et tradita sunt, et ante tribunal ipsius judicis æterni ex hoc tremebundam deducat rationem. Contestor enim sanctum successorem meum mox futurum, quicumque fuerit, et quasi ad vestigia pedum ejus provolutus humiliter deprecor ut sic de me et pro me miserrimo peccatore faciat sicut vult ut sui successores post obitum ejus de eo faciant, et sic mea facta integra conservet sicut

sua vult post se servari. Hanc ergo paginulam testamenti suppliciter flagito ut per omnia conservet; et si quis aliter ex his quæ hic inserta sunt facere voluerit, supplico ut eum corrigit, et eis quos ad hoc peragendum de nomine vero, sive quibus hoc negotium commissum fuerit, auxilium per omnia præstet, ut hæc absque ullo impedimento perficere queant. Si autem, quod absit, aliter fecerit, ante tribunal Domini nostri Jesu Christi tremebundam ex hoc reddat rationem. Obnixè quoque deprecor sanctum successorem meum, quemcunque Dominus fore voluerit, et omnes sacerdotes tam monachos quam et canonicos, sive cunctos clericos et laicos in nostra diocesi et parochia commanentes et conversantes, ut in anniversaria obitus mei per singulos annos diligenter tractent et fideliter in eis pro me orare studeant et vigiliis et missas devote decantent, ut, Domino annuente, remissionem omnium peccatorum meorum et indulgentiam misericorditer percipere merear, et vitam insuper habere sempiternam valeam. Amen. Precor etiam dominum successorem meum per Dominum omnipotentem, cunctosque fratres et consacerdotes nostros contestor, quatenus ei fideliter suadeant ut si facultas permiserit, et illi placuerit, per singulos annos in die obitus anniversarii mei de suo faciat prædictis sacerdotibus tam monachis quam et canonicis et reliquis clericis atque pauperibus plenam atque bonam refectionem. Et si illi hoc durum, quod absit, aut difficile fuerit, tunc de villa Buxarias, quam fratribus et canonicis nostris per testamentum firmiter corroboratum, et per præceptum domini Ludovici piissimi imperatoris confirmatum sponte et devotissime tradidi, atque perpetualiter possidendam et perfruendam reliqui, illa relectio quæ modo et sicut modo præparatur et agitur in die natalis et ordinationis meæ, precor ut convertatur funditus in die obitus et anniversarii mei, et sicut in prædicto testamento continetur per omnia ita agatur, et sicut in eo scriptum est devotissime et fidelissime perficiatur, ut refectionem et consolationem habeant in illa die tam sacerdotes et clerici quam et pauperes et indigentes qui pro me miserrimo peccatore oraverint, ut omnes devota mente inibi requiem æternam habere exorent suppliciter. Insuper supplico prædictum successorem meum ut præfatum testamentum meum quod de præfixa villa Buxarias feci, fratribus et canonicis nostris per omnia conservet, et sicut in eo continetur insertum de quinque refectionibus eorum et aliorum sacerdotum ac clericorum atque pauperum diligenter adimplere faciat, ut omnes per singulas festivitates exorent et dicant: *Aldrico, Domine, pontifici nostro da requiem æternam et vitam sempiternam. Amen.* De jam dictis ergo rebus nemo aliquid meum putet esse nisi ad ameliorandum et canonicè dispensandum, quoniam Domino omnia quæ in hac chartula memorata et conscripta sunt per hoc testamentum præsens taliter tradidi, et ad prædicta explenda et peragenda firmiter dele-

gavi, et sicut in hac paginula distinctum et insertum est summopere deprecando fieri jussi et postulavi; et si quis aliter, in quantum facultas fuerit, aut deterius de præscriptis rebus Dominoque oblati ad præfixa peragenda egerit, ante tribunal Domini nostri Jesu Christi de sua præsumptione tremebundam deducat rationem. Obnixè quoque omnes precor, ut taliter ex omnibus in hac chartula conscriptis agant qualiter in conspectu Domini, quod absit, et vitam æternam, Domino tribuente, una cum sanctis et electis Dei habere mereantur. Amen.

XXXIV.

Sequitur exemplar præcepti aomni Ludovici piissimi Augusti super præscriptam descriptionem de elemosyna Aldrici episcopi causa firmitatis et inconvulsionis facti.

(Vide ubi supra, col. 1273.)

XXXV.

Exemplar immunitatis Sanctæ Mariæ et Sancti Gervasii et Aldrici episcopi de monasterio Sanctæ Mariæ.

(Vide ubi supra, col. 1273.)

XXXVI.

Item exemplar præcepti domni Ludovici piissimi imperatoris de monasterio Anisolæ Aldrico episcopo et ecclesiæ sibi commissæ imperialiter actum, quando prædictus domnus Ludovicus imperator illud canonice atque legaliter reddidit ecclesiæ Sanctæ Mariæ et Sancti Gervasii, memorato Aldrico ejusdem matris ecclesiæ episcopo.

(Vide ubi supra, col. 1275.)

XXXVII.

Exemplar præcepti domni Ludovici piissimi imperatoris de moneta Aldrico Cenomanicæ urbis episcopo ejusque successoribus concessa.

(Vide ubi supra, col. 1276.)

XXXVIII.

Item exemplar præcepti immunitatis domini Ludovici imperatoris de Sancti Carilephi monasterio de Aldrico episcopo impetratum.

(Vide ubi supra, col. 1278.)

XXXIX.

Item exemplar præcepti domni Ludovici piissimi imperatoris de villa Lugduno, quod fecit prædictus imperator Cenomanicæ matris ecclesiæ et Aldrico ejusdem ecclesiæ episcopo.

(Vide ubi supra, col. 1279.)

XL.

De dedicatione senioris altaris Anisolæ monasterii.

Anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi 838, indictione vero prima, anno siquidem xxv imperii domni Ludovici piissimi imperatoris, anno sexto ordinationis Aldrici Cenomanicæ urbis episcopi, quinto quoque Iduum Maiarum die, solemniter senius decatum est altare senioris ecclesiæ monasterii Anisolæ a præfixo episcopo Aldrico in honore Domini Salvatoris et sanctæ ejusdem Dei genitricis Mariæ sanctique Martini confessoris præcipui. In præfixo ergo Iduum die cum psallentio susceptus est jam dictus Aldricus episcopus, primo postquam ei redditum fuit memoratum Anisolæ monasterium a do-

mno Ludovico imperatore, a monachis et reliquis nobilibus hominibus in ipso monasterio; cui Dominus precibus prædictorum et omnium sanctorum æternam tribuat vitam. Amen.

Præsul, ave, noster, cuncti te, Aldrice, rogamus,
Nunc altus dominus, nunc humilisque pater.

En tua fama sacri vulgans præconia facti,
Gallorum celsas venit ad usque domos.

Qui es pia spes patriæ, solamen et optima virtus,
Ast murus fortis et clypeus validus.

XL bis.

De hospitalium constitutione et receptione, et de sex sanctorum corporibus in sinu matris ecclesiæ delatis et collocatis, quorum nomina hic habentur inserta; et de duodecim signis in clocariis matris ecclesiæ collocatis, per singulas horas reboandis, et de consecratione episcoporum et sacerdotum ac reliquorum graduum sive sanctimonialium, atque de commemoratione dedicationum ecclesiarum.

Memoratus igitur Aldricus episcopus in præfata Cenomanica urbe duo hospitalia facere studuit. Unum idque juxta præfatam Cenomanicam urbem super fluvium Sarthæ a radice pontis Sanctæ Mariæ propter abundantiam aquarum et pascuorum construere certavit, ad receptionem videlicet episcoporum et comitum atque abbatum sive cunctorum adventantium, in quo et ecclesiam construxit, quam et in honore sancti Stephani solemniter dedicavit, et alia ædificia ad prædictum opus faciendum rationabiliter et mirifice ordinabiliterque construxit et disposuit. Alterum ergo hospitale juxta matrem et senioris civitatis scilicet ecclesiam infra urbem construxit, in quo pauperes et debiles, cæci ac claudi, sive aliarum debilitatum subnixi et indigentes multi reciperentur, quibus alimenta et lectorum stramenta sufficienter et discrete ministrarentur. Præfixa quoque hospitia jam dictus Aldricus venerabilis episcopus de rebus suæ sedis ecclesiæ nobiliter dotavit, et villulas seu decimas, sicut in testamentis de iis factis continetur insertum, una cum consensu episcoporum multorum et suorum consacerdotum ad memorata hospitalia et ad usus hospitem ac peregrinorum atque pauperum sive relinquorum adventantium canonice rationabiliterque contradidit, et per testamenta ab episcopis et sacerdotibus sive reliquis nobilibus et liberis hominibus roborata confirmavit. Præscriptus quippe Aldricus jam dictæ urbis episcopus venerabilis invenit quædam corpora sanctorum sex, quæ in desertis ecclesiis valde divinis officiis et luminaribus atque reliquis divinis cultibus negligebantur, quæ una cum consilio consacerdotum suorum in gremio suæ sedis ecclesiæ et in confessione senioris ejusdem ecclesiæ altaris decenter et rationabiliter collocavit: id est corpus sancti Juliani præfate urbis episcopi et prædicatoris primi, et sancti Thurbii prædicti episcopi Juliani successoris, sanctique Pavacii jam dictæ urbis etiam episcopi et prædicatoris optimi, seu sancti Romani sacerdotis præcipui et, ut fertur, nepotis sancti Juliani et sanctæ Romanæ Ecclesiæ ministri, quem

etiam sanctæ Juliæ fratrem nonnulli esse testantur, atque sanctæ Tevestinæ præcipuæ virginis, quæ et monasteriolum sanctæ Mariæ in rebus senioris ecclesiæ una cum adiutorio sancti Innocentis præfixæ urbis episcopi construxit; sed et sanctæ Adæ, quæ et Adrehildis alio nomine nominatur, quæ, ut legitur, deprecante prædicto sancto Innocente, de monasterio sanctæ Mariæ quod situm est in urbe Suesionis ad Cenomanicam urbem venit, et ibi in suburbio Cenomanico in præfato monasterio sanctæ Mariæ regulam sancti Benedicti docuit, et eam inibi decenter ordinavit; et partem corporis sancti Liborii supradictæ urbis episcopi et confessoris optimi, et maximam partem corporis sancti Haduindi. Antedicta quoque corpora sanctorum in ecclesia quam præfatus Aldricus præfixæ urbis episcopus in honore Domini Salvatoris et sanctæ ejusdem Dei genitricis Mariæ atque sanctorum martyrum Gervasii et Protasii sive sancti Stephani simulque et in veneratione omnium sanctorum solemniter consecravit, et in memorata ejusdem ecclesiæ senioris altaris confessione prædicta corpora, ut præfixum est, solemniter decenterque et ordinabiliter collocavit, ea videlicet ratione ut inibi officia et luminaria et cætera ad divinum cultum et ad honorem sanctorum pertinentia pleniter haberentur, et postmodum ubicunque necessitas construendorum poposcerit monasteriorum, singillatim præfixa corpora in unoquoque monasterio collocaret; quatenus ex eorum memoriis et apertis intercessionibus magis cultus cresceret divinus, et laus Dei in melius et multis modis multiplicaretur, sicut in posteris actum esse, Domino annuente, probatur. Ipse ergo Aldricus in præfata seniore et matre ecclesia civitatis duodecim signa ex metallo optimo fundere et firmare studuit, quæ et in jam dicta seniore ecclesia decenter in clocariis collocavit, et ad singulos cursus mirabiliter et ordinabiliter reboare et sonare disposuit, quatenus et per ea populum ad ecclesiam decenter et solemniter convocaret, et ex eis plura et multimoda laus Domini exornaretur et cresceret, ut et in cymbalis bene sonantibus cuncti assidue Dominum laudarent, et quandocunque dulcis eorum sonus in auribus populorum reboaret, de eorum sceleribus omnes recordarentur, et pro eis Domini misericordiam singulis horis invocarent, quatenus remissionem et absolutionem eorum percipere mererentur, et mundi atque puri ab omnibus sordibus peccatorum fierent, atque ad sempiternam pervenire gloriam mererentur. Præfatus igitur Aldricus episcopus tantæ fuit dignitatis et honoris amorisque ut usque ad Romanam sedem ejus rumor pervenerit, eique dominus Gregorius Romanæ sedis ecclesiæ venerabilis apotolicus Roma in pago Cenomanico suum vestimentum sacerdotale miserit, illud scilicet vestimentum quo in Pascha indutus fuerat. Misit etiam ei baculum pastorale, quod ferula nuncupatur, una cum sua epistola, vocans eum ut, si possibile foret, usque ad eum perveniret, eique concessit ut qualemcunque

petitionem et benedictionem a sede sancti Petri accipere vellet, aut per seipsum aut per suum missum ei voluntarie et libenti animo mitteret atque concederet. Fuit enim memoratus episcopus consiliarius imperatoris et unus ex prioribus, quem tam dominus imperator quam et sui optimates et regni proceres obtemperabant et oppido credebant atque in omnibus obedientes ei se esse et benevoli dicebant. Sed inde valde tristabatur quod sæpissime eum in palatio retinebant, et propterea suum ministerium ei ut desiderabat et volebat perficere non licebat, quoniam erat sæpè prope unum annum quod de palatio non absolvebatur, sed ibi, licet invitus, morabatur; et ideo multa remanserunt tam in sua civitate quam et in suis monasteriis sive in sua parochia imperfecta, sed et quædam nec inchoata quæ ad divinum cultum explendum et ad laudem omnipotentis Dei magnificandam atque ad utilitatem sanctæ Dei Ecclesiæ perficiendam facere prudenter disponebat et perfici desiderabat. Prædictus quoque Aldricus episcopus fecit ordinationes per diversa et canonica tempora sexaginta. Episcopos ergo sacravit septem, sacerdotes vero octingentos, Levitas nongentos. Subdiaconos quoque et reliquos ordines prout necessitas posebat; quorum nomina propter prolixitatem et tedium scriptoris atque lectoris hic non inseruimus, sed in alia scedula, in qua nomina eorum et testes et titulos et tempora et reliqua quæ ad hoc pertinent plenius inseruimus; ut si quis hæc plenius nosse voluerit, in ea reperire valeat, vel si aliqua altercatio de eorum ordinatione futuris temporibus orta fuerit, in ipsa scedula appareat pleniter declaratum qualiter aut qua ratione sive ad quos titulos ordinati esse noscuntur. Ipsam enim scedulam apud seniore[m] custodem matris et civitatis ecclesiæ reperire poterit si quis voluerit. Sacravit etiam prædictus pontifex virgines inter monachas et canonicas per diversa et canonica tempora centum et viginti. In monasterio videlicet Intramnensi monachas virgines canonicè sacravit quadraginta quinque. Et in monasterio Sanctæ Mariæ juxta urbem super fluvium Sarthæ, quod ipse a novo fundavit et ornavit, monachas virgines consecravit triginta octo, et reliquas canonicas virgines per diversa loca Domino militantes septemdecim.

XLI.

De translatione corporis sancti Pavacii et dextri brachii sancti Liborii.

Anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi 840, indictione III, anno vero imperii Ludovici piissimi Augusti xxvii, et anno viii Aldrici hujus parochiæ episcopi atque hujus cœnobii fundatoris, vii videlicet Iduum Julianum die, solemniter translatum est a præscripto episcopo et ab aliis episcopis et sacerdotibus et reliquis sacris ordinibus corpus sancti Pavacii et brachium dextrum sancti Liborii in hanc Sancti Salvatoris ecclesiam, hucque in nobilissimam

urna decenter a præfixis episcopis et sacerdotibus subsequentibus signis humatum; quorum precibus ab omnibus petimus liberari malis et cunctis frui æternaliter bonis, ipso auxiliante, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

XLII.

Constitutio Aldrici urbis Cenomanicæ episcopi de luminaribus et incensibus ecclesiæ senioris civitatis.

Constitutum est ab Aldrico Cenomanicæ civitatis episcopo ut ardeant per quotidianas noctes in seniori ecclesia de oleo a vespere per totam noctem usque mane tria, et de cera, quando tempus dictaverit, una, et ad nocturnas sive matutinas ardeant luminaria per quotidianas noctes de oleo decem et de cera quinque, tria ante senius altare, et quartum ante altare sanctæ Trinitatis vel crucifixum, et quintum ante altare sancti Joannis. Illa vero luminaria quæ de oleo fiunt ardeant per altaria et loca destinata, unum inter senius altare et sedem episcopalem, et aliud ante gradus senioris altaris, et tertium in medio choro, et quartum in exitu chori, et quintum ante altare sancti Georgii et sancti Felicis atque sancti Symphoriani et aliorum sanctorum quorum nomina super eo ascripta adesse videntur, et sextum ante altare sanctæ Agathæ et sanctæ Felicitatis et sanctæ Sabinæ et aliarum sanctarum virginum quarum nomina super illud scripta adesse videntur, septimum ante altare sanctæ Trinitatis, et octavum ante aram sancti Joannis Baptistæ, et nonum ante altare omnium sanctorum, et decimum ante aram sancti Christophori et sancti Hyppoliti atque sancti Saturnini et reliquorum sanctorum quorum nomina super illud scripta esse videntur, et undecimum ante altare sancti Victorii et sancti Brixii atque sancti Arvei et reliquorum sanctorum in quorum honore sacratum esse cognoscitur. In Dominicis vero omnibus noctibus et in festivitibus xx sanctorum constitutum est ut amplius incendantur et ardeant luminaria xxx de oleo, et quinque de cera, et in festivitate sancti Joannis apostoli et evangelistæ, et in festivitate sanctorum Innocentium, et in octavis Domini, sive in octavis Epiphaniæ, et in festivitate sanctæ Agnetis, sive in festivitate sanctæ Agathæ, et in festivitate apostolorum Philippi et Jacobi, et in inventione sanctæ crucis, et in festivitate sancti Petri, similiter et in festivitate sancti Pauli, seu in festivitate sancti Laurentii, et in decollatione sancti Joannis Baptistæ, sive in festivitate sancti Michaelis archangeli, atque in festivitate sancti Bartholomæi apostoli, et in festivitate sancti Mathæi apostoli et evangelistæ, sive in festivitate apostolorum Simonis et Judæ, nec non et in festivitate omnium sanctorum Kalendis Novembris, atque in festivitate sancti Martini, et in festivitate sanctæ Cæciliæ virginis et martyris, atque in festivitate sancti Andree apostoli. In his quoque festivitatibus amplius agatur, id est, in Epiphania et in

* Vide præceptum Ludovici Pii pro ecclesia Cenomanensi, *Patrologiæ*, tomo CIV, col. 1296.

Purificatione sanctæ Mariæ et in Ascensione Domini, æt in Pentecosten. et in dedicatione occidentalis partis ecclesiæ senioris et altaris sancti Joannis Baptistæ, quæ est XI Kal. Julii, et in nativitate sancti Joannis Baptistæ, et in Assumptione sanctæ Mariæ, et in nativitate sanctæ Mariæ, seu in natale episcopi, quæ agitur in die festivitatis sancti Thomæ apostoli, atque in dedicatione matris et senioris ecclesiæ suæ senioris altaris. In his namque festivitibus constitutum est ut ardeant luminaria triplicata, id est, de oleo nonaginta, et cera decem, hoc scilicet centum vel eo amplius, prout opportunitas et locus fuerit. Tamen nullo modo concessum est ut minus, sed amplius, in nativitate autem Domini tam festiue constitutum est fieri sicut illos dies decet; et in festiuitate sanctorum Gervasii et Protasii sive sancti Stephani prout melius potuerit fiat. Est etiam constitutum a prædicto episcopo ut incensum boni odoris offeratur per singula altaria et deferatur fratribus in ecclesiam convenientibus et populis ad ecclesiam venientibus ad matutinas et ad missam sive ad vespere atque completorium. Hæc autem per singulos quotidianos dies devotissime, in Dominicis vero diebus et in festiuitibus amplius et solemnus agatur.

XLIIII.

Placuit etiam in hac scedula, quæ de quibusdam actibus pontificum Cenomanica in urbe degentium usque ad Aldricum ejusdem urbis episcopum conscripta esse dignoscitur, inserere relationem sive memoriale qualiter prædictus Aldricus antedictæ urbis episcopus monasterium Anisolæ, in quo sanctus Carilephus confessor præcipuus corpore requiescit, ante domnum Ludovicum imperatorem legibus conquisivit; ut si deinceps aliqua altercatio de eo orta fuerit, præfati memorialis exemplar in hac scedula conscriptum bonis hominibus ad religendum appareat. Quod si aliquis ex hoc aliquam pulsationem prædictæ matri et civitatis ecclesiæ deinceps suisque successoribus ullo unquam tempore facere tentaverit, in hac scedula reperiatur qualiter evindicatum fuerit, et quid repetierit evindicare non valeat, sed subter inserta evindicatio firma et stabilis omni tempore permaneat.

Incipit relatio vel evindicatio sive memoriale qualiter monasterium Anisolæ ad jus Cenomanicæ matris ecclesiæ ante domnum Ludovicum imperatorem ab Aldrico episcopo canonice et legibus evindicatum fuit.

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Temporibus Ludovici piissimi Augusti subter inserta causatio vel evindicatio fuit de monasterio Anisolæ inter Aldricum episcopum et Sigismundum abbatem, qui illud tunc tenebat. Nam præfatus Aldricus dicebat et scriptis et testibus approbat quod de jure suæ sedis ecclesiæ præfatum monasterium cum omnibus ad se pertinentibus esse debebat, et sui antecessoribus illud ex rebus Cenomanicæ matris ecclesiæ magna ex parte fundarant, et ad ipsam matrem ecclesiam

subjectum esse debebat, et hoc legibus affirmabat. Econtra Sigismundus dicebat quod proprium domni imperatoris esse debebat, et non de prædicta ecclesiæ: sed nullam veram auctoritatem exinde ostendebat, nisi tantum unam epistolam quam Pippinus propter odium Gauzioleni episcopi cuidam suo monacho fecerat, ut illi subjectum esset et non Gauzioleno; et hoc propter odium Gauzioleni factum esse perscrutatum est. Quia quando fuit Pippinus Cenomanica in patria, et de quadam persecutione inimicorum suorum reversus per Cenomanicam patriam transibat, tunc eum præfatus Gauziolenus et suus frater Hariuvius non receperunt, sed infra Cenomanicam urbem cum omnibus quos secum conducere potuerunt se recluserunt, et domnum Pippinum regem illuc introire non permiserunt, sed damnum ei de suis hominibus facere nitentur, et suum piacernam coram eo stantem, dum sua castra in vinea sancti Petri juxta urbem Cenomanicam posita erant, interfecerunt, et alios homines vulneraverunt. Videns autem domnus Pippinus quod ibi proficere non potuit, vastans totam illam regionem, pergere cœpit ad Franciam. Tunc in ipso itinere venit ad ipsum prædictum monasterium Anisolam, et præcepit illis monachis ut nullam obedientiam facerent jam dicto Gauzioleno, eo quod ei rebellis esset, sed sub suo mundeburdo vel sub sua tantummodo tuitione vel dominatione permanerent. Et tunc eis ac Siebaldo eorum abbati talem epistolam dedit, quod propter odium, ut dictum est, Gauzioleni, et non propter ullam aliam rem aut injustitiam factum esse liquet. Tunc enim ipse Siebaldus non fuit ausus ibi remanere, sed una cum Pippino usque in Franciam perrexit. Postea vero cognoscens Pippinus quod injuste fecisset et propter odium Gauzioleni hoc egisset, præcepit filio suo Carolo et jurejurando contestatus est ut præfatum monasterium redderet Cenomanicæ matri ecclesiæ, cujus juste esse debebat, ne aliquod detrimentum sua anima ex hoc haberet. Et sic fecit postea domnus Carolus, et Franconi episcopo illud reddidit, atque per præceptum suum prædictæ matri ecclesiæ confirmavit. Multi autem hactenus vivunt qui domno Carolo hoc dicere audierunt, qualiter suus pater domnus Pippinus ei hoc contestando facere præcepit. Et quando jam dictum monasterium Branconi reddidit, multi vivebant qui hoc domnum Pippinum Carolo præcipere et contestari audierunt. Istam vero rationem pleniter prædictus Aldricus episcopus perscrutatam apud veridicos homines habebat, et hoc testibus veris et bonis coram omnibus affirmabat. Taliter enim Aldricus et Sigismundus altercantes, pervenit ipsa ratio usque ad domnum imperatorem; qui hoc firmiter inquirere præcepit, et veraciter sibi renuntiare jussit. Sed antequam ipsa causatio ante domnum imperatorem veniret, volebant eorum amici et boni homines eos inde pacare et concordare. Sed Aldricus episcopus obtemperabat eorum justis petitionibus, et Sigismundus non faciebat; sed quidquid et juste et rationabiliter sui amici agere

suadebant, prædictus Sigismundus spernebat. Offerebat enim ei memoratus Aldricus episcopus ut aliquem censum ei ex hoc solveret, sicut sui antecessores prædicti episcopi antecessoribus faciebant, et per suum beneficium illud tenere, et nunquam ei diebus vitæ suæ de illo aliquod impedimentum facere volebat, sed quiete et pacifice una cum suis monachis eum inibi esse permittebat. Offerebat etiam et aliam causam prædicto Sigismundo, suadentibus prædictis amicis et bonis hominibus, jam dictus Aldricus episcopus, ut si hanc non vellet, saltem aliam faceret. Permittebat autem ei duas aut tres villas, quales sibi eligeret, per suum beneficium habere, et ex his nullum servitium aut aliqua dona requireret, sed quidquid ex his vellet faceret. His omnibus a Sigismundo spreto, cœpit sæpeditus episcopus suam justitiam juste et rationabiliter quærere, quia plenam et justam rationem sibi in hoc habere videbatur. Præcepit enim hanc justitiam inquirere dominus imperator Ebroino Pictaviensis urbis episcopo, et Erchinrado Parisiacæ civitatis episcopo, et Rorigoni comiti, et Altmaro seneschalcho domnæ Judith imperatricis, et misso palatino una cum aliis vassis dominicis. Sed dum hæc res ad effectum tunc minime pervenit propter alias necessitates, et hoc domino imperatori renuntiatum esset, præcepit ut ante se in suo palatio ipsa altercatio finiretur. Tunc ergo jussit dominus imperator ut haberent ambo eorum auctoritates et testimonia Aquisgrani palatio ad suum placitum quod ibi tempore quadragesimali cum episcopis et abbatibus et comitibus et cæteris fidelibus suis habebat, ut ibi pleniter præfixa altercatio finem perciperet. Sed Sigismundus jam vocatus ad ipsum placitum minime pervenit. Qua de re iterum dominus imperator per suam epistolam eum vocavit ut post Pascha veniret. Qui et hoc renuens, jam tertio vocatus minime venit, neque missum aliquem misit cur hoc dimitteret. Tunc cernens dominus imperator suam inobedientiam et contumaciam, exspectavit tamen adhuc post tertium conductum placitum quindecim dies ut veniret; sed cernens eum jam venire non velle, neque suam rationem juste diffinire, quia minime hoc rationabiliter et veraciter se facere confidebat, et propterea venire ad placitum nolebat, tunc dominus imperator interrogavit, suos consiliarios et episcopos sive abbates et comites et reliquos fideles suos quid ex hoc facere deberet, et quale consilium ex hoc ei darent, et quid de tam inobediente suo præcepto facturus esset. Tunc respondentes dixerunt utriusque ordinis omnes: Vidimus quod iste episcopus vester Aldricus habet suas auctoritates et præcepta regalia tam genitoris vestri quam et aliorum vestrorum antecessorum, videlicet regum Francorum, in quibus, ut coram nobis relictum est, continetur insertum et sanctorum sacerdotum ac regum manibus propriis corroboratum, quod monasterium Anisolæ, unde agitur hæc justitia, Cenomanicæ matri ecclesiæ traditum fuit et ad episcopos ejusdem matris ecclesiæ constructum et ornatum atque legibus possessum.

A Habet etiam præfixus episcopus, quos videmus et audimus, suos testes veros et bonos, qui has auctoritates firmas et veras esse testantur, et jurejurando quæ dicunt affirmant. Insuper testantur quod infra legitimo tempore prædicta mater Cenomanicæ civitatis ecclesia vestituram legitimam habuisset de prædicto monasterio, et adhuc triginta anni non sunt transacti quod ex eo legitimam vestituram habuit, et propterea inde fuit modo alienatum quod Franco episcopus prædictæ ecclesiæ suo propinquo Adalghyso illud impetraverit, ut pro illo regalia servitia et itinera faceret, quæ ille pro sua infirmitate et senectute facere non valebat. Affirmant etiam eundem Franconem aliquas villulas et quosdam vassallos casatosque, ut nominant, ex prædicto monasterio ad suum opus, dum advixit, retinere, sed illis ambobus defunctis non fuit ad præsens episcopus ejusdem sedis qui domnum imperatorem Ludovicum ex hoc interpellaret ad tempus; et sic datum est alio, et tali occasione sublatum est de præfixa sede. Sed et hoc quod isti monachi dicunt quod vestrum proprium esset, prædicti testes Aldrici episcopi per eorum auctoritates et per vestros vassallos et alios veridicos et bonos homines affirmant non esse. Dicunt etiam, si vestrum proprium esset, res ipsius monasterii secundum legem Salicam aut Ribuariam tuerentur, sicut alia loca et res quæ de vestro sunt proprio faciunt, et mancipia non partirentur, sicut de aliis locis et rebus quæ de vestro sunt proprio in illa regione est consuetudo facere; sed de istis causis in rebus sancti Carilephi sicut in propriis domni imperatoris observare apud eos est consuetudo, nihil unquam conservatum fuit; et pro istis causis affirmant et defendunt jam dicti testes sæpeditum monasterium non vestrum proprium aut alicujus esse, sed de jure Cenomanicæ matris ecclesiæ, de cujus rebus est fundatum, illud esse affirmant, quod et rationabiliter et legibus, ut nobis videtur, facere possunt. Testantur etiam supra memorati testes quod omnes episcopi qui in prædicta civitate et in jam dicta sede a tempore sancti Innocentis episcopi secundi, successoris videlicet sancti Victorii, et a tempore sancti Carilephi confessoris eximii fuerunt, prædictum monasterium subjectum habuissent, exceptis duobus, quod propter prædictum odium et pro aliqua negligentia veraciter factum esse inquisitum est. Testantur etiam quod plus ad jus et subjectio-nem prædictæ matris ecclesiæ præfatum monasterium pertineat quam ad vestrum proprium aut ad aliam aliquam causam; et hoc, si aliqui testes contra se venerint, falsos eos, qualiter præceperitis, facere posse testantur firmiterque affirmant. Supradicta vero ratione hanc justitiam diligentissime ventilatam, rei veritatem cognoscentes, pleniter et rationabiliter legis divinæ et mundanæ nos utriusque ordinis vestri fideles auctoritate instructi, et plena ratione suffulti, judicamus vosque hortamur ut ei auferatur qui vobis inobediens exstitit et ad vestrum placitum non solum semel aut bis vel ter vocatus

venire contempsit, quia de sua absentia culpabilis A et convictus esse cognoscitur, et ei vestra auctoritate nostroque iudicio reddatur præfatum monasterium qui vobis inobediens non fuit, nec ad placitum venire renuit, sed semper præsens cum suis auctoritatibus et nobilibus testibus adfuit, et hoc pleniter et legaliter approbare est paratus quod suæ sedis ecclesiæ præfatum monasterium esse debet. Et propterea præfato Aldrico episcopo firma auctoritate ad jus suæ sedis ecclesiæ præfatum monasterium cum omni integritate ut reddatur iudicamus. Quidam autem eorum dixerunt: De nobis ipsis aliter iudicare non possumus, quod si aliquis nostrum licet nemine quærente, aut aliqua causatione pulsante, vocatus ad vestrum placitum venire contempserit, ni infirmitas aut legitima somnis eum detinuerit, et si aliqua B somnis, aut infirmitas eum detinuerit, ni ipse suum advocatum aut suam excusationem rationabilem ad vos miserit, iuste et plena ratione perdere debet unusquisque nostrum quod de vestro habet. Et propterea sicut et de nobis, sic et de illo iudicamus; quia neutrum fecit, nec ipse venit, nec mandare studuit cur illud dimisit. Sed sicut isti homines qui præsentem adstant, id est Hagano et Benedictus et alii, dicunt et affirmare volunt qualitercunque vobis placuerit, sive si aliquis ex vobis aliter dixerit, singulare certamen cum eo præliari sive in iudicio, si vobis placuerit, seu cum sacramento verum facere nullam ob aliam causam præfatum Sigisnundum remansisse, neque propter infirmitatem, neque propter aliam necessitatem, nisi quod venire, ne convinceretur, noluit, quia nullam iustitiam neque aliquam C justam aut rationabilem causam prædicta quæstione se habere confidebat. Et hæc prædicti homines quotidie ante vos et ante nos et reliquos fideles vestros clamant, et approbare, sicut prædictum est, vel qualiter vos placuerit et eis præceptum fuerit volunt. Et hoc sæpissime publiciter in hoc palatio est acclamatum et perquisitum nobis et cæteris fidelibus vestris audientibus: sed nemo est qui eis contradicere aut resistere velit, sed plus dicunt omnes eos veritatem dicere, quod et verisimile nobis esse videtur. Sic vos jam quindecim dies per aliud placitum vel tertium ei concessum expectantes, neque suum advocatum aut suas auctoritates misit, neque ullam excusationem de se vel de suo contemptu facere noluit. Idcirco D de sua absentia vel contumacia jam convictum atque damnatum eum esse legibus iudicamus, ita ut nec ejus vox amplius de hac causa audiatur. Et ut hoc quod dicimus et iudicamus auctoritate canonum et legis plenius confirmemus, precamur ut nonnullæ sententiæ ad hoc pertinentes canonum et legum ante vos legere jubeatis. Et tunc publice coram omnibus recitate sunt hæ sententiæ canonum et legum.

Excerptum ex decretis papæ Bonifacii, capitulo III.

Manifestum est confiteri eum de crimine qui in-

dulto et delegato iudicio purgandi se occasione non utitur. Nihil enim interest utrum in præsentem examine omnia quæ dicta sunt de eo comprobentur, cum ipsa absentia pro confessione constet ^a.

Item ex decretis ejusdem Bonifacii papæ.

Nulli dubium est quod reus iudicium nocens subterfugit, quemadmodum ut absolvatur qui est innocens quærit. Constitetur enim de omnibus quisquis se subterfugere iudicium dilationibus putat.

Item ejusdem cujus supra.

Cavendum est ut si quis adesse neglexerit, dilationem sententiæ de absentia non lucretur; sed que male pullulasse noscuntur, radicibus evellantur et emendentur.

Ex decretis Cælestini papæ.

Non caret enim suspitione qui ad iudicium venire contempserit et purgari se distulerit, quia ipsa absentia sua est comprobatio. Insuper occurret veritas, si falsitas displicet. Merito namque causa nos respicit si silentio faveamus errori. Ergo corripiantur qui huiusmodi sunt modis omnibus, ut veritas eorum versutis non sopiatur, sed astuta eorum cavillatio aptissime et prudenter omnibus manifestetur et emendetur, atque restituatur quod hactenus occultum et neglectum fuit.

Item excerptum ex decretis papæ Innocentii b.

Veritas sæpius exagitata magis splendescit ad lucem, et pernicies revocata in iudicium gravius condemnatur. Nam fructus divinus est iustitiam sæpius recenseri, et errata corrigere, ablata restaurare. Nec otiosa ergo Dominus iudex noster in nobis esse patitur quæ exercenda, non negligenda donavit ^c.

Sequentia vero capitula ad eandem rationem pertinentia a sapientibus comitibus et scabinis dominicis sunt prolata; et per iudicium coram omnibus sunt recitata.

Hæc capitula quæ subsequuntur de lege Romana sunt assumpta.

Imperator Valentinianus inter cætera Firmino præfecto prætorio et patricio data d. Si quis pulsatus in iudicio adesse noluerit, post secundam aut tertiam conventionem sciat se contumacis sententiam subiturum, id est ut quidquid, si fuisset in iudicio addicendus erat, petenti litigatori quasi victus exsolvat. Data vii. Kal. Maii Romæ, Herculano V. C. cons.

Quinque capitula de effectu sententiarum et finibus litium Pauli sententiarum lib. v e. Quicumque tribus auctoritatibus iudicis conventus, aut trinis litteris vel tribus edictis ad iudicium fuerit provocatus, aut uno pro omnibus peremptorio, id est quod causam exstinguit, fuerit evocatus, et præsentiam suam apud eum iudicem a quo ei denuntiatum est exhibere

^a Lib. v Capitul., c. 37; lib. vii, c. 43.

^b Decreta Innoc. I, c. 35.

^c Decret. Cælestini I, c. 12.

^d Novell. unica de episc. iudicio in interpret.

^e Paul. lib. v Sent., tit. 5 in interp.

non voluerit, adversus eum quasi in contumacem A
judicari potest. Quinimo nec retractari per appella-
tionem negotia possunt, quoties in contumacem fue-
rit judicatum.

*Item Theodosius libro quarto de sententiis ex periculo
rectitatum.*

*Imperatores Gratianus, Valentinianus et Theodosius
AAA. Clearcho prefecto.* Quidquid presentibus par-
tibus in causis fuerit ordinatum, habebit plenissi-
mam firmitatem, nec poterit immutari. Data Kal.
April., Honorio VIII et Boetio cons.

*Sequitur sententia de eadem lege Romana, de libro
Pauli assumpti.*

Si enim iudicibus talia conceduntur, quanto ma-
gis regibus et imperatoribus frena et lora ampliora B
et latiora relaxantur, quoniam de crimine majestatis
gravius judicantur rei et incriminati quam alterius
alicujus generis sæcularis : quia honor capituli decus
est aliorum membrorum, et dedecus capituli ignomi-
nia est aliorum membrorum. Porro quia omnia
membra sequuntur caput, scilicet ut in compara-
tione prædecessorum nostrorum, more videlicet an-
tiquorum, loquamur, sicut ab illis non semel aut bis
vel ter sed persæpe firmatum et definitum esse le-
gimus, dehonoriatio et despectio seniorum et magi-
strorum et contumacia eorum contumelia est subdi-
torum et juniorum, et honor et exaltatio atque
benevolentia et obedienda seniorum et magistrorum
honor et exaltatio est subditorum et juniorum, quia
et illi ab istis et isti ab illis mutuo foventur et exal-
tantur, et honor regni et populorum ampliatur, et
vis atque justitia eorum crescit et populus salvatur
et exaltatur. Si quis autem contra hæc inire aut ali-
qua machinatione aliquid agere præsumserit, dam-
natus in omnibus et ab omnibus interius exteriusque
sententia ultionis feriatur, ne in posterum quisquam
talia agere præsumat, et si quis facere tentaverit,
similiter damnetur, et ultionis sententiam non ef-
fugiat.

*Item unde supra, si quis ad placitum venire
distulerit.*

Si quis subterfugiendo placitum huc illacque va-
dit, et ad placitum venire distulerit, et maxime si
vocalus a iudicibus fuerit, omnimodis providendum D
est ne querens quam justitiam pro tali occasione
perdat, sed quasi convictus ille qui ad placitum ve-
nire distulerit, item culpabilis et convictus de sua
absentia judicetur, et deinceps hoc recuperare non
valeat, sed magis metallis et aliis pœnis deputetur,
ne amplius quisquam talia agere præsumat, et ille
de sua versutia et absentia viciasse non lucretur, neque
subterfugisse gaudeat, neque suam justitiam perdat.
Data ix. Kal. Maii.

His et aliis auctoritatis sanctorum Patrum et
canonum atque legum rationabiliter instructi judica-
vimus et iterum judicamus ut Aldrico sæpedicto
episcopo jam dictæ res, qui semper pleniter instru-
ctus præsens adfuit, et nunquam ad suam justitiam

comprobendam defuit, vestra auctoritate vestroque
judicio reddantur. Et si talis firmitas ex hoc facta
sit quæ in posterum appareat, nunquam deinceps de
hoc prædicta ecclesia sibi commissa aliquid damnun
aut scandalum aut ullam causationem patiat. Et si
aliquis, quod non credimus, ex hoc deinceps aliquam
pulsationem aut causationem ei facere voluerit aut
suis successoribus, evindicare non valeat, nec ejus
vox penitus audiatur qui hoc facere tentaverit, sed
hoc iudicium quod modo agitur, ratum futuris ma-
neat temporibus, et vestra redditio firma et stabilis
permaneat. His taliter peractis, hoc divisimus. Tunc
domnus imperator coram illis reddidit Aldrico præ-
fixo episcopo per eorum iudicium plena auctoritate
monasterium Anisolæ, in quo domnus Carilephus
corpore requiescit ad jus Cenomanicæ matris eo-
clesiæ, cui præfatus episcopus præerat, futuris tem-
poribus possidendum, et missos ei dedit qui ei inde
plenam vestituram facerent, Fulconem, scilicet, co-
mitterem palatii, et Arduinum et Gaufridum comites,
et Folcradum vassum dominicum, qui postea, sicut
domnus imperator eis jussit, plenam et legalem ve-
stituram per cloccas et ostia senioris ipsius mona-
sterii ecclesiæ, in qua etiam sanctus Carilephus
corporaliter requiescit, et per portas ipsius mona-
sterii jam dicto Aldrico episcopo multis coram testi-
bus in ipso monasterio solemniter fecerunt. Hoc au-
tem factum est anno incarnationis Dominicæ 838,
indictione ii, et anno imperii præfati domni Ludo-
vici piissimi imperatoris xxv, anno vero ordinationis
sæpedicti Aldrici episcopi sexto. Pridie quoque Ka-
lendarum Maiarum Aquisgrani palatio prædictum
iudicium est actum, et in ipsa die ipsa ratio a præ-
fixo imperatore legibus est adimpleta et plena ra-
tione peracta. Propterea ergo hoc memoriale con-
scribere libuit ut si aliqua altercatio deinceps exorta
fuerit qualiter hæc res acta sit, per hoc memoriale
declaratum appareat : ut si aliquis ex hoc aliquam
querelam facere tentaverit, evindicare minime va-
leat. Actum atque conscriptum est hoc memoriale
Aquisgrani palatio Kal. Maii in sacrario sanctæ Ma-
riæ, regnante Domino nostro Jesu Christo in perpetuum.
Hæc vero chartæ et hæc præcepta publicè re-
lecta et recitata sunt ante domnum imperatorem et
Drogonem ejus fratrem et archicapellanus, sive
etiam ante suos missos quos domnus imperator ad
hanc causam audiendam et discernendam constituit,
seu ante conscriptos episcopos, comites et mini-
istros ac iudices, quando hoc iudicium in præ-
scripto palatio iudicatum est, et quando præfatum
monasterium ad jus præfixæ Cenomanicæ matris Ec-
clesiæ est legibus redditum et supradicto prætextu
evindicatum ; id est :

I. Traditio sancti Carilephi quam fecit sancto In-
nocenti episcopo per licentiam et consensum Childe-
berti regis.

II. Charta commendationis qualiter se domnus Ca-
rilephus per licentiam sui abbatis, exhortante domno
Avito, una cum suis monachis subdidit ecclesiæ

civitatis, et in manus sancti Innocentis episcopi duabus vicibus se tradidit.

III. Precaria quam sanctus Carilephus accepit a sancto Innocente de eadem re.

IV. Præceptum Childeberty regis quod iussit facere super traditionem sancti Carilephi et super precariam quam ipse sanctus Carilephus accepit a sancto Innocente.

V. Charta donationis de rebus et villulis, et auro et argento et vestimentis tam ecclesiasticis quam et aliis, sive libris et crucibus et capsis vel reliquiis sanctorum multorum quæ dominus Innocens in adiutorium ad monasterium Anisolæ construendum et ornandum domno Carilepho et suis monachulis per scripturam tradidit.

VI. Charta de conventionibus sancti Innocentis et sancti Carilephi miræ magnitudinis conscripta, et a quindecim episcopis firmata, ut eorum conventiones nullo modo irritæ fierent, sed per omnia stabiles permanerent.

VII. Precaria quam sanctus Domnolus episcopus abbati suo Gallo fecit de monasterio sancti Carilephi.

VIII. Præceptum quod Chilpericus rex sancto Domnolo episcopo fecit et suo abbati Gallo de monasterio Anisolæ.

IX. Præceptum emunitatis quod fecit Chilpericus rex sancto Domnolo episcopo de monasterio Anisolæ et de omnibus villulis et rebus ad eum pertinentibus.

X. Precaria quam Haduindus episcopus de monasterio sancti Carilephi Sigranno abbati fecit.

XI. Præceptum quod rex Chlotarius Haduindo episcopo et Sigranno abbati de monasterio Anisola fecit.

XII. Præceptum emunitatis quod fecit Chlotarius rex Haduindo episcopo de monasterio Anisola et de omnibus villulis et rebus ad illud pertinentibus.

XIII. Precaria quam dominus Berarius episcopus de monasterio sancti Carilephi Ibboleno abbati fecit.

XIV. Præceptum Dagoberty regis super precariam Ibboleni abbatis quam a domno Berario episcopo de monasterio Anisola accepit.

XV. Præceptum emunitatis quod fecit Dagobertus rex domno Berario, episcopo de monasterio Anisola et de omnibus villulis et rebus ad illud pertinentibus.

XVI. Precaria quam Gauziolenus episcopus de monasterio sancti Carilephi Didoni abbati fecit.

XVII. Præceptum Chilperici regis quod fecit Gauzioleno episcopo et Sicbaldo abbati super precariam eorum de monasterio Anisola.

XVIII. Præceptum Chilperici regis sub emunitatione Cenomanicæ sedis. Ecclesiæ factum Gauzioleno episcopo. Simul et confirmatio in hoc ipso præcepto continetur quam fecit super precariam

A prædictus rex Gauzioleno memorato episcopo et Didoni abbati suo.

XIX. Præceptum emunitatis quod fecit Theodoricus rex Berario episcopo de cellulis et villulis sui episcopii et nominatim de monasterio Anisola.

XX. Præceptum emunitatis quod fecit Dagobertus rex episcopo Herlemundo de cellulis et villulis de suo episcopatu; ubi et monasteriolum Anisola commemorat, et suæ sedis ecclesiæ esse affirmat.

XXI. Monumentum de vita sancti Innocentis episcopi.

XXII. Exemplar de vita et actibus sancti Turibi episcopi.

XXIII. Præceptum quod fecit dominus Carolus Franconi episcopo quando ei monasterium Anisola per iudicium et plenam auctoritatem reddidit et suæ sedis ecclesiæ confirmavit, sicut in eo continetur insertum.

XXIV. Præceptum quod fecit dominus Ludovicus imperator Franconi episcopo de mancipiis sancte Mariæ et sancti Carilephi, in quo continetur monasterium Anisolæ subjectum esse debere Cenomanicæ matri Ecclesiæ.

XXV. Præceptum quod fecit dominus Carolus Franconi episcopo quando ei concessit ut hostes et itinera mala faceret, sed Adalghisus suus propinquus omnia regalia servitia pro eo faceret, et per licentiam Franconis aliquam partem abbatiæ sancti Carilephi teneret, et post obitum Adalghisi ad jus et regimen Cenomanicæ matris ecclesiæ absque ulla contradictione revertetur, sicut in eo continetur insertum.

Huic iudicio et redditioni interfluere subter inserti viri: Judith Imperatrix, Carolus gloriosissimus rex, Drogo archiepiscopus atque archicapellanus, Autcarius archiepiscopus, Hadalboldus archiepiscopus, Amaluvinus archiepiscopus, Aiulphus archiepiscopus, Ratahdus episcopus, Ecardus episcopus, Erardus episcopus, Ebruinus episcopus, Wiliricus episcopus, Albericus episcopus, Ghefridus episcopus, item Albericus episcopus, Simeon episcopus, Ercanradus episcopus, Ionas episcopus, Vuiladus episcopus, Ansigaudus episcopus, Adalardus comes, Radulfus comes, Bonefacius comes, Adalbertus comes, D Vuarinus comes, Herbertus comes, Audulfus comes, Stephanus comes, Rainaldus comes, Cislebertus comes, Landricus comes, Gerardus comes, Abbo comes, Teoto comes, Poppo comes, Erminus comes, Anfredus comes, Adalgarius comes, Gebuinus comes, Tetghildus comes, Troandus comes, Ardoinus comes, Rumaldus comes, Herloinus comes, Hungarius comes, Theodoricus comes, Ricboto abbas, Ludovicus abbas, Stolido abbas, Hilduinus abbas, Burchardus abbas, Lantramnus abbas, Godolricus abbas, Daniel abbas, Georgius abbas, Elmeradus abbas, Vuaringaricus abbas, Aldricus abbas, Eribertus abbas, Tethaldus abbas, Marcoardus abbas, Humbertus abbas, Eginardus abbas, Fulco vassus dominicus et comes

palatii, Ragenarius vassus dominicus et comes palatii, Teutfridus vassus dominicus, Adalelmus vassus dominicus, Henricus vassus dominicus, Engiscardus vassus dominicus, Diso vassus dominicus, Franco vassus dominicus, Teoto vassus dominicus, Folcradus vassus dominicus, Bernuinus vassus dominicus, Evrardus vassus dominicus, Salaman vassus dominicus, Egibertus vassus dominicus, Vuinitmarus vassus dominicus, Vuitbaldus vassus dominicus, Radulphus vassus dominicus, Gunzo vassus dominicus, Odorricus vassus dominicus, Cadilo vassus dominicus, Letricus vassus dominicus, Nantarius vassus dominicus, Robertus vassus dominicus, Isaac vassus dominicus, Hugo vassus dominicus, Dagobertus vassus dominicus, Ebruinus vassus dominicus, et reliqui innumerabiles quorum nomina propter prolixitatem hic non inseruimus.

XLIV.

Exemplar epistolæ quam dominus imperator Ludovicus Ionæ urbis Aurelianensis episcopo et Henrico abbati fecit de causa Aldrici Cenomanicæ urbis episcopi suorumque monachorum de monasterio sancti Carilephi, quando illud ei dominus imperator plena ratione ecclesiæque sibi commissæ reddit, et propterea quidam monachi inconsulte contra omnem auctoritatem canonicam et regularem ex eo sunt egressi, et res ecclesiasticas non paucas sive sacrata vasa aurea et argentea furtim inde exportaverunt.

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus, divina repropitiante clementia, imperator Augustus, Jonæ venerabili episcopo salutem.

Notum tibi esse volumus quia peruentum est ad nos quod monachi ex monasterio sancti Carilephi in egressu præsumptivo idem monasterium expoliassent ornamentis ecclesiasticis tam in thesauro quamque in vasis seu vestimentis, nec non et libris. Quapropter tibi præcipimus et Henrico abbati ut vos omni diligentia illud inquiratis, et cum omni integritate res ecclesiasticas eidem ecclesiæ restituere faciatis. Vale, ex hoc habeto studium sicut de te bene confidimus, et sicut in hoc nostram cognoscis voluntatem.

XLV.

Item exemplar alterius epistolæ domni Ludovici imperatoris de prædicta re, ad quos supra.

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, Ludovicus, divina repropitiante clementia, imperator Augustus, Jonæ venerabili episcopo salutem

Notum tibi esse volumus quia peruentum est ad nos quod monachi ex monasterio sancti Carilephi egressi sunt de proprio monasterio, aliena loca quærentes, immemores propriæ promissionis eorum, in qua promiserunt obedientiam et stabilitatem propriæ promissionis loci, atque renuntiaverunt propriis voluntatibus secundum regulam sancti Benedicti, oblitæ etiam sententiam evangelicam, in qua Dominicum exemplar audivimus: *Non veni, inquit, facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me (Joan. vi. 38);*

A oblique apostolicæ sententiæ ita dicentis: *Subjecti estote omni creaturæ, sive regi quasi præcellentii, sive ducibus tanquam ab eo missis (I Petr. ii, 13).* Et hoc non ob aliud fecerunt nisi quod abbas eorum nobis inobediens apparuit, et nos eidem abbati idem monasterium tulimus, et illud Aldrico episcopo ecclesiæque sibi commissæ legaliter, sicut a suis prædecessoribus possessum et constructum fuit, reddidimus, sicut lator ejus epistolæ tibi dicere poterit, quia prolixum est nobis in hac epistola omnia inserere qualiter actum et definitum rationabiliter fuit, et quia in nullo sentimus contrarium esse auctoritati canonum monachos subjectos episcopis fieri debere. Quapropter volumus ut missus noster sis una cum Henrico abbate, et eosdem monachos plena auctoritate canonum et regulari atque nostra ad proprium monasterium redire compellatis. Si vero quispiam eorum vos non obaudierit, volumus ut compellatis eum venire ad nostram præsentiam in proximo placito quod habituri sumus, Domino annuente, apud Carisiacum. Bene vale, et ora pro nobis Dominum.

XLVI.

Notitia de monasterio sancti Carilephi in generali synodo in Carisiaco palatio regio, facta ab Aldrico episcopo per judicium episcoporum accepta, sicut in ea continetur insertum.

(Vide ubi supra, col. 1290.)

XLVII.

De responsione Ludovici imperatoris et judicio optimatum suorum contra præcepta quæ monachi de monasterio Anisolæ attulerunt coram eo, quando contra Aldricum episcopum de prædicto monasterio in rationes venerunt.

Quando Aquisgrani palatio anno imperii domni Ludovici piissimi Augusti xxv, coram eo et principibus suis tam ecclesiasticis quam et sæcularibus in generali conventu querela de monasterio Anisolæ et rebus suis inter Aldricum Cenomanicæ urbis episcopum et Sigemundum ejusdem monasterii abbatem agebatur et diligentius scrutabatur, atque jam dictus pontifex inter reliqua instrumenta chartarum et præcepta regalia unum præceptum quod dominus Carolus facere jussit, sua videlicet propria manu roboratum et annulo suo subter sigillatum, per quod ipse jam dictum monasterium Franconi episcopo ecclesiæque sibi commissæ reddidit, et monachi prædicti Sigemundi quoddam præceptum de electione eorum, ut de semetipsis haberent licentiam eligendi abbatem, quod dicebant jussu domni Ludovici piissimi imperatoris esse conscriptum. Ad quod respondit dominus imperator: Si ego hoc præceptum fieri jussi, nesciebam quod prædictum monasterium de episcopo Cenomanico esset, et ignora-bam quod pater meus illud ibi per suum præceptum redderet. Sed quia vos et pares vestri hoc mihi celastis, et per fraudem et malum ingenium facere suasistis, idcirco ipsum præceptum, quod mihi præcipere fieri dicitis, vestro mendacio infirmatur, quia causa ubi fraus intercedit non valet, sed magis ro-

proba efficitur. Et ideo vestrum præceptum stare A non poterit, quia vestro mendacio et vestra fraude funditus destruitur. Si enim nos unam vobis tantum electionem concessimus, ipsam cito finitam esse cognoscimus, quia Sigemundus, quem vobis abbatem elegistis, memoratum monasterium sua culpa perdidit, quia nobis inobediens et infidelis exstitit. Hæc taliter prædictus dominus imperator agens interrogavit cunctos circumstantes quid super hac re eis rectius videbatur. Qui respondentes dixerunt tam episcopi quam abbates, sive comites, et reliqui omnes : Hæc posteriora præcepta, quæ isti monachi afferunt, non possunt destruere anteriora quæ Aldricus episcopus et ecclesia sibi commissa habet; sed anterioribus cedendum est, et posteriora, quæ fraude et malo ingenio impetrata fuerunt, infirmantur et stare non possunt, quia actio qua in quibuscunque negotiis fraus intercesserit non valebit. Et ut ratione et lege firmentur ea quæ testamur, aliqua ex authenticis nostris vobis testimonia indicantes proferimus. Constitutum est a sanctis patribus et bonis imperatoribus et lege decretum ut quidquid falsa petitio a principe obtinuerit, quia fraus intervenit, non valebit. Item alibi : « Quæcunque contra jus conscripta fuerint non valebunt, quocunque modo fuerint impetrata. » Item alibi : « Qui falsa principum præcepta detulerint, puniantur. » Item alibi : « Dolus malus est cum aliter agitur, aliud simulatur. » Item alibi : « Qui dolum vel metum adhibuit ut res ad alium transiret, de doli actione tenebitur. » Item alibi : « Dolus malus est si per falsitatem voluerit quis prius definita convellere. » Item alibi : « Redintegrandum est a præsentibus iudicibus et in ejus unde abcessit potestate revocandum quod quacunque conditione temporis, aut dolo, aut captivitate, aut virtute majorum timore faciente deperierit. » Item alibi : « Quidquid vera seu falsa petitio a principe obtinuerit, quia fraus intercessit, non valebit ». Magna fraus fuit, quoniam monachi prædicti memoratum monasterium de jure Cenomanicæ sedis ecclesiæ esse sciebant, quia non sunt adhuc triginta anni quod a pontificibus memoratæ sedis possessum est; et hæc celantes, vobisque mentientes, præcepta sibi sine consensu prædictæ sedis pontificis, cui juste debetur, facere suadebant. Et hoc justum esset, ut si aliquis laicorum hoc fecisset, ut magnum detrimentum sustineret; sed et pro certo judicaretur illi ut capitali sententia puniretur. Sed quia non laici, sed jam dicti monachi, hoc fecerunt, dignum est ut ita coerceantur ne alii monachi deinceps talia agere præsumant. Propterea nonnulli præfati monasterii monachi cum Sigemundo prædicto eorum abbate exsilio damnati sunt. Et sic confirmatum est sæpeditum monasterium Aldrico episcopo et ejus episcopio, sicut in ejus notum est præceptis et aliis monumentis chartarum continetur insertum.

* Ex Pauli Hb. I Sent., tit. 9, et lib. 1 Cod. Theod. de dolo malo in interpr.

XLVIII.

Memoriale qualiter Anisolæ monasterium a jure Cenomanicæ matris ecclesiæ post obitum Ludovici piissimi imperatoris alienatum est.

Si quis nosse desiderat qualiter monasterium Anisolæ una cum rebus suis de jure Cenomanicæ matris ecclesiæ post obitum Ludovici secundi Francorum imperatoris elapsum est, in hoc memoriale breviter comprehensum aliquid invenire poterit. Defuncto præscripto domno Ludovico piissimo Augusto anno incarnationis Dominicæ octingentesimo et quadragésimo, magna seditio orta est in imperio suo. Inter cætera autem mala surrexit quædam tyrannica potestas in pago Cenomanico qua resistere nitebatur Carolo filio ejus, cui prædictus imperator inter cæteras regiones Neustriam dederat, et suos fideles valde infestabat. Præfata ergo tyrannica potestate se conjunxit Sigemundus, qui dudum de præfata Anisolæ monasterio abbas fuerat, et Aldricus ecclesiæ Cenomanicæ episcopus, qui illud monasterium una cum rebus suis tunc tenuerat, fideliter Carolo seniori suo adhærebat, et licet memorata tyrannica potestas eum ad se sæpissime vocaret, et firmitatem ei facere vellent qui eam exercebant qualiter ipse quæreret ut diebus vitæ illorum suos honores non perderet nec imminutos haberet, sed majores et qualescunque in illa regione peteret adipisceretur, si se illis conjungeret. Sed ille propter hæc omnia proposito a prædicto seniori suo se non substraxit; sed involvse fidelis et pro viribus adiutor illi exstitit, et propter illum omnia sua dimisit, et eum secutus est per omnia. Cessante vero jam dicta seditione, cepit Carolus rex prædictus consilium ut memoratos tyrannos aut a jam dictis finibus ejiceret, aut eos sibi fideles faceret : ad quos misit optimates suos, vocans eos ad se. Quibus responderunt : Nec ad illum veniemus, nec illi fideles erimus, nisi nobis convictis concedat omnibus vitam et membra et tales honores quales modo tenemus, quocunque modo eos habeamus, inter quos præfatum Sigemundum et monasterium Anisolæ cum rebus suis comprehenderit. Videns dominus Carolus præfatus rex, propter alias seditiones quæ undique grassabantur, sine magno discrimine aliter tunc non posse fieri, consensit petitionibus eorum, et inter reliquos Sigemundo concessit memoratum monasterium habere, et prædicto Aldrico et suæ sedis ecclesiæ firmiter promisit illud cito redditurum : et tali occasione memoratum monasterium alienatum est tunc a jure Cenomanicæ matris ecclesiæ, non legibus evindicatum, sed tyrannice alienatum.

XLIX.

Vertente autem tempore, et prædicto Sigemundo ad memoratum regem, domnum videlicet Carolum filium Ludovici imperatoris, minime veniente, et facto maximo prælio in pago Altisidionense inter Carolum et Lotharium, in quo a Domino Deo et Salvatore nostro data est jam dicto Carolo victoria,

et eo per partes Cenomanicas remeante, nec tunc memorato Sigemundo ad eum veniente, redditur Kal. Augusti in villa cujus vocabulum est Bona super fluvium Liz, in pago Cenomanico, a præscripto domno Carolo legibus præfato Aldrico episcopo per iudicium multorum nobilium et sapientium virorum prædictum Anisolæ monasterium cum omnibus ad se pertinentibus; eique ibi missi boni et strenui dati sunt qui eum et Cenomanicam matrem sibi commissam ecclesiam legibus revestirent, et plenam ei atque legalem vestituram ex eo futuris temporibus legaliter tenendam facerent. Quod et supra dicto prætextu tertio die Nonas jam dicti mensis factum esse liquet. Et sic falsitas subditur veritati, atque injuste alienata juste restituuntur; quæ et hactenus a præfato episcopo et a suæ sedis ecclesiæ ministris legibus possidentur, et canonice atque regulariter gubernantur.

L.

Exemplar epistolæ formate quam Drogo archicapellanus et urbis Mediomatricæ archiepiscopus Landramno Turonicæ urbis archiepiscopo canonice misit, ut Aldricum prædictæ urbis Mediomatricæ cardinalem presbyterum atque ejusdem urbis primicerium suo permissu et jussu domni Ludovici piissimi imperatoris episcopum Cenomanicæ matris ecclesiæ ordinaret, sicut in ea habetur insertum. Talis enim est prologus prædictæ epistolæ venerabilis Landramno archiepiscopo.

Venerabili in Christo fratri et coepiscopo Landramno archiepiscopo Drogo in Domino salutem. Auditum comperi quod domnus imperator concessisset Aldrico presbytero consecrationis nostræ, qui etiam et noster tonsus doctus et clericus fuit, episcopium Cenomanicæ urbis. Sed ille postea ad nos mittens petiit, sicut debuit, ut ei et ordinatoribus suis tibi atque suffraganeis tuis ad episcopatus culmen ordinandi assensum præbuissem et licentiam tribuissem. Cujus petitioni ita consensi, ut si ipsum per Dei voluntatem et domni imperatoris dignum et utilem sanctæ Dei Ecclesiæ ad hoc officium inveneris et ita decreveris, quia ipse apud nos probos mores ostendit, licentiam a nobis concessantibus id perficiendi atque ipsum consecrandi habere cognoscas. Oro te valere et omnes fratres, atque memor sis mei in sacris orationibus charitatis tuæ.

LI

Exemplar formate epistolæ quam Drogo archicapellanus et Mediomatricæ urbis archiepiscopus Aldrico prædictæ Mediomatricæ urbis cardinali presbytero atque ejusdem urbis primicerio canonice misit, ut suo consensu et domni Ludovici piissimi imperatoris jussu Cenomanicæ matris ecclesiæ a suo archiepiscopo et reliquis comprovincialibus episcopis ordinaretur, ideo quia populus eum sibi ordinari episcopum petierat, et ad eum epistolam pro hoc direxerat, ut suo adminiculo et permissu antedictus Aldricus eorum atque jam dictæ Ecclesiæ episcopus ordinaretur, canonice eis direxit epistolam hunc modum continentem.

Dilecto filio Aldrico vocato episcopo Drogo indignus archiepiscopus in Christo sempiternam salutem. Cognoscat dilectio tua mihi placere ea quæ

tibi divina largitio honoris conferre per imperialem administracionem dignata est. Sed dilectio tua, ut debuit, ad me misit ut tibi epistolam misissem ad metropolitanum tuum conscriptam ut ei licentiam tribuissem te ordinandi. Nunc vero, quanquam decentius atque honestius fuisset mihi et tibi ut scripto a te directo iterum scriptis respondissem, tamen non forte occasio per me differentem donum tibi divinitus, ut credo, concessum aliquod tibi inferret impedimentum, charitate fretus feci ut petisti. Unde duas tibi misi epistolas; quarum una ad metropolitanum tuum est conscripta juxta petitionem tuam, ei retribuendo licentiam; altera vero ad te, ut et tu cognoscas licentiam a nobis tibi attributam et nos potius in augmento honoris tui gaudere quam nullo modo injuriam tibi aliquam inferre voluisse. Vale semper in Domino, et confortare, memor semper nostri, et fidem quam semper erga nos jure servasti inconvulsam deinceps per charitatem tuam esse rogamus. Iterumque vale.

LII.

Summa de polecticis vel plenaris fratrum Cenomanica in urbe Deo servientium, de rebus quas Franco senior et Aldricus eorum episcopi eis dederunt et testamentis atque præceptis regalibus confirmaverunt.

Debent homines fratrum in summa de umericia vini modios duos et quadringentos, de pastione vini modios ducentos unum et septuagintos, de hostiense argenti solidos centum quadraginta et novem. Et debentur septem multones de pasuario, cum lana sex et septuaginta, sogales duo et quadraginta. Et debentur duo, et de laudatico solidi quinque. Et debentur decem de carnatico, arietes quinque et quinquaginta sine lana, de lignario solidi sex et viginti, et debentur novem de sensu, sol. unus et centum de inferenda et de postiuerno, sive de sensatico sol. centum et octoginta; et debentur inde de pastione inter frumentum et sigale modii quatuor et triginta, et sextaria novem sufuso, de avena modii quadringenti quatuor et quadraginta; axilios ad alvimannum quatuor et quinquaginta, et omni anno scudulas mille cum quadringentis et quadraginta.

LIII.

D De ejectione Aldrici Cenomanicæ urbis episcopi, et de invasione atque vastatione Cenomanicæ matris ecclesie una cum rerum.

Decedente domno Ludovico Francorum imperatore secundo, filio videlicet Caroli Magni imperatoris, anno incarnationis Dominicæ octingentesimo et quadragesimo, Indictione tertia, anno siquidem imperii sui vigesimo et septimo, surrexit quædam tyrannica pravitas, inter cætera mala, inter Ligerim et Sequanam, et maxime in pago Cenomanico, in quo Aldricus tunc octavum annum in episcopatus dignitate fulgebat. Et licet prædictus imperator inter tres filios suos regna sua divideret, id est inter Lotharium et Ludovicum atque Carolum, Lotharium in media Francia, Ludovicum vero in Hostria

[Austria], et Carolum in Neustria et Aquitania collocaret, cætera vero regna et ducatus inter eos, sicut in annalibus eorum continetur, divisa consensu principum suorum partivit. Præfatum autem pontificem memorato Carolo filio suo minori per manus commendavit. Cui jam dictus pontifex Aldricus fidem servans debitam, ab infidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et suis a præfata tyrannica potestate in supra dicto anno a præscripto episcopo et a sua sede ejectus est; et propterea multa quæ in ecclesiasticis et aliis rebus pro amore Dei facere cœperat, imperfecta remanserunt. Nam pene prædictum episcopium tunc vastatum est et quasi ad nihilum reductum. Habebat enim cœptum claustrum canonicorum et matrem ecclesiam in media civitate a fundamento una cum suis porticibus et paradisi inchoatum, et maximam partem ex ea factam, similiter et ædificia monasteriorum quinque, una cum claustris et cæteris eorum. Habebat quoque ad utilitatem ejusdem ecclesiæ fulciendam et ad pauperes recreandos congregatos greges jumentorum una cum amissariis amplius quam octoginta, vaccarum et ovium atque caprarum sive porcorum amplius quam ducenta, annonam et fenum ac vinum tam ad opus congregationum hospitumque ac pauperum quam et ad sibi ecclesiæque sibi commissæ serviendum opus sufficienter. Sed quid amplius dicam? Ita habebat fundatum tam in ecclesiasticis quam et in aliis rebus prædictum episcopium et res sibi commissas qualiter non fuerunt a diebus antiquis, vel a tempore quo alicujus. . . . hominis memoria retinetur. Sed hæc et reliqua bona innumerabilia a prædictis tyrannis, sive hospitalia septem quæ ad pauperes et hospites recipiendos et recreandos fecerant, funditus vastata et diruta sunt. Propter has vero insidias et alias multas hæc et alia bona innumerabilia quæ facere voluit et cœpit in suo episcopo non apparent, quæ a Domino illis requirantur a quibus hæc subversa et vastata atque prohibita sunt, et non ab illo, qui hæc agere et adimplere voluit et prohibitus atque dejectus dimisit. Præscripti ergo tyranni de genere Herivei et Vidonis superiorum tyrannorum remanserunt.

LIV.

Synodus habita ab Aldrico in urbe Cenomanica.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Aldricus indignus Cenomanicæ matris ecclesiæ episcopus omnibus nostræ curæ commissis sacris ordinibus et cunctis fidelibus salutem et gloriam sempiternam. Cum in Dei nomine anno incarnationis Dominicæ octingentesimo quadragésimo, Indictione tertia, et anno imperii domni Ludovici piissimi imperatoris vigesimo et septimo, anno vero octavo ordinationis prædicti Aldrici episcopi, quarto videlicet Iduum Maiarum die, synodum omnium sacerdotum ac levitarum seu reliquorum servorum Dei Cenomanica urbe prædictus pontifex coadunaret, post allocutionem et admonitionem sive inquisitionem eorum,

A cœpit jam dictus Aldricus episcopus una cum eis, illisque deprecantibus, tractare quid officii unusquisque pro suis confratribus tam pro vivis quam et pro solutis debitæ mortis diligenter ageret, et quid pro præfixo pontifice et grege utriusque ordinis sibi commisso fideliter adimpleret. Qua de re hoc instinctu divino pariter considerantes tractavimus, simulque inter nos bono animo et pura voluntate decrevimus, ut dum (advixerit) unusquisque nostri ordinis sacerdos pro præscripto domno Aldrico episcopo et pro populo sibi commisso in quarta feria una cum litanis et oblationibus missam decantet, similiter et sexta feria faciat; et qui hoc facere non poterit, quinquaginta psalmos decantet, orantes et supplicantes Dominum cælestis janua ei pateat, et locus sanctorum consortii nobis deprecantibus detur. Amen. Similiter et præfatus pontifex pro nobis omnibus aut per se aut per aliquem a se commissum est pollicitus agere. Insuper hæc tractantes in prescripto Iduum Maiarum die et in jam dicta synodo inter nos decrevimus ut unusquisque nostrum, dum advixerit, pro suis confratribus in anno duodecim cantet missas cum oblationibus et reliquis orationibus, et quodocumque nostrum unusquisque (decesserit), decanus nomina de suis junioribus conscripta in nostra, per singula tempora, synodo deferat, et unusquisque nostrum pro illis missas compleat duodecim cum oblationibus et reliquis orationibus et vigiliam cum novem psalmis et totidem lectionibus et responsoriis, una cum matutinalem synaxim fideliter pro defunctis fratribus peragat, et sic hoc faciat sicut vult pro se fieri quando hoc idem ei advenerit, et sicut ante tribunal districti judicis rationem ex hoc reddere voluerit quod hic eorum Deo, et coram nostro pontifice et coram nobis omnibus se facere sponte promisit. Tribuat Dominus omnipotens ut sic inde faciamus ut non damnationem, sed plenam retributionem ex his a Domino Deo nostro percipere valeamus, et vitam habere sempiternam valeamus, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et gloriatur Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

LV.

Hæc est missa quæ pro domno episcopo et pro omnibus sibi commissis in unaquaque hebdomada, id est quarta et sexta feria, una cum litanis adimpleri debetur; et post istam subsequitur illa quam pro nobis in invicem canere debemus; et post illam subsequitur illa quam pro fratribus nostris defunctis cantare debemus.

Missæ quotidiana. ̄. Intret oratio mea.

Sanctæ Dei genitricis Mariæ ac beatorum apostolorum sive martyrum tuorum Gervasii et Protasii atque sancti Stephani simulque reliquorum martv-

rum et confessorum virginumque atque omnium sanctorum tuorum assiduis intercessionibus quæsumus, Salvator mundi, pontificem nostrum Aldricum misericorditer protege, pariterque ei familiaritate atque consanguinitate conjunctos, et omnes sibi commissos utriusque ordinis viros et feminas ab omni pravitate defende, et secundum tuam voluntatem eis vivere tribue, omnemque populum Christianum misericorditer custodi, et animabus famulorum famularumque tuarum omnium sibi commissorum et commissarum atque cunctorum cunctarumque in Christo quiescentium requiem tribue benignus sempiternam, et sanctorum tuorum cœtibus consociare digneris propitius. Per Christum, etc. *Epistola ad Colossenses*. Fratres, non cessamus pro vobis orantes et postulantes. *ñ*. Domine, exaudi, *ŷ*. Ne avertas. *Evangelium secundum Joannem*. In illo tempore, sublevatis Jesus oculis in cœlum dixit: Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante mundi constitutionem. Pater juste, mundus te non cognovit. Ego autem novi te, et hi cognoverunt, quia tu me misisti et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me in ipsis sit, et ego in ipsis. *Offert*. Exaudi, Deus. *Secreta*. Oblationis hujus, Domine, placare muneribus, et intercedentibus omnibus sanctis tuis protege pontificem nostrum Aldricum et omnes sibi commissos commissasque atque omnem populum Christianum a cunctis defende periculis, et animabus famulorum famularumque tuarum omnium sibi commissorum commissarumque atque cunctorum cunctarumque in Christo quiescentium per hæc sancta sacrificia remissionem omnium tribue peccatorum, et vitam habere concede sempiternam. *Præfatio*. Vere dignum, etc., et tuam clementiam profusis precibus implorare, intercedente beata et gloriosa semper virgine Dei genitrice Maria, sanctisque martyribus tuis Gervasio et Protasio, sive sancto Stephano et omnibus sanctis tuis, cunctorum peccatorum veniam pontifex noster Aldricus consequi mereatur, et eos easque quos et quas ei cura regiminis consociasti ac familiaritate et consanguinitate junxisti, et omnem populum Christianum angelorum omnium sanctorum tuorum præsiidiis tuere, et animas famulorum famularumque tuarum omnium sibi commissorum et commissarum atque cunctorum cunctarumque in Christo quiescentium, ut in pacis ac lucis regione constituas deprecamur. Per Christum Dominum nostrum. *Infra actionem*. Hanc igitur oblationem quam tibi pro pontifice nostro Aldrico atque grege sibi commissis et propinquitate ac familiaritate junctis ei atque pro salute cuncti populi Christiani suppliciter immolamus, quæsumus, Domine, ut benignus accipias, et tua pietate concedas, ut et illis proficiat ad salutem hujus pietatis affectus, et animabus famulorum famularumque tuarum omnium sibi commissorum et commissarum atque cunctorum cunctarumque

A que in Christo quiescentium impetret beatitudinem sempiternam, diesque nostros. *Ad communionem*. Amen dico vobis. *Ad complendum*. Purificet, quæsumus, Salvator mundi, pontificem nostrum Aldricum divini sacramenti libatio, et gloriosa sanctæ Dei genitricis Mariæ atque omnium sanctorum oratio, et gregi sibi commissis ac familiaritate et consanguinitate junctis ei et omni populo Christiano misericordiam tuam ubique prætende, et animabus famulorum famularumque tuarum omnium sibi commissorum et commissarum atque cunctorum cunctarumque in Christo quiescentium remissionem omnium tribue peccatorum et vitam habere concede sempiternam. Per, etc. *Alia*. Omnipotens sempiternus Deus, sanctæ Dei genitricis Mariæ et omnium sanctorum tuorum pia et assidua intercessione pontificem nostrum Aldricum ubique misericorditer protege et ab omnibus adversitatibus corporis et animæ tuæ potentia defende, commissumque sibi gregem cunctum ad regendum custodi, et omnem populum Christianum conserva, atque illi et omnibus in Christo quiescentibus requiem tribue sempiternam. Per, etc.

Item alia missa quam mutuo prædicti sacerdotes inter se cantare debent

Deus, qui charitatis dona per gratiam sancti Spiritus tuorum cordibus fidelium infudisti, da famulis et famulabus tuis diversorum cœnobiorum et titulorum atque locorum, tam sacerdotum et levitarum quam et reliquorum fidelium tuorum quorum quarumque memoriam agimus, et quorum quarumque his in titulis scripta continentur vocabula, fratribus ac sororibus et familiaribus nostris salutem mentis et corporis, ut te tota virtute diligant, et quæ tibi placita sunt tota dilectione perficiant. Per Dominum. *Lectio Jeremiæ prophetæ*. Si iniquitates nostræ contenderint contra nos, Domine, libera nos, quæsumus, fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt adversiones nostræ, Tibi peccavimus, expectatio Israel es, Salvator noster, in tempore tribulationis. Tu autem in nobis es, Domine, et nomen sanctum tuum super nos invocatum est. Ne derelinquas nos, Domine Deus noster. *Secundum Matthæum*. In illo tempore, dixit Jesus discipulis suis: Petite et dabitur vobis, quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, etc. *Secreta*. Munera, quæsumus, Domine, quæ pro nostra et omnium, quorum quarumque memoriam recolimus, et quorum quarumque his in diptychis nomina continentur inserta, redemptione oculis tuis tuæ offerimus majestati placatus suscipe, et ad perpetuam nobis omnibus tribue pervenire salutem, per.

Omnipotens æternus Deus, imploramus tuæ majestatem misericordiæ, ut nobis et omnibus quorum quarumque recolimus memoriam, et quorum quarumque nomina his in diptychis continentur inserta veniam largiri digneris peccatorum, ut ab omnibus inimici vinculis liberati, tuis toto corde inhæreamus

mandatis, et te solum semper tota virtute diligamus, et ad tuæ quandoque beatitudinis visionem pervenire mereamur. Per Christum.

Hanc igitur oblationem, Domine, quam tibi pro peccatis atque offensionibus nostris, et omnium quorum quarumque agimus memoriam, et quorum quarumque hic continentur inserta vocabula, offerimus, ut cunctorum delictorum remissionem consequi mereamur, quæsumus.

Divina libantes mysteria, quæsumus, Domine, ut hæc salutaria sacramenta illis proficiant ad prosperitatem et pacem pro quorum quarumque dilectione hæc tuæ obtulimus majestati. Per Christum.

Alia.

Da famulis et famulabus tuis, quæsumus, Domine, omnibus quorum quarumque memoriam agimus et quorum quarumque nomina his in diptychis continentur conscripta, seu etiam cæteris fidelibus utriusque sexus, in tua fide et sinceritate constantiam, ut in charitate divina firmati, nullis tentationibus ab ejus integritate vellantur. Per Christum.

Item missa pro defunctis fratribus et sororibus nostris.

Deus, cujus misericordiae non est numerus, suscipe pro animabus famulorum famularumque tuarum, quorum quarumque memoriam agimus, et quorum quarumque nomina his in diptychis conscripta esse noscuntur, preces nostras, et lucis eis lætitiæque regionem in sanctorum tuorum societate concede. Per.

Alia.

Deus, cui proprium est misereri et preces exaudire supplicantium, propitiare animabus famulorum famularumque tuarum diversorum cœnobiorum et titulorum quorum quarumque memoriam agimus, et quorum quarumque hic assignata continentur vocabula, ut te miserante a vinculis peccatorum absoluti, ad æternæ beatitudinis requiem pervenire mereantur. Per.

Ad Thessalonicenses.

Fratres, nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini sicut et cæteri qui, etc.

Secundum Joannem.

In illo tempore, dixit Jesus turbis Judæorum: Amen, amen dico vobis quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint vivent, etc.

Secreta.

His quæsumus, Domine, placatus muneribus intendente, et quod ad laudem tui nominis supplicantes offerimus, ad indulgentiam omnium quorum quarumque memoriam agimus, et quorum quarumque nomina hic continentur inserta, sive cunctorum fidelium proficiat defunctorum. Per.

Deus, qui nobis in Christo unigenito Filio tuo Domino nostro spem beatæ resurrectionis concedis, præsta, quæsumus, ut animæ pro quibus hoc sacrificium redemptionis nostræ tuæ offerimus majestati

A ad beatæ resurrectionis requiem, te miserante, cum sanctis tuis pervenire mereantur. Per Christum.

Hanc igitur oblationem quam tibi offerimus pro animabus omnium quorum quarumque memoriam agimus, et quorum quarumque nomina his in diptychis conscripta esse noscuntur, seu cunctorum cunctarumque fidelium defunctorum defunctorumque, quæsumus, Domine, propitiatus accipias, et miserationum largitate tuarum concedas, ut quicquid terrena conversatione contraxerunt, his sacrificiis emundetur, ac vinculis mortis absolutæ, transitum mereantur ad vitam; diesque nostros, etc.

Propitiare, Domine, quæsumus, omnibus in Christo quiescentibus, et animæ famulorum famularumque tuarum, quorum quarumque memoriam agimus, et quorum quarumque nomina his in diptychis conscripta esse noscuntur, his purgatæ sacrificiis indulgentiam pariter et requiem capiant sempiternam. Per.

Alia

Deus, cui possibile est omnes homines sine difficultate salvare, tanto benignus animabus famulorum famularumque tuarum diversorum cœnobiorum et titulorum quorum quarumque memoriam agimus, et quorum quarumque hic assignata continentur vocabula, misericordiam concede perpetuam quanto eos ad Filii tui Domini nostri pertinere gratiam tribuisti. Per

Alia.

Deus, vita viventium, spes morientium, salus omnium in te sperantium, præsta propitius ut animæ famulorum famularumque tuarum quorum quarumque memoriam agimus, et quorum quarumque nomina his in diptychis continentur inserta, a nostræ mortalitatis tenebris absolutæ in perpetua cum sanctis tuis luce lætentur. Per Christum.

LVI.

Exemplar precariæ de villa Tridente, quam Aldricus episcopus Bavoni Vasso dominico fecit tempore Ludovici piissimi Augusti.

Domino sancto ac venerationis basilicæ sanctorum Gervasii et Protasii martyrum quæ est constructa infra urbis Cenomanicæ civitatem, quam Aldricus episcopus in dominatione et regimine habere videtur, ejusque congregationi ex ipsa consistenti basilica. Ego enim in Dei nomine Bavo, dum et mea fuit petitio et vestra decrevit voluntas, et per permissionem domni nostri Ludovici gloriosi imperatoris villas vestras de ratione ipsius basilicæ, cujus vocabula sunt Tridentus et Vintleva, cum omni integritate eorum nobis ad usandum tenere permisistis, in ea vero ratione ut dum ego advivo, tenere et dominare facere debeam, et post meum quoque, Deo jubente, discessum partibus sancti Gervasii revertere faciatis. Et convenit nobis annis viginti ad festivitatem sancti Martini hibernaticam argenti solidos quinque et viginti transsolvere debeam, aut decimam et nonam pleniter persolvam de omni reditu; et si negligens aut tardus exinde auaruerero, fidem

exinde facere debeam, et ipsas villas perdere non debeam, et ut hæ præcariæ uno tenore conscriptæ omnique tempore firmæ et stabiles permanent. Actum Cenomanis civitate publice, anno decimo et octavo regnante domno Ludovico gloriosissimo imperatore Nouas Kal. Maias. S. Bavonis vassî dominici, qui hanc precariam fieri rogavit. S. Vidonis. S. Vul. S. Hervei. S. Serlilonis. S. Berilonis. S. Ebruldi vicarii. Hercheus. S. Adalberti Gislarnis. S. Adalgysi. S. Godofridi. S. Jacobi. Deusdet subscripsit. Bobilo subdiaconus scripsit et subscripsit.

LVII.

Exemplar præcepti domni Ludovici piissimi imperatoris de villa Tridente, quod fecit prædictus imperator Cenomanicæ matri ecclesiæ et Aldrico ejusdem urbis episcopo.

(Vide ibid., col. 1293.)

LVIII.

Exemplar precariæ de Fraxinedo et sancto Georgio in condita Sagonense vel de aliis villis sancti Gervasii quarum vocabula in ea habentur inserta, quas Vulfingus tenet, quam et Gauriolenus episcopus fecit primo anno regni Pippini regis.

Domino sancto ac venerabili basilicæ sancti Gervasii et Protasii infra urbis Cenomanicæ civitatem constructæ, ubi Gauriolenus episcopus præesse videtur, ejusque congregationi ex ipsa consistentia. Ego enim in Dei nomine Vulfingus, dum et cognitum est qualiter domnus noster Pippinus gloriosus rex villas de sancto Georgio, sancto Gervasio, Fraxinedo, Flexobracciale, Aciaco vel sancto Georgio cum appendiciis suis, Aloniaco longa filcaria, Camiaco mundarias, ad ipsam ecclesiam reddere jussit, et postea per verbum domno nostro Pippino mea fuit petitio, et vestra decrevit voluntas, ut ipsa locella per vestra beneficia ad usus fructuario ordine mihi tenere permisistis, id est, cum mansis, casis, domibus, ædificiis, mancipiis, accolabus, libertis, terris, vineis, silvis, pratis, et pascuis, vel quantum ad ipsa loca aspectum esse videtur, dum ego advivo pro vestro beneficio mihi licet tenere et dominare. Et spondimus vobis ut pro indicio ipsius sancti Gervasii vel vestro non sit annis singulis ad festivitatem sancti Martini illam hibernaticam argento libra una ad partem sancto Gervasio aut rectoris ecclesiarum transsolvere faciam: et si negligens aut tardus de ipso cæso ad ipso pacto fuero, fidem exinde facere debeam, et ipsam rem, dum ego advivo, perdere non debeam, et post meum quoque, Deo jubente, discessum, ipsa locella cum eorum soliditate ad se pertinentis vel aspicientis vel quidquid ibidem attrahere vel immemorare potuero, vel quantumcunque tunc temporis ibidem inventum fuerit, vos rectores sancti Gervasii sine ulla judicis consignatione aut hæredum meorum contradictione in vestram faciatis revocare dominationem et potestatem ad faciendam quod volueritis, et hæc precaria, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, firma et stabillis permaneat. Actum Cenomanis civitate in anno pri-

mo regni domni nostri Pippini gloriosi regis. Signum Vulfingo, qui hanc precariam fieri rogavit. S. Fulgoberti. S. Sichardi. S. Vildeni. Salomon rogatus subscripsit. Aiglibertus subscripsit. S. Vuafred. S. Giboleni. Bertobodus subscripsit. Beraldus scripsit et subscripsit.

Anteriorum episcoporum authentica et precariæ infrascriptarum villarum in archivo Cenomanicæ matris ecclesiæ conservantur, et propter prolixitatem operis in hac schedata non sunt inserta.

LIX.

Exemplar precariæ quam Franco episcopus Germundo fecit de villa Fraxinedo, Flexobracciale, Aciaco, sancto Georgio in condita Sagonense, cum appendiciis suis, et alauniaco, seu longa filcaria, et Camiaco, atque mundarias, cum omnibus ad se pertinentibus.

Domino sancto ac venerabili basilicæ sancti Gervasii et Protasii martyris infra urbis Cenomanicæ civitatem constructæ, ubi Franco episcopus præesse videtur, ejusque congregationi ex ipsa Ecclesia consistenti. Ego enim in Dei nomine Germundus, dum et cognitum est qualiter domnus Carolus gloriosus rex villas sancti Gervasii, Fraxinedo, Flexobracciale, Aciaco, vel sancto Georgio cum appendiciis suis, Aloniaco, lingua filcaria, Camiaco, mundarias, ad ipsam ecclesiam reddere jussit, et postea per verbum domno nostro Carolo glorioso regi mea fuit petitio, et vestra decrevit voluntas, ut ipsa locella pro vestro beneficio ad usus fructuario ordine mihi tenere permisistis, id est, cum mansis, casis, domibus, ædificiis, mancipiis, accolabus, libertis, terris, vineis, silvis, pratis, et pascuis, et quantum ad ipsa loca aspectum esse videtur, dum ego advivo pro vestro beneficio mihi liceat tenere et dominari; et spondimus vobis ut pro indicio ipsius sancti Gervasii vel vestro non sit annis singulis ad festivitatem sancti Martini illa hibernatica argenti libra una vobis ad partem sancti Gervasii et rectoris ecclesiarum transsolvere faciam, aut decimam aut nonam ex omni reddito pleniter persolvam; et si negligens aut tardus exinde apparuero ad prædictum placitum, fidem exinde facere debeam, et ipsas res, dum ego advivo, perdere non debeam, et post meum quoque, Deo jubente, discessum, ipsa locella cum eorum soliditate ad se pertinentis vel aspicientis, vel quidquid ibidem attrahere vel immemorare potuero, vel quantumcunque tunc temporis ibidem inventum fuerit, vos aut rectoris sancti Gervasii sine ullius judicis consignatione aut hæredum meorum contradictione in vestram faciatis revocare dominationem et potestatem ad faciendum quod volueritis, et hæc precaria, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, firma et stabillis permaneat. Actum Cenomanis civitate in anno xxxi, regnante domno nostro Carolo glorioso Rege, in mense Martio. S. Germundi, qui hanc precariam fieri rogavit. S. Fulgoberti. S. Sichardi. S. Vuildoni. Haffredus subscripsit. Salomon rogatus subscripsit. Aigliber-

tas subscripsit. Yvanafredus Gibolonus subscripsit. Bertobodus subscripsit. Bavo subscripsit. Ebtardus subscripsit. S. Vultadi. Salaardus subscripsit. Vualtarius subscripsit. S. Framaldi. S. Leuberti. Beraldus scripsit et subscripsit.

LX.

Exemplar precariæ de villa quæ vocatur Mansiones in condita Diablentica, quam Merolus episcopus Viliberto fecit.

Domino sancto ac venerabili basilicæ sancti Vincentii martyris, quæ est constructa extra muros Cenomanis civitatis, quam Merolus episcopus in dominatione et in regimine habere videtur. Ego enim in Dei nomine Vilibertus, et mea fuit petitio et vestra voluntas decrevit, et per jussionem domini nostri Caroli gloriosi regis villa vestra de ratione monasterii sancti Vincentii, quod situm est extra urbem, cujus vocabulum est ad Mansiones, cum omni integritate et appendiciis in vicaria Diablentica nobis ad usitandum tenere permisistis, in ea vero ratione ut dum ego advivo et dominari facere debeam, et post meum quoque, Domino jubente, discessum, partibus sancti Vincentii monasterii revertere faciatis. Et convenit nobis annis singulis ad festivitatem sancti Martini hibernaticam de argento solidos decem transsolvere debeam, aut decimam et nonam pleniter persolvam de omni reddito, et si negligens aut tardus exinde apparuero, fidem facere exinde debeam, et jam dietam villam perdere non debeam, sed hæc precaria, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, firma et stabilis permaneat. Actum Cenomanis civitate in anno xxxii, regnante domno nostro Carolo glorioso rege in mense Aprili. S. Viliberti, qui hæc precariam firmare ac fieri rogavit. S. Maginardi. S. Barivei. S. Girberti. S. Enigrimi. S. Adelberti, Bavo subscripsit. Gedeon subscripsit. Ebtardus subscripsit. S. Ragiafridi. Jacob subscripsit. S. Bartaldi. S. Amalberti. S. Joachim. S. Bosleni. Versinus diaconus scripsit et subscripsit.

LXI.

Exemplar precariæ quam Merolus episcopus Viliberto de cella sancti Frambaudi fecit.

Domino sancto ac venerabili basilicæ sanctorum martyrum Gervasii et Protasii quæ est constructa infra urbem Cenomanis civitatem, quam Merolus episcopus in dominatione, et in regimine habere videtur, ejusque congregationi in ipsa basilica consistenti. Ego enim in Dei nomine Vilibertus, dum et mea fuit petitio et vestra decrevit voluntas, et per jussionem Domini nostri Caroli gloriosi regis monasteriolum vestrum de ratione prædictæ basilicæ, cujus vocabulum est ad cellam sancti Frambaudi, in vicaria Gabronense, cum omni integritate sua vel appendiciis nobis ad usandum tenere permisistis, in ea vero ratione ut dum ego advivo tenere et dominari facere debeam, et post meum quoque, Deo jubente, discessum, partibus sancti Gervasii revertere faciatis. Et convenit nobis annis singulis ad festivitatem sancti Martini hibernaticam de ar-

gento solidos sex transsolvere debeam; et si negligens aut tardus exinde apparuero, fidem exinde facere debeam, et ipsum monasteriolum perdere non debeam, sed hæc precariæ uno tenore conscriptæ omnique tempore firmæ et stabiles permaneant. Actum Cenomanis civitate anno xxxii, regnante domino Carolo gloriosissimo rege, ix. Kal. Maias. S. Viliberti, qui hæc precariam fieri et firmare rogavit. S. Gedeonis. S. Gripposis. S. Gauzberti. S. Ragenberti. S. Audulfi. S. Gheldulfi. S. Brucleni, Jonas subscripsit. S. Varan. S. Gulsaldi. Bavo diaconus scripsit et subscripsit.

LXII.

Exemplar precariæ quam Merolus episcopus Viliberto fecit de Belfaido in canonico, et de Senmuro, et Ingranda, et Vivillare, et Fontanas, et Monasteriolum, et Bragolium, cum eorum appendiciis.

Domino sancto et venerabili basilicæ sanctorum Gervasii et Protasii martyrum infra urbem Cenomanis civitatem constructæ, ubi Merolus episcopus præesse videtur, ejusque congregationi in ipsa ecclesia consistenti. Ego enim in Dei nomine Vilibertus, dum et cognitum est qualiter domnus Carolus gloriosus rex villam sancti Gervasii, Belfaidum vicum publicum cum suis appendiciis, et Senmorum, et Ingrandam, et Vivillare, sive Fontanas, et Monasteriolum, et Bragolium, sive Auciacum vicum publicum, cum omni integritate vel eorum appendiciis ad jam dictam ecclesiam reddere jussit, et postea per verbum domno nostra Carolo glorioso regi fuit petitio, et vestra decrevit voluntas; ut ipsa locella per vestrum beneficium ad usum fructuarium ordinem mihi tenere permisistis, id est, cum mausis, casis, domibus, ædificiis, mancipiis, accollabus, libertis, terris, vineis, silvis, pratis, et præscuis, vel quantum ad ipsa loca aspectum esse videtur, dum ego advivo per vestrum beneficium mihi liceat tenere et dominari. Et spondimus vobis ut pro indicio ipsius sancti Gervasii vel vestro non sit annis singulis ad festivitatem sancti Martini hibernaticam argenti libram unam et dimidiam vobis ad partem sancti Gervasii et rectoris ecclesiarum transsolvere faciam, aut decimam et nonam ex omni reddito pleniter persolvam; et si negligens aut tardus exinde apparuero ad prædictum placitum, fidem exinde facere debeam, et ipsas res, dum ego advivo, perdere non debeam, et post meum quoque, Deo jubente, discessum ipsa locella cum omni soliditate ad se pertinentes vel aspicientes, vel quidquid ibidem attrahere vel immeliorare potuero, vel quantumcunque tunc temporis ibidem inventum fuerit, vos aut rectores sancti Gervasii sine ullius judicis consignatione aut hæredum meorum contradictione in vestram faciatis revocare dominationem et potestatem ad faciendum quod volueritis et hæc precariæ, ac si semper per quinquennium renovatæ fuissent, firmæ et stabiles permaneant. Actum Cenomanis civitate publice anno xxix, regnante domino Carolo glorioso rege in mense Maio. S. Viliberti, qui hæc

precariam fieri et affirmare rogavit. S. Hervich. S. Adalulf. S. Osberti. Boso subscripsit. S. Vuedranni. S. Troduni. S. Gehreii. S. Ramestani. Bavo subscripsit. Eptardus subscripsit. Salahardus subscripsit. S. Amalberti. Beraldus subscripsit. S. Pharamundi. Vinneradus diaconus scripsit et subscripsit.

Anteriorum episcoporum authentica et precariæ infrascriptarum villarum in archivo Cenomanicæ matris ecclesiæ conservantur, atque propter prolixitatem operis in hac schedula non sunt inserta.

LXIII.

Exemplar epistolæ quam dominus Ludovicus imperator Elisachoro abbati suoque misso misit, ut beneficia et res in ea scriptas Aldrico episcopo vel suis missis consignaret, et suum episcopium imperiali auctoritate ex eis pleniter revestiret.

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus, divina repropitiante clementia, imperator Augustus Aldrico venerabili episcopo et fideli nostro salutem. Noverit tua industria quia missus tuus nostram adiit præsentiam innotescens quod quidam vassali nostri, Ghermundus, Vulfardus, Berchadus, Bodo et socer suus, beneficia ex tuo episcopio habent quæ olim per precarias inde alienata fuerant. Qua de re volumus ut tu nostra auctoritate recipias usque ad nostram præsentiam, et de nostra fidelitate magnam curam semper habeas, sicut hactenus te habere cognovimus. Nam memoratus missus tuus nostram deprecatus est pietatem ut aliquem missum tibi dederimus qui prædictas res tibi ecclesiæque tibi commissæ consignaret et vestituram legitimam faceret. Qua de re Helisachoro misso nostro præcepimus ut de supradictis beneficiis tibi vestituram faciat quando illas in partes a nobis directus fuerit. Volumus etiam ut quam citius poteris missum tuum bene fidelem ad nos dirigas, qui nos certos faciat qualiter erga vos et reliquos fideles nostros modo agatur, et quid de illis causis factum quas vobis agere præcepimus. Bene vale, et ora pro nobis.

LXIV.

Exemplar præcepti domni Ludovici piissimi imperatoris de quibusdam beneficiis vassallorum suorum, id est, Germundi, Vulfardi, Berchadi, Bovonis et socii ejus, quæ prædictus imperator reddidit et confirmavit Cenomanicæ matri ecclesiæ et Aldrico ejusdem ecclesiæ episcopo.

(Vide ubi supra, col. 1294.)

LXV.

Concordia Bethæ cum monasterio sancti Vincentii.

Dum cognitum est quod Betha Deo sacrata portione aliqua in locella nuncupantia Soliaco, Mansionione, villam Bariaco, seu et Briscino, quam filius suus Ermenfredus quondam moriens dereliquit, et ad ipsam legibus obvenit, per venditionis titulum

A ad basilicam sancti Vincentii Cenomanis civitate vindicat, et accipit exinde in pretium, quod et bene complacuit atque conyenit, hoc est, auri solidos probos, optimos atque pensantes numero ducentos. Quo veniens venerabilis frater Patoinus præpositus de ipso monasterio una cum venditione ipsa, in privata collatione ipsa protulit ad relegendum dum inter se intenderent, (hi sunt, Berthofridus, Dodo una cum conjugē sua Eodilane vel Bertholanda cum infantibus suis his nominibus Ademaro et Joanne), chartam ambagibilem ibidem præsentabant quam Betha ad ipsos infantes suos fecerat, ubi habebat insertum, dum advivebat, et in partes duas Leogiliso quondam conjugē suo quam et suam tertiam ad usum tenuerit, et post suum discessum ad jam dictos infantes suos tam illas duas partes quam et suam tertiam in eorum reciperent dominatione, dum inter se intenderent, mediantibus bonis hominibus ad pacis concordiam visi sunt eos revocasse. Convenit inter ipsos quod illa quarta parte quam Ermenfredo quondam in Mansiones debitum erat memorati infantes Berthofredo, Dodo una cum conjugē sua Eodilane vel Bertholanda contra venerabili fratre Patuino præposito vel ipso monasterio, quantumcunque ibidem habere videntur, omni tempore habeant evindicatum, et reliquo vero tam in Soliaco quam in Bariaco seu et in Briscino quidquid Ermenfredo quondam obvenire debuit, vel quantum per venditionis titulum memorata Betha sive jam Noberta ad memorata basilica delegata contra ipso Berthofredo et Dodone una cum conjugē sua Eodilane uenou et Bertolandane, tam terris, casis, mancipiis, donibus, ædificiis, accolabus, pratis, pascuis, vineis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, mobile et immobile, junctis et subjunctis, vel omni supraposito, quantumcunque in jam dicta locella Ermenfredo quondam habere debuerat, pars monasterii sancti Vincentii vel ejus rectores contra ipsos homines superius commemoratos æquali lance dividere debent. Unde convenit ut tres epistolas uno tenore conscriptas inter se fieri et accipere deberent, quod et ita fecerunt, ut nullus contra parem suum de istis convenientis se remutare non posset; quod in hoc facere præsumperit, partem suam a pare suo amittat, et insuper fisco sociante auri libras decem argenti ponde viginti coactus exsolvat, et nec sic quod reperit vindicare non valeat, et has epistolas, quas in invicem bona voluntate fecerunt, cum stipulatione intraposa firmas et inviolabiles omni tempore valeant perdurare. Actum Soliaco in rem ipsam in anno xi regni domni Theodorici gloriosi regis, quod fecit præsentis mensis Octobris die duodecimo. Dodo subscripsit. S. Eodilane conjugē sua Berthofredus subscripsit. S. Bertolandane germana eorum, qui hanc epistolam fieri rogaverunt. Derriceus abbas subscripsit. Beoraldus in Dei nomine abbas subscripsit. Aiglimanus subscripsit. Joannes subscripsit. Salico subscripsit. Dadolo Sidonianis subscripsit. Bertholaudus subscripsit. S. Vuitdoni. S. Turpaldo.

Bavo subscripsit. Landulfus subscripsit. Odricus subscripsit. Caldobertus recognovi et subscripsi.

Anteriorum episcorum authentica et precariae infra scripturarum villarum in archivo Cenomanicæ matris ecclesiæ conservantur, et propter prolixitatem operis in hac schedula non sunt inserta.

LXVI.

Precaria de villa Calisamen quam fecit Aldricus Cenomanicæ sedis episcopus, Agberto vasso dominico, tempore Ludovici piissimi Augusti.

Domino sancto ac venerabili basilicæ sanctæ Mariæ semper virginis sanctorumque martyrum Gervasii et Protasii, quæ est constructa infra muros Cenomanis civitatis, quam Aldricus episcopus in dominatione et regimine habere videtur, ejusque congregationi ex ipsa consistenti. Ego enim in Dei nomine Agbertus, dum et mea fuit petitio, et vestra decrevit voluntas, villam vestram de ratione ipsius basilicæ, cujus vocabulum est Calisamen, cum omni integritate nobis ad usandum tenere permisistis, in ea vero ratione ut dum ego advivo tenere et dominari debeam, et post meum, Deo jubente, discessum, partibus sanctæ Mariæ et sancti Gervasii sanctique Protasii revertere faciatis; et convenit nobis ut annis singulis ad festivitatem sancti Martini hibernaticam argenti solidos xxv transsolvere debeam, aut decimam et nonam pleniter persolvam de omni reddito, et si negligens aut tardus exinde apparuero, fidem exinde facere debeam, et ipsam villam perdere non debeam. Et ut hæc precariæ uno tenore conscriptæ omni tempore firmæ et stabiles permaneat, manu nostra et aliorum nobilium no-

strorum subterfirmandas esse decrevimus. Actum Pictavis civitate publice, anno xxvii imperii domni Ludovici piissimi Augusti, ix Kal. Februarias. S. Agberti qui hanc precariam fieri ac firmare rogavit. S. Ragenarii comitis palatii. S. Gauzelini mansionarii. S. Ragenaldi comitis. S. Ramnulfii comitis palatii. Girbertus comes signavit. S. Valfredi comitis. Eberardus comes signavit. Emino comes signavit. Radulfus vassus dominicus signavit. Gauziolenus vassus dominicus signavit. Rotgarius vassus dominicus signavit. Isaac vassus dominicus signavit. Immo vassus dominicus signavit. Varnarius diaconus scripsit et subscripsit.

LXVII.

Exemplar præcepti domni Ludovici piissimi imperatoris de villa Calisamen, quod fecit prædictus imperator Cenomanicæ matri ecclesiæ et Aldrico ejusdem urbis episcopo.

(Vide ubi supra, col. 1295.)

LXVIII.

Exemplar præcepti domni Ludovici piissimi Augusti quod, precante Aldrico episcopo, fieri jussit quando ei concessit ut haberet suum œconomum qui pro illo secundum jussionem suam gereret exteriores curas et regalia servitia, et itinera faceret, et prædictus pontifex sua in parochia resideret, et suum ministerium absque impedimento adimplere curaret, et reliqua sicut in eo continentur inserta.

(Vide ubi supra, col. 1297.)

LXIX.

Exemplar præcepti domni Ludovici piissimi Augusti de villa Bonalla quod fecit prædictus imperator quando illam reddidit Cenomanicæ matri ecclesiæ et Aldrico ejusdem ecclesiæ episcopo.

(Vide ubi supra, col. 1298.)

ANNO DOMINI DCCCLVI.

ANGELOMUS

LUXOVIENSIS MONACHUS.

NOTITIA HISTORICA IN ANGELOMUM.

(Fabric. Bibl. med. et inf. Lat.)

ANGELOMUS, monachus Luxoviensis in Burgundia, ordinis Benedictini, scripsit ad Lotharium, adeoque ante annum 855, quo Lotharius imperator et Drogo Metensis episcopus obiit (a), *Enarrationes*, sive *Stromata in Canticum canticorum*, et post mortem ejusdem Drogonis, *Stromata in quatuor libros Regum collecta ex Patribus et laudata Sigeberto cap. 86, et Trithemio cap. 266, de S. E. et de illustribus Benedictinis II, 42: qui etiam ejus librum de divinis Officiis commemorat. Stromata in libros Regum ante editionem Rom. 1565, fol., habeo edita Coloniz 1530, fol., per Eucharium Cervicornum, qui in Præfat. : Utinam reliqua ejus opera, præsertim quod in Genesin edidisse se fatetur, exstarent, etc. Ista in Genesin*

D Commentaria nuper ex codice monasterii ad Petrum Salisburgensi vulgavit Bernardus Pez., tom. I Anecdotorum, pag. 43, Augustæ Vindel., 1721, fol., quibus Angelomus proœmium versibus hexametris præmisit. Utraque in Canticum, quæ et ipsa excusa Coloniensibus typis, et in libros Regum recusa exstant in Bibliotheca Patrum Coloniensi, tom. IX, pag. 780, et Lugdunensi, tom. XV, pag. 307-415. In libro Regum non diffitetur se Drogonis hortatu ad calcem tenus perduxisse, non solum quidem quia filius erat præstantissimi Caroli Cæsaris, imo frater mitissimi Ludovici principis, verum etiam quia erat præclarus pontifex et abbas mens egregius.

(a) Vide Labbeum de S. E., tom. I, p. 77.